

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

18.6.2015 / ARKKITEHTITOIMISTO FREESE OY

AINOLA_n SAUNA

Arkkitehtitoimisto Freese Oy
Ainolan sauna, rakennushistoriaselvitys
18.6.2015

ISBN 978-952-7062-42-5 (nid.)
ISBN 978-952-7062-43-2 (pdf)

*Vanhin löytynyt Ainolan saunaa
esittävä valokuva vuodelta 1925.
Kuvaaja Harald Rosenberg. HKM*

*Kannen kuva: Sibelius-museo.
Kannen lay out: Roy Mänttari*

AINOLAN SAUNA

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

18.6.2015

Arkkitehtitoimisto Freese Oy

SISÄLTÖ

1. Tutkimuksesta	1	4. Korjaustyöt ja konservointi 2014-15	
2. Tiivistelmä, johtopäätöksiä	3	4.1 Pöytäkirjat, muistiot	43
3. Arkisto- ja kirjallisuustutkimus		4.2 Valokuvia työmaalta	51
3.1 Ainolan synty	7	Viitteet	56
3.2 Taiteen ja politiikan levoton aikakausi	13	Lähteet	60
3.3 Rakennuspaikka	15	Arkistot	61
3.4 Uusi sauna 1905	19	Piirustukset	
3.5 Sibeliukset rakennuttajina		- Mittauspiirustukset 1986	62
3.5.1 Aino ja Janne	23	- Asemapiirustus 2015	64
3.5.2 Sauna ja Sibelius	29		
3.5.3 Ainolan puut	31		
3.6 Itsenäisyyden aika	33		
3.7 Kotimuseo	39		

I. TUTKIMUKSESTA

Jean Sibeliuksen taiteilijakoti Ainolan saunan rakennushistoriaselvitys (RHS) tehtiin Senaatti-kiinteistöjen tilaamana ja ns. arkisto- ja kirjallisuustutkimukseksi rajattuna. Saunarakennus oli tutkimuksen aikana talvella 2014-2015 konservoitavana. Tekeillä olleen RHS:n tiedot tukivat saunan korjaussuunnittelua, toisaalta konservointityö ja siihen liittyvät havainnot tulivat arvioitua ja dokumentoitua RHS:een reaaliaikaisesti.

Itse saunarakennuksen lisäksi tärkeimmät tutkitavat dokumentit ja lähteet olivat siitä otetut vanhat valokuvat eri arkistoissa. Erityisen kiinnostavia ovat Kansallisarkistossa oleva Sibelius-perheen kokoelma sekä Museoviraston arkistossa olevat, virkatehtävien yhteydessä kertyneet muistiot ja pöytäkirjat kotimuseon perustamisen jälkeiseltä ajalta. Vanhoja saunan valokuvia löytyi niukasti – löytyneet ovat sitäkin arvokkaampia. Ensimmäinen löytynyt kuva on vuodelta 1925, juuri ennen rakennuksen uudelleenpysyttämistä. Filmejä on vain vuosina 1927 ja 1945 kuvatut otokset, joissa ei näy saunaa.¹ 1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä tutkimus hyödyntää lähinnä kirjallisia lähteitä sekä Kansallisarkistossa säilyneitä rakentamiseen liittyviä kuitteja. Sibelius ja Ainolaa käsittelevästä runsaasta kirjallisuudesta mainittakoon Karl Ekmanin ja Erik Tawastjernan kirjoittamat elämäkerrat, Sibeliuksen sihteerin Santeri Levaksen muistiinpanot ja kirjat, Ainon ja Jeanin kirjeistä toimitetut kaksi kirjaa sekä Vesa Sirénin

kokoamat aikalaismuistelmat säveltäjämestarista. Kirjallisuutta julkaistaan jatkuvasti, erityisesti nyt Sibeliuksen syntymän 150-juhlavuotena. Saunaa ei teoksissa juuri mainita. Jean Sibeliuksen omista päiväkirjoista 1909-1944 ei löytynyt merkintöjä saunasta tai kylpemisestä, kirjeistä Ainolle sentään muutama. Saunapäivä tulee mainituksi sisäkkö Aino Karin päiväkirjassa, mutta viikkorutiinia ei isäntävään muistiinpanoissa tai kirjeenvaihdossa huomioida, vaikka Jean pitikin kylpemisestä.

Tutkimuksen tekstiosa koostuu pääosin kirjallisuuslainsäädännöstä, ilman tekstien editointia. Periaatteessa kaikki löydökset ovat mukana ilman karsintaa, toiston tai ristiriitaisuuksien uhallakin. Osaan lainauksista on liitetty tekijän kommentteja pienillä kirjaimilla. Tekstiosuus päättyy konservointihankkeen asiakirjoihin, jotka sisältävät yksityiskohtaisen kuvauksen kohdatuista ongelmista ja tehdyistä töistä. Tätä täydentää valikoima työmaalla otettuja valokuvia, jotka näyttävät rakennuksen tilan talvella 2015.

Osa kirjallisuusviitteistä ei suoranaisesti liity saunaan tai kulloisenkin väliotsikon mukaiseen aihepiiriin, mutta ne auttavat ymmärtämään talousrakennuksen syntyä osana isompaa kokonaisuutta ja kulttuurihistoriallista viitekehystä. Mukana on mm. kuvauksia rakennuttajapariskunnan persoonista ja perheen arkisesta elämästä Ainolassa. Sibelius oli ihmisenä yhtä omintakeinen ja epäsovinnainen kuin säveltäjänä. Koviakin aikoja kokenut maestro nautti

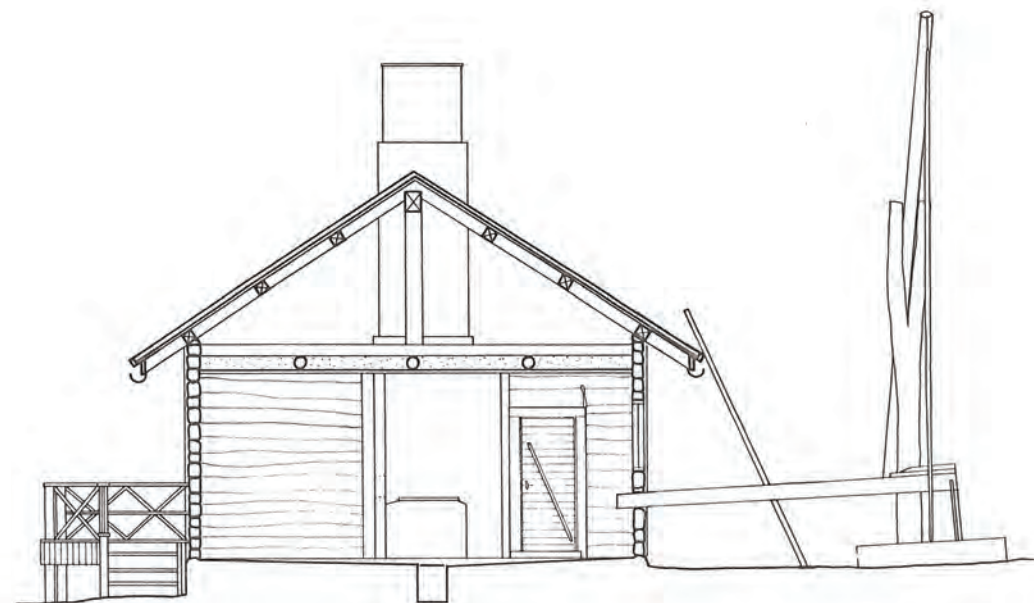
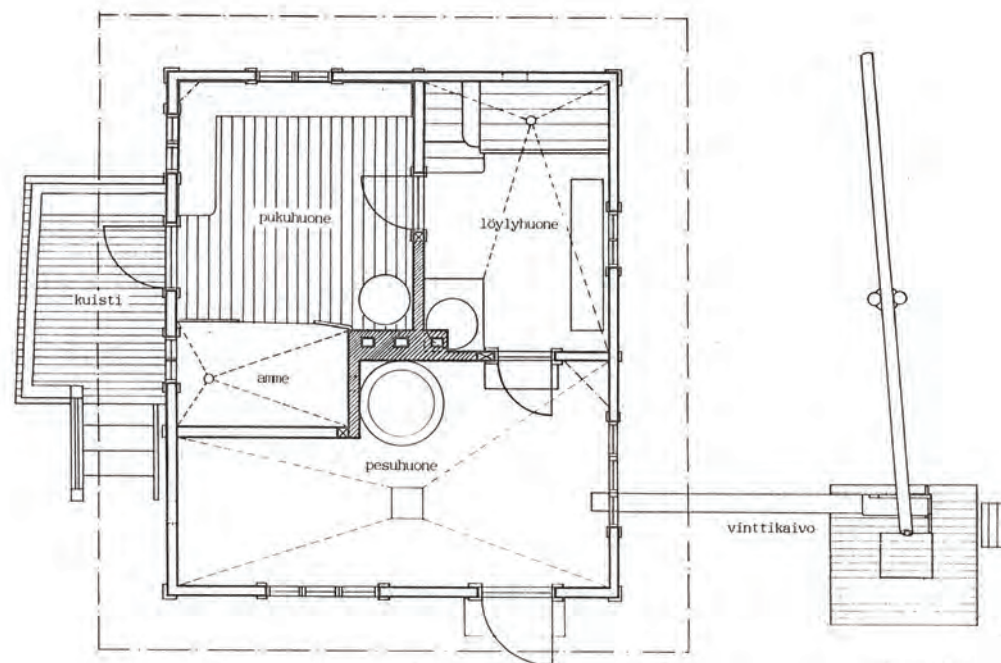
elämästä kaikin tavoin, joten myös kylpeminen oli hänelle tärkeä hyvän elämän tekijä. Saunaan ja kylpemiseen liittyy riisuuntuminen ja pukeutuminen: säveltäjä vaali kehoaan mm. pukeutumalla tyylikkäästi ja pitämällä ruokavalionsa laadukkaana. Myös Ainolan puut ja metsä saivat tässä tutkimuksessa oman lukunsa, koska niiden merkitys Sibeliukselle oli tekstilähteiden mukaan suuri, toisaalta puiston hoito saunan ympärillä on aina ajankohtainen tehtävä.

Selvitystyön teki talvella 2014-2015 arkkitehti Simo Freese. Työtä ohjasivat Museoviraston johtava rakennuttaja Päivi Eronen ja Senaatti-kiinteistöjen arkkitehti Selja Flink. Suuri apu oli rakennuskonservaattori Simo Jauhijärven ammattitaitoisista arvioista sekä tutkimusta avustavista rakenneavauksista. Kirjallisuus- ja arkistolähteiden lisäksi tietoa on kerätty haastattelemalla Ainolan lähihistoriaan liittyviä henkilöitä, heistä erityiset kiitokset Severi Blomstedtille, Raili Kuusjärvelle, Hilka Helmiselle ja Juhani Kolehmaiselle.

Tutkimuksessa ei käsitellä saunan kiinteätä kalustusta ja irtaimistoa, eikä tutkimukseen liity kattava väri- ja materiaalitutkimusta. Valokuvat, ellei toisin mainita, ovat Arkkitehtitoimisto Freese Oy:n.

Helsingissä 18.6.2015

Simo Freese

Saunan mittauspiirustukset. Pohja ja leikkaus 1/1100.
Petri ja Severi Blomstedt 1986

2. TIIVISTELMÄ, JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Ainola oli Jean Sibeliuksen ja hänen perheensä ensimmäinen koti, jonka he omistivat itse. Se rakennettiin poliittisesti levottomana aikana 1904-1905. Pariskunta oli kihlausajasta lähtien haaveillut omasta mökistä maalla järven rannalla, mutta haaveen toteutumisen esti rahapula – säveltäjän maailmanmaineesta huolimatta. Ainola suunniteltiin omien tarpeitten mukaan luonnon keskelle ajan arkkitehtuuri- ja puutarhaidealeja soveltaen, Tuusulanjärven taiteilijayhteisön piiriin. Kokonaisuuteen kuului erillinen, vuonna 1905 valmistunut saunarakennus, joka oli talon peseytymis- ja pyykkäyspaikkana arkielämän välttämätön edellytys.

Sauna

Saunan rakennuspaikaksi valikoitui tontin tasainen osa Lars Sonckin piirtämän päärakennuksen eteläpuolella, Aino Sibeliuksen hartaudella vaaliman puutarhan keskellä.

Saunasta ei ole säilynyt alkuperäisiä piirustuksia tai luonnoksia. Toisin kuin asuinrakennuksen suunnitteluun, saunaan ei haluttu ammattilaisen apua – sen piirsi Aino itse. Saunan rakensi paikallinen Rikard Laine kirvesmichineen, kuten edellisvuonna päärakennuksenkin. Vuosisadan alussa Sibeliusten taloudellinen tilanne oli surkea, mikä osaltaan rajoitti rakentamisen laajuutta, laatutasoa ja aikataulua (vasta vuoden 1925 jälkeen Sibeliukset kykenivät elämään vailla taloudellisia huolia). Kalliin tontti-

kaupan ja päärakennuksen pystyttämisen jälkeen Sibelius sai raavittua rahat saunan rakentamiseen Saksaan tekemästään kustannussopimuksesta.

Lamasalvosrakenteena tehdyn hirsirungon ulkomitat ovat 7,03 x 6,05 m. Taloa suojaa harjakatto, jonka alla on kylmä avoullakko. Rakennuksen keskellä harjalinjassa on punatiilestä muurattu savupiippu, johon liittyy kolme tulisijaa: saunan peltikuorinen kiuas, pesuhuoneen pata sekä pukuhuoneen pönttöuuni. Pukuhuoneessa on alkovi ammeelle. Eteläpäädyn alta löytyy pieni kellari-tila, jonne kuljetaan sokkelissa olevan matalan oven kautta. Rakennusrungon ulkopuolella itäisivulla on kattamaton ulkokuisti, toisella pitkällä sivulla vinttikaivo ja sen pesuhuoneeseen yhdistävä vesiränni. Talossa on kaksi ulko-ovea (sekä kellarin ovi) ja kuusi sisään-ulos-aukeavaa pieniruutuista ikkunaa. Rakennusmateriaali on pääosin puuta, lukuun ottamatta maanvaraista betonialapohjaa ja tulisijoja. Alun perin vesikattokin oli pärekatto, mutta 1935 se peitettiin savitiilillä.

Saunan arkkitehtuuri noudattaa tyypillistä vuosisadan alkupuolen rakentamistapaa. Se koostuu kansanrakentamisen vakiintuneista ja koetelluista ratkaisuista ilman akateemisia hienouksia. Kenties sillä, että Aino Sibelius oli käynyt nuoruudessaan puuseppäkoulun, oli vaikutuksensa suunnitteluun, kuten oli ollut päärakennuksenkin eräisiin itse luonnosteltuihin detaljeihin ja kalustukseen.

Esikuvia

Ideaan omasta asumuksesta maaseudulla vaikuttivat aikakauden kansallisromanttiset virtaukset: kansanrunouden löytäminen, Karjala-retkikunnat ja suomen kielen tärkeyden tiedostaminen (aateliskua oleva Aino, o.s. Järnefelt, halusi käyttää perheen kotikielenä suomea). Englannissa syntyi ns. Arts and crafts -liike, jonka suunnitteluperiaatteet pohjautuivat mm. John Ruskinin ajatuksiin yksinkertaisesta kauneudesta ja käsityön merkityksestä kodeissa ja puutarhoissa. Arkkitehtuuri-ideaaliin sisältyi kokonaistaideteoksen ajatus. Tuusulan taitelijayhteisön kodeissa seurattiin keskustelua taiteesta ja suunnittelusta ja luettiin muun muassa englantilaista The Studio -lehteä, jossa arkkitehtuurin, puutarhan ja luonnon suhteisiin ja materiaalien alkuperäisyyteen kiinnitettiin erityisesti huomiota. Kansallisromanttinen innostus ilmeni suomalaisten taitelijoiden 1890-luvun Kalevala-aiheisina töinä, Sibeliuksella mm. Kullervo ja Lemminkäinen -teoksina.

Rakennustyyppinä sauna on pohjoiselle havumetsävyöhykkeelle ominainen hyötyrakennus. Sen muotoutumiseen ovat vaikuttaneet ennen muuta kylmä ilmasto ja lamasalvosrakentamiseen soveltuvat, suoraksi kasvavat ja helposti työstettävät havupuut. Yksityiset saunarakennukset muistuttavat toisaan askeettisuudeltaan ja mitoiltaan. Variaatioita löytyy mm. tulisijojen muotoilussa ja palokaasujen poistamistavassa, aputiloissa jne. Yksityiskohdissa

näkyä tekijöidensä käden jälki, esimerkiksi profiloitin taiteena.

Halusiko Aino Sibelius tietoisesti luoda oman versionsa tästä suomalaiskansalliseksi väitetystä rakennustyylistä? Tuskin. Hänelle sauna oli käytännöllinen rakennus, ennen muuta peseytymisen ja pyykkihuollon tukikohta, joka rakennettiin pihapiiriin samoin proosallisin kriteerein kuin talli, kellari tai kasvihuone. Saunan mieleenpainuvien rakennusosa, veistoksellinen vinttikaivo, ja siihen liittyvä kekseliäs vesikouru, ovat Ainon kehittämä funktionaalinen ratkaisu, ei taidehistoriallinen tai kansatieteellinen viittaus tai laina, olkoonkin että se valmistuessaan varmasti tuotti taiteellistakin mielihyvää suunnittelijalleen.²

”Aitojen” kansansaunojen sijasta parempi vertailukohta ja todennäköisempi välitön esikuva Ainolan saunalle olivat muut Tuusulanjärven taiteilijayhteisön saunat naapurissa Suvirannassa ja hieman etäämpänä Halosenniemiessä. Molemmat olivat jo olemassa kun Ainolaa ryhdyttiin rakentamaan. Halosten ja Järnefeltien kodit olivat Sibeliusien säännöllisten vierailujen kohteena, jolloin saunatkin varmasti katsottiin ja arvioitiin. Ainolasta käytiin Suvirannassa pyykillä, kun oma sauna ei vielä ollut käytettävissä (myöhemmin myös saunan remonttien aikana). Halosenniemen sauna valmistui heti vuosisadan alussa aivan Tuusulanjärven rantaviivaan. Löyly- ja pesuhuoneen käsittävä rakennus oli Halosten pesupaikka aivan kuten Ainolassa, koska kummankaan päärakennuksessa ei ollut kylpyhuonetta. Suvirannan 1901 rakennetun saunarakennuksen tilat ja varustelu muistuttavat Ainolan

saunaa pukuhuoneineen ja Sauna-Ilo -suihkuineen (Suvirannassa ilman ammetta). Toisin kuin Ainolan sauna, Suvirannan sauna on aina ollut savusauna, jonne piippu muurattiin vesipataa, ei kiuasta varten.

Sibeliukset ja sauna

Sauna oli korvaamattoman tärkeä Ainolan arkisen toiminnan kannalta peseytymis- ja pyykkäystilana. Saunalla Aino vietti kesän vastasyntyneen Heidi-vauvansa kanssa, kun päärakennusta uudistettiin, ja siellä Juhana Blomstedt kuunteli mumminsa kanssa suojassa Helsingistä kantautuvia jatkosodan pommitusten ääniä.

Aino ei välittänyt saunomisesta, mutta Janne kylpi mielellään, tosin enimmäkseen pukuhuoneen ammeessa. Sibeliuksen löylyhaluista ei ole tietoa, toisin kuin Ainon veljen, Suvirannan isännän Eero Järnefeltin kohdalla, joka saunoi innokkaasti savusaunassaan ajan kulttuuriälämyksen kanssa. Matkoillaan Euroopassa ja Amerikassa Sibelius kylpi mannermaiseen tyyliin ylellisissä kylpyhuoneissa, jollaista hän haikaili myös Ainolan päärakennukseen, saunan amme kun oli vaivalloisen ulkomatkan takana. Sodan jälkeen Sibelius kylpi päärakennuksen yläkerrassa paljussa, johon sisäkkö Aino Kari kantoi veden.

Sibelius oli aristokraattisen eurooppalaisen kulttuuriliitin edustaja, joka näkyi mm. viimeistellyssä pukeutumisessa ja ruokavaliossa. Myös juomat olivat ensiluokkaisia, jopa kieltolain aikana, olkoonkin että alkoholin kulutus oli kausittain kohtuutonta. Hän oli herkkä luonnon havainnoitsija, jolle päivittäiset kävelyretket Ainolan puiden lomassa olivat suuri ilo.

Käytännölliseen taloudenpitoon hän ei osallistunut, puhumattakaan nikkarointiin, saunan lämmittämiseen, puutarhanhoitoon, tms.

Muutoshistoria

Ainolan sauna on suhteellisen hyvin säilyttänyt alkuperäiset piirteensä. Rakennusta on kuitenkin paikattu, korjattu ja muutettu 110-vuotisen historiansa aikana moneen otteeseen. Radikaalein toimenpide tehtiin vuonna 1925, kun rakennuksen hirsirunko purettiin kokonaan maan tasalle. Uudelleenpystyttämisen syyksi kerrotaan eri lähteissä saunan tulipalo, mutta tässä tutkimuksessa tietoa ei onnistuttu varmistamaan. Muitakin mahdollisia syitä purkamiselle on ajateltavissa. Ei tiedetä, oliko rakennuksessa alun perin puinen alapohja, esim. rossipohja tai peräti multapenkkiperustus, nykyisen betonialapohjan sijasta. Kaksikymmentävuotias rakenne oli kenties päässyt lahoamaan kosteissa olosuhteissa, tai perustukset olivat yksinkertaisesti painuneet ja ne haluttiin korjata. Teoria alapohjan muuttamisesta rossipohjasta maanvaraiseksi saa tukea nykyisessä museosaunassa näkyvästä piirteestä, jossa kaikkien ovien karapuut jatkuvat yläkarmin yläpuolelle noin hirren paksuuden verran ja niiden välissä ovien yläpuolella on täyteparru. Tämä viittaa siihen, että lattiaa on laskettu alkuperäisen hirsirungon sisällä. Se näkyy myös siinä, että muutoin sopusuhtaisen rakennuksen ikkunat, joissa ei ole tehty vastaavaa karapuun jatkamista, asettuvat sisätilassa melko ylös. Talvella 2014-2015 konservointitöissä irrotettujen kulmavuorilautojen alta paljastuneista hirsien siirtonumeroista voidaan päätellä, että uusia hirsiiä

ei vuosien 1925-1928 rakennustöiden aikana lisätty. Hiiltyneitä tai nokeentuneita jälkiä ei löytynyt.

Näkyvin saunan ulkoarkkitehtuurin muutos liittyy vesikattoon. Alkuperäinen pärekatto peitettiin savitiilikatolla vuonna 1935, kolme vuotta päärakennuksen tiilikaton laittamisen jälkeen. Julkisivujen väri on ilmeisesti ollut ensin harmaantuvan puun väri, myöhemmin seinät tervattiin. Punaruskeiksi öljymaalattujen ikkunapuitteiden vuorilaudat olivat valkoiset, tosin ajan mittaan väriltään varsin kauhuneet.

Kotimuseo

Jean Sibelius kuoli 1957, jonka jälkeen Aino eli kaksitoista vuotta. Sibeliusten tyttäret myivät Ainolan valtiolle 1972 ja se avattiin kotimuseona 1974. Museovirasto huolehti tämän jälkeen kiinteistön ja rakennusten korjauksista yhteistyössä Ainola-säätiön kanssa. Kotimuseo siirtyi Senaatti-kiinteistöjen hallintaan 2014.

Museorakennuksen kehitysvaiheista radikaalein usein on se, kun se muutetaan museoksi. Näin Ainolassakin. Museovaiheen alkuaikana Sibeliusten tyttärenpojat arkkitehdit Petri ja Severi Blomstedt suunnittelivat saunarakennuksen korjauksia. He myös tekivät mittauspiirustukset rakennuksesta. Vuosina 1986-1987 uusittiin vesikourut ja niiden konsolit, rakennettiin ulkokuisti uudestaan vanhaa mallia soveltaen, kuten myös vinttikaivon puomi ja pesuhuoneeseen johtava vesikouru. Kourukin tehtiin entisen mallin mukaisesti, tosin veden kulku sisälle estettiin. Myös katolle johtavat tikkaat uusittiin. Perusmuurit, ulkoseinät sekä ala- ja välipohjat

(pukuhuoneen kattoa lukuun ottamatta) todettiin hyväkuntoisiksi. Ulos jäävät puupinnat käsiteltiin Pinotexilla, jonka väri oli kaikkialla musta. Ikkunat kunnostettiin. Sisällä pinnat puhdistettiin, mutta muuta korjaustarvetta siellä ei todettu.

Ylläpitokorjauksia tehtiin Museoviraston toimesta mm. vuosina 2005-2007. Vesikourua korjattiin jälleen, seiniä ja kattoa sekä ulkoterrassia ehostettiin. Syysmyrskyssä rikkoonut vinttikaivon varsi uusittiin Ainolan metsästä löytyneellä uudella puulla. Hirsirakojä täytettiin tervariveellä, hirsipinnat puhdistettiin harjaamalla ja tervattiin hautatervalla.

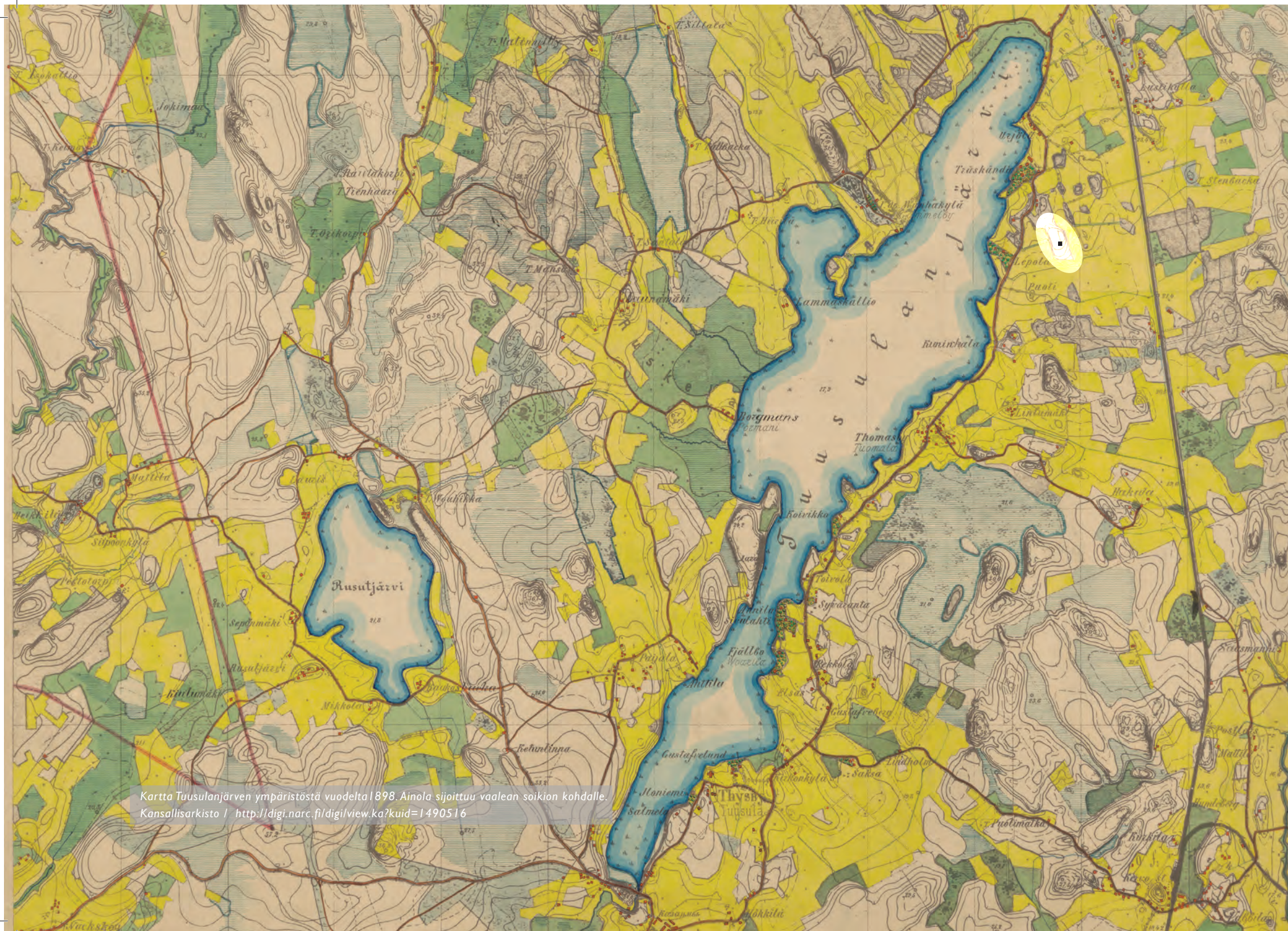
Samanaikaisesti tämän tutkimuksen kanssa talvella 2014-2015 tehty saunan korjaus ja konservointi sisälsi kattotiilien puhdistamisen ja niiden alla olevien päreitten uusimisen, räystäällä olevien vesikourujen vaihtamisen, betonipermannon alla olevan, vajentuneen soratäytön täydentämisen, sokkelin yläpinnan viistoamisen sekä alimpien hirsien uusimista itä- ja länsiseinillä. Ulommat ikkunapuitteet kunnostettiin ja niihin sekä vuorilautoihin palautettiin alkuperäisistä rakennusosista laboratoriossa löydetty värit: museoaikana yksinomaan tervanvärisiksi muuttuneita julkisivuja korostettiin jälleen Sibeliusten ajan valkoisilla yksityiskohdilla. Varhaisissa valokuvissa näkyviä ullakon portaita, jotka ovat aikojen saatossa hävinneet, ei viimeisimmässä korjauksessa ryhdytty palauttamaan, mutta vesikatolle vievät tikkaat ja kattosilta uusittiin. Ulkoseinien tervaus, jota vielä 1970-luvun lopulla museonpitäjät uusivat vuosittain, tehdään jälleen kesällä 2015. Paikkahirret tummennettiin alustavasti jo keväällä.

Saunan merkitys. Suosituksia

Ainolan sauna on esimerkki 1900-luvun alun vaatimattomasta hyötyrakennuksesta herrasväen maa-seutuasumuksen pihapiirissä. Rakennus oli elimellinen osa Ainolan arkista elämää ennen modernia talotekniikkaa. Arkkitehtuuriltaan sinänsä yksinkertaista saunaa vinttikaivoineen ja vesikouruineen voidaan pitää ennen muuta suunnittelijansa Aino Sibeliuksen saavutuksena ja muistomerkkinä. Se on hoidetun puutarhan kiintopiste. Saunalla on tärkeä ja yleisöä kiinnostava sijansa kotimuseon esillepanossa.

Teknisesti rakennus voi tiilikattonsa alla hyvin, kunhan sisätilojen tuuletuksesta pidetään huolta. Ikkunat ja auringon puoleiset seinät vaativat säännöllistä huoltoa. Ulkorakenteita, jotka eivät ole vesikatton suojaamia, on todennäköisesti uusittava jälleen vuoden 2030 jälkeen. Rakennuksen säilymisen kannalta on tärkeää, että sitä pidetään kunnossa suunnitelmallisesti vuosikorjauksilla. Pysyvälle hoidolle on varattava riittävät resurssit ja ammattitaitoiset tekijät. Näyttelykierto on järjestettävä siten, että siitä ei jää jälkiä rakennuksen herkkiin pintoihin.

Saunalla on käyttö- ja muutoshistorian lisäksi restaurointihistoriansa, joka tulee saamaan jatkoa seuraavissa korjauksissa. Saunalle olisi hyvä kirjata kriittisesti arvioidut restaurointiperiaatteet tulevien toimenpiteiden ohjenuoraksi. Ohjeiden pohjana tulee käyttää tutkittua tietoa alkuperäistoteutuksesta, muutosvaiheista ja säilyneisyydestä sekä todetuista korjaustarpeista, kiinnittäen huomiota kohteen kulttuurihistoriallisiin arvoihin sekä vanhaan rakennustapaan. Turhaa korjaamista tulee välttää.

Kartta Tuusulanjärven ympäristöstä vuodelta 1898. Ainola sijoittuu vaalean soikon kohdalle.
Kansallisarkisto / <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1490516>

3. ARKISTO- JA KIRJALLISUUSTUTKIMUS

2. AINOLAN SYNTY

“Liisankadun ja Snellmaninkadun kulmassa oli silloin vielä puutalo ja vähän matkan päässä kulmasta Liisankadun puolella oli kolmikerroksinen kapea kivitalo, jonka toisessa kerroksessa me asuimme. ... Liisankadun-koti ei ollut minun ensimmäiseni. Synnyin Kaivopuistossa Bellevue-nimisessä huvilassa, jonka paikalla on nykyään lähetystö. Huvila oli hyvin alkuperäinen. Siellä sattui kylmänä pakkastalvena pelottava tulipalo. Isä oli poissa, ja äitikin oli lähtenyt torille ostoksille.”

Ruth Snellman, Sibeliusten toinen tytär, muistelee perheen asumista ennen Ainolaa. ³

“Angående nästa års kvarter skola vi nog reda oss.”

Jean Sibelius kirjeessään Ainolle 20.6.1902. ⁴

“Meidän lähtöimme oli hyvin tyypillinen sen ajan nuorelle taiteilijaperheelle. Kun esimerkiksi muutettiin kesäksi maalle, koko koti pakattiin ja pistettiin säilöön. Asunto annettiin pois, sillä jokainen säästetty vuokrapenni oli tarpeen. Asuntoja taas oli helppo saada syksyllä uudelleen. Niinpä nytkin kokosimme siis tavaramme talteen ja lähdimme. ... Italianmatkamme (Rapalloon) jälkeen seuraava kotimme oli jälleen Helsingissä Eerikinkadulla.

... Seuraavan vuonna muutimme Antinkadulle, joka on nykyään Lönnrotinkatu.”

Ruth Snellman muistelee. ⁵

“...Asia on kumminkin niin, että Mattilaan emme voisi ensi vuodeksi jäädä monestakin syystä, muun muassa että meillä on ”merkkitapaus” odotettavissa, ja se vaatii mukavuuksia, du förstår. ... lähti Janne Helsinkiin, jossa nyt

on kortterin hommassa. ... Toivon myös että tämä kaupungissa olo on meille vaan välttämätön väliaste oman paikan hankkimiseen.”

Aino kirjeessään Saimi Järnefeltille elokuussa 1902. ⁶

” - - Lapset leikkivät vaan yhä aivan vimmatusti. Vaivalla sain heidät illalla makaamaan. Eilen olimme saunassa, och det var skönt! – ”

Aino kirjeessään Jeanille 5.9.1902 ⁷

Sibeliuksen kriisi oli yhteydessä myös hänen asennemuutokseensa ulkomaailmaa kohtaan. Aina 40 vuoden ikään hän oli elänyt vahvasti ihmisten keskuudessa; hänen elämyksien ja uusien impulssien, kenties myös sympatian ja ymmärtämyksen etsinnässään oli ollut jotakin kuumeista. Mutta nyt hän alkoi kääntyä pois maailmasta, aluksi melkein huomaamattomasti, sitten yhä selvemmin. ... Sisäistä kehitystä vastaa ulkonainen elämänmuutos: hän tekee päätöksen jättää lopullisesti ”piinallinen” Helsinki ja asettua asumaan maalle. ”Minun taiteeni vaatii toista ympäristöä. Helsingissä kaikki laulu kuoli sisälläni.” ⁸

Jo vuonna 1903 Sibelius hankki itselleen tontin Järvenpäästä. Sinne, pitkän Tuusulanjärven itärannalle, oli vuosisadanvaihteen tienoilla kohonnut taiteilijasiirtola. Tietä oli näytännyt Juhani Aho vuokraamalla jo 1897 itselleen talon Järvenpäästä; maalarit Pekka Halonen ja Eero Järnefelt seurasivat hänen esimerkkiään ja siirtyivät asumaan samalle seudulle. Muuttoliike heijastaa karelianistis-rousseaulaista luonnonkaipuuta. Tulinen renessanssihah-

Ainolan tontti ilmakuvassa 1939. Sauna on harjakattoinen tumma rakennus tontin oikeassa alakulmassa. Ikkunoiden vuorilaudat ovat valkoiset. Puutarhan kulmassa oli tuolloin myös kasvihuone. Kuva Yhtyneet Kuvalehdet.

mo Gallén oli rakentanut Kalelansa Ruoveden erämaan jättiläishonkien katveeseen. Järvenpään maisemien laakeat ääriviivat tarjosivat ehkä vähemmän maalauskellisen mutta monin verroin käytännöllisemmän ratkaisun hyvien junayhteyksineen Helsinkiin.⁹

Sibeliuksen elämä oli ollut alituista matkustamista jo lapsuuden Loviisan- ja Hämeenkesistä lähtien. ... perhe oli muuttanut vuokra-asunnosta toiseen. ... Sibeliuksen halusi vetäytyä riittävän kauas pääkaupungin houkutuksista. ... Sibeliuksen musiikin uudeksi ja pysyväksi synty-ympäristöksi tuli Järvenpää. ... Arkkitehti Lars Sonck laati piirustukset ja Sibeliukset muuttivat kesäksi 1904 läheiseen maalaistaloon seurataksaan rakennustöiden edistymistä.”¹⁰

Aino ja Jean Sibeliuksen olivat jo kihlausajasta lähtien haaveilleet omasta mökistä milloin ”maalla”, milloin ”korvessa” tai ”järven rannalla”. Rahojen puute oli kuitenkin ollut esteenä. Vihdoin maalle muutto alkoi näyttää mahdolliselta. Oman kodin hankinta oli uhkayritys. Kesällä 1903 Sibeliuksen varmat tulot olivat vain kahdeksasosa hänen veloistaan. ... Axel Borgin kuolinpesästä saatu perintö kattoi loppujen lopuksi vain arkkitehti Lars Sonckin tuhdin palkkion. Loka-marraskuussa valmistuivat talviasuttavan Villa Ainolan piirustukset, ja kivijalka päästiin aloittamaan.¹¹

Tuusulaan oli vuosisadan kynnyksellä syntynyt pieni taiteilija- ja kirjailijayhdyskunta jonka jäseneksi Sibeliuksen nyt liittyi. Eero Järnefeltin lisäksi siihen kuuluivat Pekka Halonen, E. N. Setälä, Juhani Aho, Venny Soldan-Brofeldt ja alkuaikoina myös J. H. Erkko. Tilapäisesti Robert Kajanuskin asui Tuusulassa Lilli-puolisonsa kanssa, samoin Eino Leino useaan otteeseen.¹²

Emme toki halua riistää Ainolaa järvenpääläisiltä, mutta Halosen ja Sibeliuksen elämän aikana sama Tuusulan pitäjä oli heidän asuinpaikkanaan ja Tuusulanjärvi ympäristöineen innoittamassa heidän luomistyötään.¹³

Sibeliuksen may have withdrawn to the Finnish countryside, but in the artists' colony of Tuusula and the extended artistic family of the Järnefelts, he was fully in touch with the new currents of thought (Pekka Korvenmaa put it aptly in the title of his Ainola essay: "Back to Nature – but in a Civilized Manner"). And those currents brought Sibeliuksen out of the slough of his wastrel lifestyle.¹⁴

Arts and Crafts -suunnitteluperiaatteet pohjautuivat Ruskinin, Morrisin ja Gertrude Jekyllin ajatuksiin yksinkertaisesta kauneudesta ja käsityön merkityksestä kodeissa ja puutarhoissa. Jälkimmäisiä käsiteltiin osana arkkitehtuuria ja kokonaistaideteoksen ihannetta. Puutarhan, luonnon ja arkkitehtuurin suhteista keskusteltiin vilkkaasti. Koti laajeni puutarhaan, johon rakennettiin asunnon huoneiden tavoin erilaisia tiloja eri tarkoituksia varten. Vaikutteita haettiin keskiajan estetiikasta, ja huomiota kiinnitettiin erityisesti materiaalien alkuperäisyyteen. Ainolassa ja muissa Tuusulan taitelijayhteisön kodeissa seurattiin ajankohtaista keskustelua taiteesta ja suunnittelusta ja luettiin muun muassa englantilaista The Studio -lehteä, jonka sivuilla uuden puutarhan tuulia kuvattiin laajasti.”¹⁵

”... Ajatteles Jost lupaa hankkia ”arbetare dubbelt billigare än det vanliga”. Muutenkin tulee ”verksam”. Renlund myös järnvaror. Sonck on matkoilla mutta menemme hänen kanssa Jostin Isän luo, joka on ”praktillinen”.”

*Jean Sibeliuksen kirje Ainolle 26.8.1903.*¹⁶

”Onko Sonckista kuulunut mitään? Pelkään niin että kaikki myöhästyy.”

*Aino Sibeliuksen kirje Jeanille 22.9.1903.*¹⁷

”Työ menee la, la, kun on niin hirveä auringon paiste että silmät kirvelevät. Ihanata talvella. Sonckia en ole eilen saanut käsiini mutta tänä päivänä.”

*Jean Sibeliuksen kirje Ainolle syyskuussa 1903.*¹⁸

”Enhän voi vielä kaikkia asiain haaroja tarkoin arvostella, sen verran kun nyt jo ymmärrän on Janne saatettava kaupungista pois ”luonnollisempaan” ympäristöön, jonnekin maalle, jossa saisi elää maa-elämää kunnes tulisi suvi, jolloin tekin jäisitte maalle. Mutta sitä varten on välttämätöntä että saatetaan ekonomia sille kannalle että se ilman vekseli y.m. hommia pysyy pystyssä ainakin syksyyn. Eli oikeastaan siksi kun Janne on saanut mielenrauhansa takaisin.”

Christian Sibeliuksen (Jeanin veli) kirje Ainolle Berliinistä 15.2.1904 19

Kesän 1904 Sibelius vietti perheineen eräässä Tuomalan kylän talossa voidakseen läheltä seurata huvilanrakennustyötä. ²⁰

Oman kodin rakentaminen sai Jean Sibeliuksen säännöstelemään juomistaan, joka jälleen oli ylittämässä kohtuuden rajat. ”Taistelen sen puolesta kynsin hampain. Kaipaen päästä hiljaisuuteen. Sekä saada työskennellä ilman trattoja etc. Yhtään en ole juonut kokonaiseen kuukauteen. Kuten näet pääsen vähitellen päihtymistiloista”

Ote Jean Sibeliuksen kirjeestä Axel Carpelanille 21

Sibeliuksen mukaan Ainola oli välttämätön hänen luomistyölleen. ²²

Villa Ainolasta valmistui asumiskuntoon vain alakerta. Sibeliusten muuttaessa 24. syyskuuta sisustus-, pelti- ja vernissatöitä riitti vielä lokakuun loppuun. ²³

”Tänään olin taas rakennuksella. Siellä on jo ikkunaruujuja paikallaan ja näyttää niin sievältä. Sinun uuni ei ole vielääkään valmis, mutta kyllä pian valmistuu. Se kaivo täytyi heittää sikseen. Ei luultavasti ole muuta neuvoa kuin laittaa ladon luo. Se taitaa Laine ottaa laittaakseen. ... Minä olen ollut hyvin schack-matt, vaan vähitellen reipastun. ...”

Aino Sibeliuksen kirje Jeanille 22.7.1904. 24

Sillä välin huvilan rakennustyö edistyi, ja syyskuussa 1904 seisoi huvila ”Ainola”, kaksikerroksinen, komeiden honkien ympäröimä hirsirakennus valmiina ottamaan vastaan asukkaansa. Sibelius muutti siihen kotiin, josta tulisi hänelle tuki ja turvapaikka kaikissa elämän vaiheissa ja joka on ollut hänen pysyvä asuntonsa tähän päivään saakka. Eräs perusedellytys hänen jatkuvalla luomistyölleen oli toteutunut.

Vaikutus näkyi pian. Muuan kirje syyskuun 21 päivästä 1904 päättyy lakoniseen, mutta paljon merkitsevään tiedonantoon: ”Aloittanut kolmannen sinfoniani.” ²⁵

”...tähän päivään saakka” kirjoitti Ekman vuonna 1956.

The word ”villa” used in English and Swedish, ”huvila” in Finnish, is misleading, at least in English. Ainola was a simple log home set deep in the forest – there was no running water, no electricity, no central heating, no indoor facilities (although there was a telephone, ”Järvenpää 22”). Yet Ainola stood for more than a change in the life of composer Jean Sibelius. It represented a countrywide reaction against urban culture, ”the flight from the city of the artist collective”. Moreover, the house itself represented one of an architectural style that wedded the national vernacular to classicism and modernism. ²⁶

Puolessa välissä syyskuuta Sibelius lunasti välttämättömän puhelinkoneen ja vihdoinkin 2. päivänä Sibeliuksen koko perhe muutti Villa Ainolaan. ²⁷

Sibeliusten viisihenkinen perhe muutti Ainolaan mukanaan yksi palvelustytö, ... Perheen asuintila käsitti alakerran, jokseenkin 190 neliometriä. Lisätilaa saatiin seitsemän vuotta myöhemmin, kun yläkerta kunnostettiin asuttavaksi.” ²⁸

Syyskuun 24. päivänä tupaantuliaisiin tulivat Järnefeltit Suvirannasta ja Aho Aholasta. ²⁹

Ensimmäisiä vieraita oli myöhemmin myös kutsun hieman kursaillen vastaanottanut Axel Carpelan. Hän totesi vasta valmistuneesta Ainolasta: ”Uusi huvila, tuoreelle puulle tuoksuva, mukava ja komea, ei kerskarakennus”. Jean Sibelius oli tyytyväinen taloonsa. Hän asui Ainolassa koko pitkän elämänsä loppuun asti.³⁰

”Ainolassa muistui mieleen myös humoristinen tapaus huvilan alkuajoilta. Täytteiden tai puutavaran mukana taloon kulkeutui torakoita, jotka viettivät öisiä juhliaan keittiössä. Lopulta joku neuvoi ripottelemaan muistaakseni suolaa tai jotakin muuta yhtä yksinkertaista torakoiden tielle. Teimme neuvon mukaan. Oli talvi. Eräänä päivänä huomasimme, miten torakka-armeija perääntyi talosta hohtavan valkoista hankea pitkin.”

*Ruth Snellman muistelee lapsuuttaan Ainolassa.*³¹

Rikard Laine oli Ainolan rakentaja. Hän piti työpäiväkirjaa. Laine on haudattu Kellokosken hautausmaalle. Rakensi myös saunan 1905.³²

Rikard Laine oli toiminut rakentajana jo Halosenniemiessä.³³

Oman kodin rakentamista varten Jean Sibelius oli saanut hankittua puolen hehtaarin tontin Kielomäeltä Järvenpään kartanosta 6.000 kultamarkalla. Sibeliuksen Aino-rouvan mukaan nimetystä Ainolasta oli kaunis maisema Tuusulanjärvelle.

– Ainolan työt alkoivat 27.10.1903, on Richard Laine merkinnyt muistikirjaansa. Laine oli aloittanut rakentajanuransa Halosenniemiessä, missä oli saanut tunnustuksen hyvästä työstä. Nyt hän oli edennyt jo niin pitkälle, että oli ns. kymppinä saanut vastattavakseen Ainolan urakasta. Urakkasopimus allekirjoitettiin tosin vasta 8.12 eli juuri Sibeliuksen 38-vuotispäivänä. Ajan kohta oli ilmeisesti tarkoituksella valittu, sillä olihan ensimmäisellä oman kodin rakentamisella suuri merkitys niin säveltäjälle itselleen kuin hänen perheelleenkin.³⁴

Ainolan alakerta valmistui syksyllä 1904. Silloin Sibeliukset muuttivat uuteen kotiinsa asuttuaan kesän Tuomaalan kylässä Kylänpään talossa. Sieltä heidän oli hyvä käydä seuraamassa kotinsa valmistumista. Tupaantuliaiset pidettiin heti muuttopäivänä ja niihin osallistuivat naapurista Ahot ja Järnefeltit.³⁵

”Detta hem är, som Du vet, en nödvändighet för min konst.”

*Jean Sibelius kirjeessään ystävälleen Axel Carpelanille 3.6.1904.*³⁶

Symposion. Akseli Gallen-Kallela, 1894.

Vasemmalta Gallen-Kallela (tuolloin Axel Gallén), Oskar Merikanto, Robert Kajanus ja Jean Sibelius. Aikanaan pahennusta herättäneen maalauksen takia Sibelius ei saanut ostettua Tuusulanjärveltä ensimmäistä haluamaansa tonttia.

3.2 TAITEEN JA POLITIIKAN LEVOTON AIKAKAUSI

Uuden vuosisadan alussa 34-vuotias Sibelius oli kansainvälisen maineen kynnyksellä. ³⁷

Helmikuun manifestin 1899 jälkeen elettiin poliittisesti erittäin epävakaita aikoja. Rankka ensimmäinen venäläistämiskausi Suomessa päättyi vuoden 1905 suurlakkoon ja sääty-yhteiskunnan vähittäiseen häviämiseen ja parlamentaarisen kansalaisyhteiskunnan syntymiseen. ³⁸

”Täällä isänmaassa on murheelliset olot, vaikkei se näin maalla, kaukana tule niin tuntuvaksi. Ei ole sitä kiihkoa, kuin esim. Helsingin läheisyydessä. Tulli on nyt jo kysymyksessä. Pietarissa on jo perustettu komitea tullin saatamiseksi yhdenmukaiseksi Venäjän tullin kanssa. Raska tag! Ei nyt säästetä enää mitään. Pala palalta viedään ja isku iskulta kolautetaan. Saa nähdä mitä on jäljellä, kun tekin kotiin palajatte. Oikein hirvittää.”

Aino kirjeessään Jeanille 13.7.1900. ³⁹

Symposion-piiriin... kansallisromantiikkaan sekoittui nyt Jugend-kiemuroita, vahvasti symbolistisia ja kirjallisuuden naturalismiin liittyviä juonteita. ⁴⁰

”Ennen vallankumousta tapahtui paljon draamoja. Me asuimme kesällä 1904 jo Järvenpäässä ja odottelimme rakenteilla olleen Ainolan valmistumista, kun Helsingistä tullut uutinen putosi kuin pommi idylliseen maalaiselämäämme: Bobrikov oli murhattu.”

Ruth Snellman muistelee lapsuuttaan. ⁴¹

Kesäkuun kuudentenatoista (1904) koko kansan vihaama Bobrikov sai surmansa Eugen Schaumanin laukauksista. Sibelius matkusti Helsinkiin, ja

siellä tri Richard Faltin näytti hänelle ne kaksi pientä luotia, jotka oli poistanut kuolevan kenraalikuvernöörin ruumiista. ... Tunnelma kohosi sinä iltana niin korkealle, että poliisi puuttui asiaan ja vei koko joukon Eerikinkadun poliisikamariin kuulusteltavaksi. Kun ei mitään varsinaista rikkomusta osattu keksiä, merkittiin pöytäkirjaan syyksi *omotiverad glädje*, aiheeton ilo. ⁴²

Tunnettu natsionalistifanaatikko Puriškevitš, duuman jäsen, oli riemuissaan huutanut kuuluisat sanansa: Finis Finlandiae! Eurooppalaisen kulttuurimaailman vastalauseet eivät nyt enempää kuin kymmenen vuotta aikaisemminkaan olleet vaikuttaneet mitään panslavistisen yhdenmukaistamispolitiikan johtomiehiin Pietarissa. Venäjän valtiovalta varustautui antamaan Suomelle ratkaisevan iskun. ⁴³

Jean Sibeliuksen kannalta katsoen sota tuskin olisi voinut sopimattomampaan aikaan kuin elokuussa 1914, heti unohtumattoman Amerikan-matkan jälkeen. Maailma näytti olevan avautumassa hänelle, kun se äkkiä aivan yllättäen sulkeutui. Tosin sodan alussa uskottiin, ettei se voisi kestää kuin muutamia kuukausia. Näin uskoi Sibeliuskin, kunnes hänelle alkoi selvitä, että joutuisi olemaan vuosikausia eristettynä suurista kulttuurimaista. ⁴⁴

Kansalaissodan intohimot sivusivat myös Sibeliusta. ... Ainolassakin suoritettiin kotitarkastuksia. Sibelius ei olisi halunnut jättää kotiaan, mutta sukulaisten ja ystävien painostuksesta hän myöntyi sodan loppuvaiheessa siirtymään Helsinkiin Lapinlahden sairaalaan, jossa Christian-veli toimi ylilääkärinä ... Sodan jälkeen avautuivat jälleen kanavat suureen maailmaan. ⁴⁵

Talvisessa näkymässä saunapolulle vuodelta 1925 sauna häämöttää lumisen puutarhan keskellä. Hirret vaikuttavat maalaamattomilta. Katolla ja kaivon kannen päällä on lumi-peite. Rakennus purettiin seuraavana kesänä ja pystytettiin 1928 mennessä uudestaan. Valokuvaaja Harald Rosenberg 1925. HKM

3.3 RAKENNUSPAIKKA

Vuoden 1904 alussa Sibelius päätti yksissä tuumin vaimona kanssa pysyväisesti asettua maaseudulle asumaan. ”Minulle oli välttämätöntä päästä pois Helsingistä. Taiteeni vaati toista ympäristöä. Helsingissä kuoli minussa kaikki laulu. Lisäksi pidin liiaksi ystäväistäni, jotta olisin voinut kieltäytyä ottamasta vastaan pyyntöjä kutsuihin ja vieraskäynneille, jotka häiritsivät työtäni.”

... Kun päätös oli tehty neuvoi Eero Järnefelt – Järvenpäässä asuva ja viihtyvä veli ja lanko – Sibeliuksia asettumaan hänen kanssaan samalle paikkakunnalle. Neuvo oli kaikin puolin mieluinen. Järvenpää oli idyllistä maaseutua Helsingin lähistöllä, ja perheenpään viipyessä pitkällä ulkomaanmatkoillaan olisi perheellä läheinen sukulainen naapurina.”⁴⁶

Tulevan Ainolan tontti löytyi Sibeliuksen ja langon Eero Järnefeltin yhteisellä hiihtoretellä talvella 1902 Järvenpäässä. Komealta, miltei Suvirantaa vastapäätä sijaitsevalta honkia kasvavalta kukkulalta avautuivat kauniit näkymät Tuusulanjärvelle, vaikkei tontti ollutkaan järven rannassa.⁴⁷

Kun Sibelius muutti Helsingistä Järvenpäähän, hän tuli seudulle, joka tuohon aikaan oli suurelta osaltaan koskemattomaa luontoa. Pohjolan asukkaaksikin epätavallisen voimakkaasti Sibelius eläytyi vuodenaikojen vaihteluun.⁴⁸

Järvenpään kylä alkoi kiinnostaa entistä enemmän, kun myös Ainon veli Eero Järnefelt perheineen muutti sinne. Marraskuussa 1903 Sibelius osti vajaan hehtaarin tontin Tuusulan pitäjän Järvenpään kylässä sijaitsevan Kyrölän perintötalon mailta. Tontti oli kallis, eikä se ollut rantatontti, mutta kauppahintaan kuului oikeus venerantaan ja uimapaikkaan. Sibelius sai myös oikeuden tiehen ja luvan vetää puhelinjohto Kyrölän maiden kautta.⁴⁹

...Sibelius pääsi sopimaan kartanoon tontinostosta. Aivan rantatonttia Sibelius ei saanut, mutta kosteuden ja reumatismin pelko sai hänet helposti hyväksymään korkeammalla olevan paikan. Kartanon väki lupasi hänelle oikeuden käyttää erästä kartanon uimapaikkaa, ja oma venepaikkakin järjestyi. Tuore maanomistaja Sibelius saattoi nyt järjestellä lainoja jopa ilman takaajia tonttiaan vastaan.⁵⁰

Vuosi (1904) alkoi hirmuisten kiireiden keskellä. Tammikuussa Sibelius maksoi puolet tonttinsa hinnasta, uusi kahdeksan vekseliä, neuvotteli arkkitehti Lars Sonckin kanssa Villa Ainolan piirustuksista ja maksoi hänelle 1 500 markkaa (noin 6 200 euroa vuoden 2011 rahassa) osasuoritusta. Sibelius juhli iltaisin usein Seurahuoneella ja teki kaiken ohessa lujasti töitä.⁵¹

Sibeliuksen elämä jatkui kiireisenä. Ainolan rakennustyöt olivat alkaneet helmikuussa, kirvesmiesten palkat nielivät rahaa, eivätkä illat Catanissa ja Kämpissä olleet halpoja nekään. ... Putki saatiin katkeamaan, ja Sibelius heräsi huomaamaan taloudellisen tilanteensa vaikeuden, kun Axel-enon perintöä ei maksettu odotetussa ajassa. Sibelius myi nopeasti tukun teoksiaan: Kuolema-näytelmän musiikki meni Helsingfors Nya Musikhandelille 300 markalla, Valse tristen pianosovitus satasella.⁵²

Kun Sibeliuksset muuttivat Ainolaan, viljelyskelpoista maata oli tontilla vain pieni kaistale. Laajimmillaan kasvimaat sekä hedelmä- ja marjaviljelykset olivat 1930-1940-luvuilla, kun puutarhamaata oli puoli hehtaaria.

Sibeliuksset halusivat Ainolaan puutarhan. ...sen tekeminen aloitettiin heti muuttoa seuranneena keväänä 1905. Puutarhan suunnittelusta ja toteu-

tuksesta vastasi Aino Sibelius. ... Ainolan kirjastoon kuuluvat puutarhakirjat osoittavat kiinnostuksen kohdistuneen ennen kaikkea käytännön puutarhanviljelyyn.” ⁵³

Jälleen kesä merkitsi osittaista pelastusta oravanpyörästä. Sibeliuset asetuivat Tuusulaan valvoakseen rakennustöiden edistymistä. ”Kesän 1904 asuimme Tuusulassa Kylänpää-nimisessä talossa.”

Ruth Snellman ⁵⁴

24. Syyskuuta 1904 perhe pääsi muuttamaan Ainolaan. Pelkästään arkkitehti Sonckin laskut tammi-heinäkuussa 1904 olivat 4 900 markkaa. Rakennuslaskuja tutkineen Markku Hartikaisen mukaan tontin oston ja rakennustyön kustannukset vastaavat yhteensä yli 140 000 euroa vuoden 2011 rahassa, ja kokonaisvelat olivat rakennustöiden ja muuton aikana nelinkertaistuneet noin 280 000 nykyeuroon.

Velkoja ei kuitenkaan juuri nyt joudettu suremaan. Juhani Aho läheisestä Aholasta toi komean hauen juhlapöytään. Myös Eero Järnefeltin perhe Suvirannasta tuli nauttimaan tupaantuliaiskahveja.” ⁵⁵

Tähän aikaan ei Järvenpäästä voinut puhua edes kylänä, sillä siellä ei oikeastaan ollut kuin viisi taloa: kauppia, asema, posti, kestikievari ja leipuri. Loput olivat kartanon maita eikä niillä paljon asutusta ollut.”

Katarina Ilves (Sibeliusten viidestä tyttärestä keskimäinen) ⁵⁶

Taitelijoiden me-hengestä huolimatta muutto Ainolaan ei helpottanut Sibeliusen ongelmia. Ennen vintin remontointia asumiskelpoiseksi 1911 Ainola oli pieni koti suurelle perheelle, ja vaikka lapset opetettiin olemaan hiljaa isän säveltäessä, työrauhaa oli käytännössä lähinnä öisin. Pariskunta epäonnistui ensimmäisissä palvelija- ja lastenhoitajavalinnoissaan, mikä lisäsi varsinkin Ainon stressiä: ”Minä kuokin ja lapioin kuokkimasta päästyänikin. Välillä itkin ja sitten rupesin taas kuokkimaan.”

Aino Sibelius ⁵⁷

Ainolan alue, joka aluksi oli noin puolen hehtaarin suuruinen, kuului V. Westermarckin tiluksiin, mutta tämä suostui myymään sen maineikkaan säveltäjän kodiksi. Myöhemmin vuosina Sibelius osti lisää maata ja sai myös eräitä lahjoituksia, jotka laajensivat aluetta. Lopuksi se käsitti noin neljä hehtaaria. ⁵⁸

Oikeastaan hän olisikin halunnut rakentaa talonsa lähemmäs Tuusulanjärveä, kernaimmin aivan veden partaalle. Mutta maasto on siellä matalaa ja mutaista, eikä Sibelius uskaltanut asettua asumaan kostealle paikalle. Hän poti silloin yhä kiusallista korvatautia, joka oli saanut alkunsa jo vuonna 1901. Se tuotti hänelle monta masennuksen hetkeä, ja joskus hän pelkäsi saavansa kokea Beethovenin kovan kohtalon. Kodin paikan täytyi siis olla kuiva ja terveellinen, ja sellaisen Sibelius todella löysi. ⁵⁹

Ainola rakennettiin Kielomäen rinteeseen. Puutarha tehtiin rinteeseen alle. ⁶⁰

Huvila-alueeksi valittiin metsäinen kukkula lähellä Tuusulan järveä, noin kahden kilometrin päässä Järvenpään asemalta, josta oli tunnin junamatka Helsinkiin; rakennuspiirustukset laati arkkitehti Lars Sonck, ja hienotunteinen isäntä antoi hänelle täysin vapaat kädet sen suunnittelussa, neuvotellen vain huoneiden sijoituksesta ja muutamista pienemmistä yksityiskohdista. ⁶¹

Järvenpään kartanon omistajan luvalla Sibelius sai käyttää kartanon uimarantoja. Hän kävi siellä ahkerasti uimassa, usein vielä myöhään syksylläkin. ⁶²

”Isä oli saanut Westermarckeilta luvan käydä uimassa heidän rannassaan. Se oli kallioranta. Isä otti minut joskus mukaan. Siinä oli äkkisvää niin, että isä kulki varovaisesti kalliota alas pitäen minua sylissään. Se oli hyvin turvallinen, mukava tunne.”

Katarina Ilves ⁶³

”Ainolasta näkyy maantietä melkein kilometrin verran. Sen tien ympärille meidän elämämme keskittyi hyvin olennaisesti. Tie oli kuin rauhoitettu, sillä liikennettä oli hyvin vähän nykyiseen vilinään verrattuna. Joskus joku saattoi ajella siellä hevosella, mutta enimmäkseen sitä kuljettiin jalan tai pyörällä. Kartanonrouva Westernarck ajoi kerran viikossa tai parissa landoossaan tietä pitkin parasolli avattuna, ja hänen ajelunsa oli viikon suurtaupaus. Hän oli meille etäinen ja juhlallinen.”

Ruth Snellman muistelee Ainolan maisemaa. 64

Kun Ainolaa neljäkymmentä vuotta sitten ruvettiin rakentamaan, oli nykyinen puutarha pelkkää kivistä lepikkoa. Ei ollut helppoa raivata sitä puutarhaksi, varsinkaan, kun nuorella rouvalla ei aluksi ollut apunaan.

– Minä kuokin ja lapioin kuokkimasta päästyänikin. Välillä itkin ja sitten rupesin taas uudestaan kuokkimaan.

Levas 1945 65

Kun Sibeliukset muuttivat Ainolaan syksyllä 1904 Järvenpää oli vain pieni kylä Tuusulanjärven päässä keskellä maatalousaluetta. Vielä tuolloin se kuului Tuusulan kuntaan. Kylä kuitenkin kasvoi vähitellen, ja vuonna 1951 siitä tuli oma itsenäinen kuntansa. ... Siirtolaisasutuksen myötä Järvenpää kasvoi ripeästi ja 1967 siitä tuli kaupunki. 66

”Asemalle oli 3 km. Isä otti kieverista hevosen asemalle.”

Katarina Ilves 67

Pihapiiriin pystytettiin liiteri ulkokuoneineen samaan aikaan päärakennuksen kanssa. Halkovaja oli tarpeen, sillä Ainola lämmitettiin puulla aina 1960-luvulle asti. Sibeliukset tarvitsivat hevosta kuljetuksiin Järvenpään asemalta ja lannanajoon kasvimaille. ... kun Ahot muuttivat Helsinkiin, tarvittiin oma. Sibelius osti Vilku-nimisen hevosen, jolle pystytettiin pärekattoinen talli alkukesästä 1912. 68

Ainolassa puutarhan tilat liittyivät toisiinsa limittyen ja lomittuen. Ne eivät ole huoneita arkkitehtonisessa mielessä, mutta muodostavat erillisiä tiloja ja tunnelmia puutarhan kuusiaidan suojiin. Ainolan puutarhan huoneet avautuvat kulkijalle vähitellen puutarhassa kuljettaessa, eikä vierasta välttämättä kutsuta kaikkialle. 69

”Muistan mummin puutarhassa touhuamassa aamusta iltaan. Sain auttaa kitkemisessä. Se oli tarkkaa puuhaa, tuli olla todella huolellinen. Tomaattihuoneessa – niin sitä silloin kutsuttiin – sain varoen poimia. Maistaakin. Tuoksu oli vahva ja lämmin. Entä sitten maku! Vihanneksia, juureksia, ja perunoita kasvoi omavaraisuuteen asti. Makeimmat mansikat kypsyivät Mummin puutarhassa ja omenoilla herkuteltiin vielä jouluna.

Syksyllä kerättiin kuusiaidan alta leppäsieniä ateriallinen kerrallaan kuin ikään viljelmiltä. Sieltä niitä aina joutuisasti löytyi.”

Sibeliusten lapsenlapsi Marjatta Kirves muistelee 70

Tuusulanjärven rantamaille syntyneistä taitelijakodeista rakentui kokonaisuuksia, joissa arjen toimeentulo, perhe-elämä ja sosiaaliset suhteet yhdistyivät luovaan työhön. Arkkitehtuuriltaan yksinkertaisia rakennuksia yhdisti pyrkimys kokonaisuuden yhtenäisyyteen. Huvilat ”istutettiin” luontoon, ja niiden ympärille perustettiin puutarhat, jotka olivat osa arjen maisemaa. Ainolan puutarhassa kypsyi sato, jolla perhe ja palkolliset ruokittiin. 71

Arkipäivän kauneus heijastuu Ainolan huvilan tiloissa. Sen tilaratkaisu edustaa modernia ajattelua asumisesta: ytimenä on suurella tulisijalla ja avoportauksella varustettu halli, johon perhe saattoi kokoontua viettämään aikaa. Muut asumisen tilat ryhmittäytyivät olohuoneena ja ruokasalina toimineen hallin ympärille. Edustustiloja ei Ainolassa varsinaisesti ollut, ja sisustus rakentui perintönä saatujen sekä itse suunniteltujen ja tehtyjen huonekalujen varaan. Taideteokset, jotka muodostavat merkittävän osan Ainolan interiööriä, oli saatu lahjoina ystäviltä ja sukulaisilta. 72

Sibelius saunan kaivon edustalla, ennen vuotta 1935. Sauna purettiin ja pystytettiin uudelleen 1926-1928. Silloin siihen tehtiin pärekatto, joka peitettiin 1935 savitiilillä. Päädyssä näkyy ullakolle vievät portaat, jotka sittemmin ovat hävinneet. Ikkunoiden vuorilautojen väri on kauhtunut. Hirsiseinät on käsitelty tummiksi, arvatenkin tervalla. Veistoksellinen vinttikaivo on Ainolan saunan omaperäisin yksityiskohta. Vinttikaivon vesikourun paikka ulkoseinässä on hieman eri kuin vuoden 1925 valokuvassa. Kuva Sibelius-museo.

3.4 UUSI SAUNA 1905

”Jag är trött och har ledsamt efter Dig, älskade, och barnen. Men jag får ej giva efter. Badstugan skall vi börja bygga. Det är bara det att om de då börja hugga hela sommaren så får jag ej arbeta och till hösten skall jag ha en stor konsert i Berlin! Men å andra sidan är det ytterst viktigt att vi få bada i sommar! Det är ju dock tid ännu till början på Mars, då jag definitivt skall ge order åt Laine. Pengar får Du nog af Mikko eller Ludde H on Du, gode vän, ringer upp. Jag skall dock i morgon gifva telegrafisk order åt Ludde. Eller skrifa.”

(Olen väsynyt ja on ikävä Sinua, rakas, ja lapsia. Mutta en saa antaa periksi. Saunaa alamme rakentaa. Se vain, että jos hakkaavat koko kesän, minä en voi tehdä työtä, ja syksyllä minulla on suuri konsertti Berliinissä! Mutta toisaalta on erittäin tärkeää että saamme saunaa kesällä! Aikaahan tässä on vielä maaliskuun alkuun, jolloin annan lopullisesti käskyn Laineelle. Rahaa saat kyllä Mikolta tai Ludde H:lta, jos vain hyvä ystävä soitat heille. Minä lähetän huomenna sähkömääräyksen Luddelle. Tai kirjoitan.)
Jean Sibeliuksen kirje Ainolle Berliinistä 4.2.1905. ⁷³

”Saunaa rakennan. Sano Laineelle! Vetäkööt tukkia! Tulen kohta kotia; ehken menekään Englantiin. Pääasia on että ”kontraktet är skrifet” Under skriften är ännu ej där. Har dock allt klart. Skrifer snart! Olen Pellas’issa! Siiä nyt tulee mitä tulee. ”

Jean Sibeliuksen kirje Ainolle Berliinistä 18.2.1905. ⁷⁴

Suvirannan sauna on aina ollut savusauna. Piippu on pyykkitupaa varten, kuten Halosenniemen saunassa. Sauna rakennettiin samoihin aikoihin Suvirannan päärakennuksen kanssa n. 1901. Siellä oli samanlainen Sauna-Ilo-suihku kuin Ainolassakin, mutta ei ammetta.

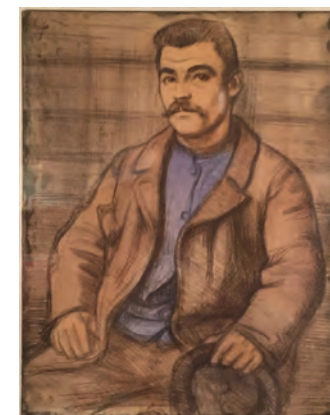
Eero Järnefelt oli kova lölyihminen. Hän tutustui mm. F.E. Sillan-päähän ensimmäistä kertaa saunansa lauteilla. ⁷⁵

Kommentti: Eero Järnefelt oli Aino Sibeliuksen veli. Suviranta sijaitsee Ainolan naapurissa Tuusulanjärven rannassa. On oletettavaa että Suvirannan sauna oli yhtenä esikuvana kun Aino Sibelius suunnitteli omaa saunaansa. Ainolan saunasta ei ole säilynyt alkuperäisiä piirustuksia tai luonnoksia.

...Richard Laine oli Halosenniemeä rakentamassa. Hän oli kotoisin Pornaisista ja asui Kellokoskella. (Paavo Laine:) “Isäni aloitti kirvestyön tässä talossa ja oli mukana loppuun saakka. – Jossain hirressä oli vuolema, josta valui pihkaa. Pekka Halonen antoi isälleni tehtäväksi sen paikkaamisen. Isä puhdisti puun syyt ja teki paikan, löi nurkkanuijalla, veisti ja höyläsi. Paikkaa ei näkynyt, ja Halonen sanoi että se on hyvin tehty. – Kuule poika, jos tuolaista jälkeä tulee, niin jatka vaan.” ⁷⁶

Richard Laine oli kerännyt urakkaa suorittamaan taitavat rakennusmiehet, joista monet olivat hänen läheisiä sukulaisiaan. Mukana olivat mm. J. Virtanen, J. ja V. Koskinen Pornaisista, Karl Erikson, L. Lindholm, Bäckström ja A. Wasenius Tuomaalasta, V. Rajala ja K. Johansson Pornaisista, M. ja J. Vesterlund, J. Mäkinen, L. Elin ja E. Pitkänen Pornaisista, E. Salenius ja O. Aalto, N. ja H. Sirén Pornaisista sekä Westerdahl Tuomaalasta, kuten Richard Laine on joukkonsa kirjannut. ⁷⁷

Laineelle kuului myös tavaroiden hankinta ja niiden sekä työmiesten palkkojen maksaminen. Työ tehtiin tuntipalkalla ja se näyttää vaihdelleen 35

Vasemmalla ylhäällä:

Ainolan sauna ja kaivo lännestä kuvattuna, ilmeisesti talvisodan aikoihin kesällä 1939 tai 1940. Valokuvaaja Thérèse Bonney (s.1894 k. 1978) toimi tuolloin sotakirjeenvaihtajana Suomessa. MV.

Ylhäällä:

Ajoittamaton valokuva Ainolan saunasta. Rakennuksessa on tiilikatto, eli kuva on otettu vuoden 1935 jälkeen. Vuorilaudat ovat puhtaan valkoiset. Otavamedian arkisto.

Vasemmalla alhaalla:

Valokuva on yksityiskohdista päätellen otettu samoihin aikoihin ylärivin kuvien kanssa. Yksityiskokoelma.

Oikealla: Eero Järnefeltin "Istuva mies (Rikhard Laine)". Pehmeäpohjasyövytys, yksityiskokoelma. Laine vastasi Ainolan saunan rakenustöistä, kuten oli tehnyt myös päärakennuksessa.

ja 45 pennin välillä. Palkan suuruutta kuvanee parhaiten se, että Laineen merkintöjen mukaan sokerikilo maksoi tuolloin 1.05 mk, viisi kiloa vehnä-jauhoja maksoi 1,50 mk, voikilo 2,50 mk, Matti-tupakka 25 penniä ja lihakil 2,35 mk.⁷⁸

Aino Sibeliuksen suunnittelema ulkoa tervattu hirsinen saunarakennus valmistui noin vuosi päärakennuksen jälkeen. Vuonna 1925 se paloi, mutta rakennettiin uudelleen entisen kaltaiseksi. Suhteiltaan harkitun ja eleettömän yksikertaisen rakennuksen erikoisuuksiin kuului mm. kekseliäs vesihuoltojärjestelmä. Viereisestä vinttikaivosta nostettiin vesi kouruun, joka johti suoraan saunan pesuhuoneeseen. Sen nurkassa olleen padan yläpuolelta oli edelleen vedetty kouru viereisessä huoneessa olevaan kylpyammeeseen. Järjestelmä säästi naisväeltä monta askelta niin saunan lämmityksessä kuin pyykinpesussakin.⁷⁹

Kommentti: Saunan palamiselle ei tässä tutkimuksessa löytynyt kiistatonta todistetta.

Helmikuussa 1905 Sibelius iloitsi Berliinissä tekemästään kustannussopimuksesta Robert Lienaun kanssa. Hänelle oli luvassa peräti vajaan 34 000 euron lisätienestit, jos hän pystyisi säveltämään vuosittain neljä laajaa teosta. Sibelius kirjoitti vaimolleen:

“Meillä on ollut niin surulliset vuodet jo 10 vuotta! Nyt on ainakin varmata! Saunan rakennan. Sano se Laineelle! Vetäköön tukkia!”

Punamullattu pärekattoinen sauna kohosi Aino Sibeliuksen rakennusohjeita myötäillen tontin eteläisimpään kärkeen loppukesän 1905 aikana. Sibeliuset saivat käyttöönsä saunan kamareineen ja pyykkitupineen. Vesi rakennukseen tuli viereen kaivetusta vinttikaivosta Aino Sibeliuksen suunnittelemaa kaltevaa kourua pitkin. Rikhard Laine rakensi saunan apunaan seitsemän kirvesmiestä, yksi muurari ja naapurin hevonen. Kylpemään päästiin loka-kuun lopulla. Rakentamisen kokonaiskustannukset kohosivat Sibeliuksen

kustannussopimuksen “yhden laajan teoksen palkkioon” eli vajaan 9 000 euroon. Sauna peruskorjattiin 1920-luvun puolessavälissä rakennusmestari Aarne Männikön johdolla, ja tiilikatto rakennettiin vuonna 1932.⁸⁰

Kommentti: Saunan tiilikatto tehtiin Kansallisarkistossa olevien kuittien perusteella todellisuudessa vasta 1935. Päärakennuksen katto tehtiin 1932.

Sauna on Ainon suunnittelema.⁸¹

Sopusuhtaisen saunarakennuksen ja kauniisti maastoutuvan kellarin suunnitteli Aino Sibelius.⁸²

Lars Sonck ei todennäköisesti osallistunut saunan suunnitteluun. Sauna on Ainon suunnittelema, Ainola-kirjassa todetun mukaisesti. Aino oli käynyt puuseppäkoulun. Hänen veljensä Eero Järnefelt valvoi rakentamista. Ilmeisesti rakennuspiirustuksia ei tehty, vaan töihin ryhdyttiin ”tupakka-askisuunnitelman” mukaan.⁸³

Severi Blomstedt haastattelussa. Blomstedt on Sibeliusten tyttärenpoika.

Tärkein pihapiiriin rakennus valmistui jo loppukesällä 1905. Aino Sibeliuksen ohjeita myötäillen rakennettiin tontin eteläisimpään kolkkaan sauna kamareineen ja pyykkitupineen. Vesi rakennukseen saatiin viereen kaivetusta vinttikaivosta Ainoan suunnittelemaa kaltevaa kourua pitkin. Rakennustyössä oli rakennusmestari Laineen lisäksi seitsemän kirvesmiestä, yksi muurari ja naapurin hevonen. Kylpemään päästiin lokakuussa. Jean Sibelius rakasti saunomista. Hän saattoi kylpeä tuntikausia. Saunan jälkeen istuttiin samovaarin äärellä ja juotiin teetä venäläisittäin hillon kera.⁸⁴

”Kun me lapset olimme pieniä, niin meistä tuntui, että Ainola, kotimme, oli laiva, joka yksin purjehti aavalla merellä: ei mikään ollut varmaa sen ulkopuolella. Ei ollut varmaa tulisiko rahaa, isällä ei ollut virkaa, ei siis myöskään palkannostopäivää, ...

Yöllä, kun olimme jo kauan nukkuneet, saatoimme herätä isän soittoon: oli lämmintä, kuu paistoi toiselta taholta kuin tavallista, olisi ollut vähän kolkkoa, mutta isän soitto oli turvallista, lohduttavaa: isä on meidän, hän johtaa Ainola-laivaa läpi maailman vaarojen kuin myrskyjen halki, ja hänestä tulee ehkä vielä kerran kuuluisa.”

Eva Paloheimo, Sibeliusten vanhin tytär. 85

...Ainola oli purjelaiva, joka kuljetti siihen suuntaan, missä nykyään on flyy-geli. Isä hoiteli purjeita ja äiti istui peräsimessä.”

Katarina Ilves 86

...tytär Heidi syntyi 20. kesäkuuta 1911. Viimeistään silloin tuli tarpeelliseksi kunnostaa yläkerta asumiskelpoiseksi - kuten alun perin oli suunniteltukin. Ensimmäiset viikkonsa Heidi vietti äidin kanssa Ainolan saunassa, kun yläkerta remontoitiin. Sinne tuli vanhempien makuuhuone, Sibeliuksen työhuone ja keittiön yläpuolelle ensin vierashuoneen ja myöhemmin tytärten makuuhuoneena käytetty huone. Makuuhuoneeseen liitettiin pyöröhirsinen parveke... Muutostöitä jatkettiin parin vuoden kuluttua... 87

Pyykinpesu remonttikesänä suoritettiin Järnefeltien rantasaunalla ja tuotiin käsirattailla kotiin saunan luo kuivumaan. Pyykin pesu ja käsittely kesti useampia päiviä, puhdasta pyykkiä vietiin myös Järvenpäähän silittäjälle. Ainolan omassa saunassa oli eteistilassa pata ja tilaa pyykkipaljulle. Saunaa kesälä 1911 ja etenkin saunatupaa käytettiin remontin aikana osaksi keittiönä. 88

Todennäköisiä esikuvia Ainolan saunalle olivat muut Tuusulanjärven taiteilijayhteisön saunat naapurissa Suvirannassa ja hieman etäämpänä Halosenniemiessä. Molemmat olivat jo olemassa kun Ainolaa ryhdyttiin rakentamaan. Halosten ja Järnefeltien kodit olivat Sibeliusten säännöllisten vierailujen kohteena. Ainolasta käytiin Suvirannassa pyykillä, kun oma sauna ei vielä ollut käytettävissä, myöhemmin myös saunan remonttien aikana.

Halosenniemen sauna (kuva ylhäällä vasemmalla) valmistui heti vuosisadan alussa aivan Tuusulanjärven rantaviivaan. Löyly- ja pesuhuoneen käsittävä rakennus oli Halosten pesupaikka, koska päärakennuksessa ei ollut kylpyhuonetta.

Suvirannan 1901 rakennetun saunarakennuksen (kuva oikealla) tilaohjelma ja varustelu muistutti Ainolan saunaa pukuhuoneineen ja Sauna-ILO-suihkuineen (tosin ilman ammetta). Toisin kuin Ainolassa, Suvirannan sauna on aina ollut savusauna. Piippu muurattiin vesipataa, ei kiuasta varten. Kuvassa kuistilla edessä Eero Järnefelt (oikealla) ja Kalle Kajander, takana Heikki Järnefelt. Kuva kirjasta Taiteen juhlaa ja arkea (Hälonen, Antti 1951).

3.5 SIBELIUKSET RAKENNUTTAJINA

3.5.1 AINO JA JANNE

Aino Sibelius n. 1920

Jean Sibelius 1913

Ainolan SAUNA, Rakennushistoriaselvitys, 2015

Aino Sibelius, niin aatelinen kenraalin ja maaherran tytär kuin olikin, oli erittäin vaatimaton ja vierasti kaikenlaista prameutta.⁸⁹

Aino Sibelius oli aatelissukua (Järnefelt).⁹⁰

Sibelius oli ihmisenä aivan yhtä omintakeinen ja epäsovinainen kuin säveltäjänä.⁹¹

Vaikka koko Järnefeltien perhe edusti hyvin vaatimatonta elämänsäasettämistä aina tolstoilaisuuteen asti, kärsi Sibelius aivan käsittämättömällä tavalla siitä, että hän ei ollut aatelista sukujuurta.⁹²

Sibelius oli ruotsinkielinen, mutta osasi myös suomea. Katarina Ilves on muistellut: ”Suomea meillä puhuttiin. Isä ja äiti puhuivat usein keskenään ruotsia. Äiti piti hyvin tärkeänä, että osasimme ruotsia juuri isän tähden.”⁹³

Sibelius kuului niihin hänen lapsuudessaan ylen harvinaisiin mutta nykyään jo hyvin lukuisiin suomalaisiin, joiden kotikieli on ruotsi mutta koulukieli suomi. Hän puhui molempia yhtä hyvin, mutta joskus panin merkille, että hän turvautui kernaammin ruotsinkieleen, jos oli väsynyt ja joutui selvittämään jotakin vaikeaa kysymystä.⁹⁴

Ainolla oli jo kouluaikanaan Kuopiossa oma höyläpenkki ja hän teki hyvin taidokkaita puu- ja veistotöitä. Ainolaan hän suunnitteli ruokasalin kaapit ja porraskaiteen sekä muutamia yksinkertaisia huonekaluja. Huomattavasta arkkitehtonisesta lahjakkuudesta kertoo Aino Sibeliuksen suunnittelema sau-

narakennus, joka rakennettiin tontin eteläpähän vuonna 1905. Saunassa oli kekseliäs vesijärjestelmä, jossa vesi tuli saunaan vinttikaivosta kaltevaa kourua pitkin. Itse päärakennuksessa ei ollut juoksevaa vettä säveltäjän elinaikana, vaikka sinne vedettiin sähköt jo vuonna 1919. Sibelius ei suvainnut suhisevaa ja pulputtavaa vesijohtoputkistoa kotiinsa sävellystyön vaatimaa hiljaisuutta rikkomaan. Vesijohdon puutteella oli kylläkin myös käytännöllisiäkin syitä; veden saaminen olisi edellyttänyt kallion räjäyttämistä, koska olemassa oleva kaivovesi ei olisi riittänyt vesijohtoon.⁹⁵

Suruttomuuden rinnakkaisilmionä voitaneen pitää Sibeliuksen avuttomuutta kaikissa jokapäiväisen elämän asioissa. Omin käsin hän ei pystynyt tekemään juuri mitään, tuskin lyömään naulaa seinään, vielä vähemmän hoitamaan tärkeämpiä käytännöllisiä tehtäviä, jotka kaikki olivat Aino-rouvan harteilla.⁹⁶

Mutta ylipäättänsä olivat Sibeliuksen ikäpolven säveltäjät, ja hän itse myös, harhautuneita porvareita. He poikkesivat sukujensa perinteistä eivätkä heidän jälkeläisensä jatkaneet heidän työtään.

... Ulkonaisesti Sibelius esiintyi granseigneurin tapaan. Vuosien mennen hän samaistui tähän rooliinsa niin että siitä tuli toinen luonto. Mutta perimpänä hänessä oli ja pysyi sensitiivi, luonnonmystikko, uneksija. Maailmanlasten seassa hän tunsikin olevansa ”Erscheinung aus den Wäldern”.

... Henkisesti Sibelius oli sidoksissa purkauksenomaisesti ilmi puhkeavaan kansalliskulttuuriin, joka ensimmäisessä luomisvaiheessaan imi ravintoa myyteistä ja luonnonmystikasta ja samalla sovitautui Euroopan yhteyteen. Sibeliuksessa vaikuttivat vahvasti molemmat osatekijät, kantasuomalais-

myyttinen ja eurooppalainen, itsessään laajakaarinen antiikista oman ajan suuntauksiin asti. ⁹⁷

Sibelius pukeutui aina moitteettoman viimeistellysti räätälin tekemään pukuun. ⁹⁸

Pukeutumisessaan Sibelius ei ollut ensinkään boheemi, vaan korrekti herrasmies, joka piti tärkeänä, että jokainen yksityiskohta oli moitteeton. Parta huonosti ajettuna hän ei tahtonut näyttäytyä edes sihteerilleen... Sibeliuksen mielikuvitus ja omintakeisuus eivät millään tavoin ilmenneet hänen asussaan. ⁹⁹

Räätälässäkäynnit olivat hänelle eräänlainen rituaali. Ne symboloivat hänen asemaansa siinä kansainvälisessä eliitissä, johon hän – varsin oikeutetusti – katsoi kuuluvansa. Ne tuottivat hänelle samankaltaista ajatonta mielihyvää, jota hän tunsikin myös vajotessaan loistohotellin parturintuoliin antautuakseen mestaribarbieren käsittelyyn ja keskusteluun hänen kanssaan. ¹⁰⁰

”Isä oli aina kotona moitteettomasti puettu. Hän itse sanoi, että oli nähnyt niin monta esimerkkiä maalle muuttaneista ystävästään, jotka olivat niin sanotusti ”laskeutuneet”. Hän päätti, ettei laskeudu. Äiti piti siitä, että hän oli tip top.”

Katarina Ilves 101

20. Kesäkuuta (1911) Aino synnytti kuudennen tyttärensä Heidin. Ainolan talossa eli nyt viisi lasta, koska Kirsti nukkui hautakumpunsa alla. Talo oli aivan liian ahdas suurelle perheelle, ja laajennustyöt jatkuivat: yläkerta oli saatava asuinkelpoiseksi. ¹⁰²

”Muistan kun rakennusmiehet istuivat tauolla ja pappa antoi minulle sitten sikareja sellaiseen pieneen lastenkoriin ja sanoi, että mene nyt viemään mie-

hille piparkakkuja. Ja minä menin. Äiti ja Heidi asuivat silloin saunakammarissa... heillä oli vaikeaa, kun oli niin kuuma.”

Margareta Jalas 103

”Täällä on kaikki nykyään nurin narin. Tampuuri on tapetseerattu, mamma on hyvin väsynyt.”

Katarina Sibelius (1915) 104

Jos luonto oli suonut säveltäjämestarille rikkaat hengenlahjat, niin erään nykyihmiselle perin tärkeän ominaisuuden se oli häneltä kieltänyt. Taloudellista tajua Sibeliuksella ei ollut juuri nimeksikään, eikä sitä liioin kukaan hänelle opettanut. ... Säästäminen ja suunnittelu tulevaisuuden varalle olivat hänelle aivan vieraita käsitteitä. ¹⁰⁵

”Neljä suurteosta vuodessa oli kovempi urakka kuin Sibelius luuli, mutta aluksi raha rauhoitti; vastasihan se yli 40 000 euron vuosituloja vuoden 2011 rahassa. Sibelius kirjoitti Ainolle rakentavansa saunan sopimusrahoilla. ”Meillä on ollut niin surulliset vuodet jo kymmenen vuotta! Nyt on ainakin varmata!” Sibelius selosti. Kun ottaa huomioon Sibeliuksen eläkkeen ja konserttipalkkiot, vuositulot huitelivat seuraavina vuosina jopa 60 000 eurossa vuoden 2011 rahaksi muutettuna – eikä nykyisistä veroprosenteista nähty edes painajaisia. Tulojen olisi pitänyt riittää velkojen lyhentämiseen, mutta Sibeliuksen tuhlaavaisuuden vuoksi taloudelliset ongelmat jatkuivat. ¹⁰⁶

Monipuolisesti lahjakasta Ainoa kiinnostivat myös puutyötaidot. Hän kävi veistokoulussa Kuopiossa ja Vaasassa opettelemassa puutyötaitoja. Ajan tavan mukaan veistokouluissa opetettiin nuorille naisille myös piirtämistä, ornamentiikkaa, laskentaa, äidinkieltä ja kirjanpitoa. Monet säätyläistyöt suorittivat veistokouluissa kursseja, joita oppikouluissa ei ollut tarjolla. ¹⁰⁷

Vuonna 1905 jouluostoksilla käytiin Helsingissä. Vaikka perheellä oli suuret velat, sen ei annettu vaikuttaa elintasoon. ¹⁰⁸

”Asuimme jo Järvenpäässä, kun isä ulkomaille lähtiessään päätti tehdä minusta perheen suojelijan. Kun taloon ei jäänyt ollenkaan miehistä voimaa, hän kutsui minut: Tulehan, opetan sinut käyttämään revolveria, jos sattuu tulemaan rosvoja. Olin vielä niin pieni, ettei käteni ylettynyt kädensijan ympäri. Hänen mielestään minä olin silti ainoa, joka pystyi toimimaan vaaran hetkellä.”

Ruth Snellman muistelee Sibeliusten asumista Ainolassa. 109

Huolimatta taloudellisista vaikeuksista Sibelius myös osasi nauttia elämästä. Hän oli herkkusuu, joka ulkomailla söi ostereita, kun taas kotimaassa suurinta herkkua olivat metsälinnut ja kala. Elämän nautintoihin kuluivat myös samppanja, hyvä sikari sekä musiikin lisäksi muut taiteet. ... Mutta Sibeliuksen luoteessa oli muitakin piirteitä. Jo nuoresta voimakkaana ilmennyt alkoholihimo johti ajoittain kausiin, jolloin työnteosta ei ollut tulla mitään. 110

”Pahinta mitä hän tiesi olivat visiitit eikä hän ikimaailmassa sellaisia harrastanut, mutta ei hän silti eristäytynyt seuralälmästä. Tuusulassa meillä päinvastoin vietettiin hyvinkin vilkasta seuralämää, mutta se oli nuorekasta, vapaata ja hauskaa menoa.”

Ruth Snellman muistelee isäänsä Jean Sibeliusia. 111

Sibeliusta oli kauan aikaa vaivannut kurkkutauti, joka herätti vakavaa levottomuutta... Pelättiin syöpää, mutta varmuutta ei saatu. Kun Helsingissä toukokuussa 1908 oli tehty epäonnistunut leikkaus, matkusti Sibelius lääkäriinsä neuvosta Berliiniin.

”...pisti kojeensa kurkkuuni ja pääsi käsiksi sairaaseen kohtaan. Voimakas nykäys ja voitonriemuinen huuto: Nyt sai sen, ja hän veti kojeensa pois. Olin päässyt kiusankappaleestani. ... Minun täytyi monta vuotta noudattaa mitä ankarinta varovaisuutta ja muun muassa kokonaan luopua sikareistani, mikä merkitsi minulle suurta uhrausta. Vasta maailmansodan aikana rupesin jälleen vähitellen polttamaan, eikä siitä ole ollut ikäviä seurauksia.” 112

Vielä toukokuussa (1912) Saimin (Järnefelt) ja Ainon riidat jatkuivat, mutta kesällä Sibelius kuitenkin jo rakennutti tallia ja hankki hevosen. Muuttoaikeista oli siis luovuttu, ja lokakuussa säveltäjä vielä laajensi tonttiaan vajaalla puolella hehtaarilla 2 500 markan kauppasummalla. 113

...Kesäisin Ainolassa kasvoi possu, joka vaihtui vuosittain mutta jonka nimi oli aina Otilia. Syksyllä teurastuksen jälkeen Otilian sanottiin muuttaneen Amerikkaan. 114

Ainolassa oli kantovesi - Sibelius ei antanut asentaa vesijohtoja, sillä hän inhosi niiden kohinaa - ja talossa oli puulämmitys. 115

Ainolassa oli alun alkaen puhelin, ja Aino Sibelius tilasi ainakin osan ostokista puhelimitse. 116

Oman maan antimet, erityisesti salaatti ja retiisit, kuuluivat Jean Sibeliuksen noudattamaan terveelliseen ruokavalioon. Ennen kaikkea puutarha ja metsä muodostivat kotia suojaavan kehän, jonka suojassa työskenneltiin ja elettiin omassa rauhassa. 117

Professori oli hyväryhtinen, kookas ja aina hyvin pukeutunut herra. Aamuisin hän keppi kädessä lähti maantielle kävelemään, seisautui välillä kuuntelemaan luonnon ääniä ja taas jatkui reipas kävely. 118

Jean Sibelius teki päivittäin kävelyretken metsän halki tontin lounaiskulmassa sijainneeseen ”temppeleihin”, josta avautui näkymä Ainolaa ympäröiville pelloille 119

”Hän asui (Sibelius) toisessa kerroksessa ja siellä oli parveke. Aino Kari laittoi hänelle huuhteluveden. Muistan, kun olin pikkuinen poika, ja siellähän oli hirmuinen mekkala, kun vesi vaan loiskui.

Erkki Virkkunen, Sibeliusten ensimmäinen lapsenlapsi

Minua aina hirvitti, kun pappa voimisteli siellä ylhäällä parvekkeella. Minä pelkäsin, että jos hän putoo. Ja sitten hän otti kylmät pyyhkeet sen päälle. Että se oli aikamoinen räkki.

Marjatta Kirves

Hän käveli joka päivä, meni oikein maantielle, kun siellä ei ollut vielä hirveästi liikennettä. Se piti hänet kunnossa. Hän oli hyväkuntoinen mies.

Erkki Virkkunen 120

Puutarhan raivaaminen vaati paljon työtä. Metsä ympärillä säilytettiin luonnontilassa, vain huonot puut korjattiin hellävaraisesti pois. Keväisin metsikössä kukkivat kielot runsaslukuisina ja paikkaa olikin sanottu Kielomäeksi. Talossa oli koulunkäynyt puutarhuri ja pian kukkivat jaloruu-sut, pionit ja muut kesäkuukat, rouva Sibeliuksen muistetaan pitäneen erityisesti orvokeista. Puutarhassa viljeltiin monenlaisia kasveja, olipa pieni kasvihuonekin, jossa tomaatit kypsyivät. Rouva Sibelius oli hyvin innostunut puutarhan hoidosta ja perillä siitä. 121

Tunnustuksia tuli monelta taholta. Suomalaisten halveksima keisari Nikolai II myönsi Sibeliuksen arvonimen. Siitä alkaen Ainolan palvelijat kutsuivat häntä aina professoriksi. Kansalaiskeräyksen tuloksena Sibelius sai lahjaksi Steinway-flyygelin. Ulosottomies kiinnitti siihen kuitenkin merkkinsä kohta juhlallisuuksien (1915) jälkeen. ... uuden lahjakeräyksen tuoton, jolla voitiin kuitata peräti kolmannes säveltäjän jättiveloista. Steinway sai kuin saikin jäädä Ainolaan. 122

Syksyllä 1926 Jean Sibelius esiintyi viimeisen kerran kapellimestarina Suomen rajojen ulkopuolella. 123

Kesällä 1927 Sibelius kirjoitti päiväkirjojensa järkyttävimpiä sivuja. Merkinät olivat lyhyitä, mutta tarkoitus oli selvä: Sibelius oli päättänyt karkottaa viinapirun sielustaan. ... Tammikuussa Jean ja Aino Sibelius matkusti-

vat Pariisiin kuuntelemaan uusinta musiikkia. Alkoholin suurkuluttajasta kohtuukäyttäjäksi ponnistellut säveltäjä saattoi matkustaa ensimmäistä kertaa ilman velkahuolia. 124

Yli yhdeksänkymmenvuotiaana säveltäjämestari jaksoi vielä keskustella vieraidensa kanssa. Hän oli vieraanvarainen ja hänellä oli laadukas alkoholi-juomien varasto. Hän saattoi tarjota viskigrogin, mutta tyytyi vain kohottamaan omaa lasiaan: ”Olen ottanut jo”. 125

”För att komma till lugn, måste Du filosofera. Trädgården får ej tyrannisera Dig, kulta. Om min konst tyranniserar mig, är det i sin ordning. Men Du måste komma därhan att kunna se – låt vara – t.ex. en del av trädgården ligga i lägervall. Tycker Du att jag är förfärlig?”

(”Jotta saavuttaisit rauhan, Sinun pitää filosofeerata. Puutarha ei saa tyrannisoida Sinua. On oikein että minun taiteeni tyrannisoi minua. Mutta Sinun pitää päästä siihen että voit nähdä sanotaan vaikka osan puutarhaa olevan aivan rappiolla. Olenko minä Sinusta aivan kauhea?”).

Jean Sibeliuksen kirje Ainolle Berliinistä 17.5.1931. 126

Erikoisen suopea Sibeliukselle oli Kansallis-Osake-Pankin silloinen pääjohtaja F. K. Nybom, joka aina parhaansa mukaan yritti järjestää säveltäjä mestarin sekavia asioita. Sibelius olikin koko elämänsä Kansallispankin uskollinen asiakas, mitä pankin johtokunta piti suurena kunniana. Mestarin täyttäessä vuonna 1955 yhdeksänkymmentä vuotta suomalainen suurpankki lähetti sadoille ulkomaisille yhteyksilleen Sibeliusta ja hänen kotiansa käsittelevän kuvateoksen. 127

Vihdoin Sibeliuksella oli ruumiillinen vika, joka vaikeutti työtä, nimenomaan kirjoittamista. Hänen kätensä vapisivat vanhemmalla iällä sangen pahasti, varsinkin milloin hän oli hermostunut. Viimeisinä elinvuosinaan hänen oli hyvin vaikea panna mitään paperille. 128

”Miten paljon erinomaisesti tehtyä nykymusiikkia onkaan pelkkää nuottien kirjoittamista. Siitä puuttuu sisäinen elämä. He ovat rakentaneet jättäjäistela-kan – mutta missä on laiva?”

Sibelius nykymusiikista vanhoilla päivillään. / 29

”Hyvä jumala miksi pitää olla säveltäjän tyttö ja asua kodissa, jossa voi käydä odottamattomia vieraita, kun on sellainen indiviidi kuin minä! Tässä tuon-
noin juuri säntään tampereisiin matkalla klosettiin – jossa mamma paraikaa istuu kuten jälestäpäin sain tietää. Taisin hoilata jotain laulua aivan kama-
lasti ja tempaan oven auki ja – seison Lauri Ikosen edessä, jota odotettiin vasta huomenna (...) ...tietysti odotti tulevansa suuren mestarin kotiin, jossa ainainen rauha vallitsee ja lapset leikkivät hiljaista mielikuvitusrikasta leik-
kiään – taisivatpa juuri silloin hoilata jotain löyhkästä ja hajusta. Hyvin mie-
likuvitusrikasta tosiaan!” / 30

Sibeliuksen taloudellinen ahdinko loppui 1920-luvun puolenvälin jälkeen, ja 1930-luvulla hän oli jo hyvin vauras mies. ... Leinon tapaan Sibelius viihtyi nyt (1923) huolestuttavan paljon pullon parissa. Vaikka kieltolaki oli koventu-
nut ”täyskieltolaiksi” jo huhtikuussa 1922, Sibelius sai alkoholia lääkäreiltään niin paljon kuin halusi. Ja hänhän halusi. / 31

JS:n päivän ohjelma viimeisinä vuosikymmeninä alkoi aamulla n. klo 9:n maissa, jolloin hän joi vahvaa kahvia ja söi vähän vehnästä, piparkakkuja ja korppuja, kaikki tietenkin kotona leivottuja. Posti tuli Ainolaan n. 11 ai-
koihin. Sitä oli runsaasti, oli Uusi Suomi, Helsingin Sanomat, Hufvudstads-
bladet, Ylioppilaslehti, Keski-Uusimaa ja Svenska bladet sekä suuri joukko musiikki- ja aikakauslehtiä. Kirjeitä tuli runsaasti ympäri maailmaa. Noin klo 12 jälkeen, kuinka milloinkin, alkoi ylösnousu omin rituaalein.

Sitten alkoi paras hetki, sikarin poltto. / 32

Radio oli JS:lle hyvin tärkeä. Hän kuunteli uutiset ensin suomeksi, sitten ruotsiksi ja tunnin päästä vielä Tukholman uutiset. / 33

”Monet sanoisivat kotiani vaatimattomaksi, mutta minulle se kelpaa. En ole kuin Verner von Heidenstam, ruotsalainen runoilija, joka rakennutti itselleen hienon huvilan ihanan järven rannalle ja valitti sitten, että ei pysty tekemään hyvää työtä, kun kaikki hänen ympärillään saa hänet häpeämään kirjoitta-
maansa. Minä olen ollut nokkelampi. Rakensin talon ympäristöön, joka ei ole liian kaunis. Niinpä, kun sävellän musiikkiani, on mahdollista, että en häpeä sitä! / 34

Rakennustyö oli tehty ilmeisen hyvin, sillä Richard Laine kävi useaan ker-
taan Ainolassa ja sai aina hyvän vastaanoton, on hänen poikansa Paavo Laine muistellut.

- Sen ajan herrasväelle oli kuvaavaa, että he muistivat rakentajia koko elin-
ajan. Isän haudalle tuotiin Sibeliusten seppele, kun hän kuoli 1952. / 35

- Kyllä se oli juhlallinen hetki, kun Ainolan pihalla odottivat rakentajat ja sitten me Helsingin herrasväki tulimme ja Ainolan harjalla liehui Suomen lippu. Muistan sen läpi elämäni. Se tapahtui keväällä 1904, on Paavo Laine kertonut Aino Sibeliuksen muistelleen heidän tavatessaan. / 36

Myöhemminä vuosinaan hän soitti Tuusulan kirkkoherralle ja tiedusteli hau-
tapaikkaa Kirkkopuistosta. Itse hän ei halunnut tulla sitä katsomaan, vaan lähetti tyttärensä. Sopiva hautapaikka löytyikin kellotapulilta kirkkoon johta-
van tien varrelta. Mutta sitten Sibeliukselle tuli mieleen, että jospa hänelle tehdään komeampi hautamuistomerkki kuin Aleksis Kivelle ja sitä hän ei ha-
lua. Niinpä hänet haudattiin omaan puistoonsa. / 37

A black and white photograph of J. V. Sibelius standing in his garden. He is wearing a light-colored suit, a bowler hat, and holding a cane. He is standing on a path, with a wooden building and dense foliage in the background. The caption is located in the bottom left corner of the image.

*Sibelius Ainolan puutarhassa saunan itäpuolella 1940-1945. Valokuvaaja
Santeri Levas toimi Sibeliuksen sihteerinä 1938 alkaen.
Suomen valokuvataiteen museo.*

3.5.2 SAUNA JA SIBELIUS

”Kun uit niin et saa mennä på brådjup!! Tahtoisin olla mukana – katsomassa!!! Kirjoita Paris, post. rest.”

Jean Sibelius kirjeessään Ainolle heinäkuussa 1900. 138

Petri Blomstedt (Sibeliuksen tyttären Heidin poika) kertoi, ettei ollut koskaan nähnyt isoisäänsä ilman kravattia. Vain kerran hän oli nähnyt tämän ”nakuna”, 1940-luvun lopulla kylpemässä päärakennuksessa. – Sibelius piti saunomisesta ja kylpemisestä. 139

Aino ei ollut saunaihminen. 140

”Sinä et voi kuvailla, mitä kaikkea tuo Berliinin succé toi mukanaan. Voimaa intoa, uskoa y.m. Ja. Ja semmoista se on! Nyt olen matkustanut suoraan Berliinistä tänne – 16 tuntia – äärettömässä kuumuudessa. Väittävät että yöllä oli on 42°. Tänään on vielä lämpöisempi. Uin Zuiderseessä.”

Jean Sibelius kirjeessään Ainolle 20.7.1900. 141

”Hän ui, makaili rannalla, ui taas ja nukahti lopulta tuoksuvan männyn varjoon. Aikaa kului ja hänen isäntäväkensä huolestui. ... Etsinnöissä uimamies löydettiinkin männyn alta ja vietiin riemusaatossa kampeloiden ääreen.”

Jonatan Reuter Hufvudstadsbladetissa 16.9.1902 otsikolla ”Sibelius Tvärminnessä”. 142

”Kiitos rakkaasta kirjeestäsi Kello on 6 ja kohta (1/2 8) on konsertti. Aamupäivä meni repetitiooniin. Sitten menin Sigurd Aspin kanssa kylpemään. Joimme mjödiä ja söimme ja nyt lepään. ...”

Jean Sibelius kirjeessään Ainolle 26.3.1904. 143

Sibelius toipui kurkkukasvainleikkauksesta 1908-1915, jolloin ei polttanut sikareita eikä juonut alkoholia. ... Kylpyammeella varustettu sauna oli Sibeliuksen mielipaikkoja, ja Aino Sibeliuksen suunnittelemalla suljetulla puukourulla johdettiin saunavesi suoraan kaivosta. 144

Jean Sibelius tarinoi mielellään Heikki Sormusen kanssa. ... Isännän ja rengin saunaillat venyivät pitkiksi, kun Sibelius istui ammeessaan ja filosofoi Sormusen kanssa, joka tasaisin välein lisäsi ammeeseen kuumaa vettä. Viimeisinä kylpivät Helmi Vainikainen (lastenhoitaja, emäntä) ja Aino Kari (sisäkkö). Vielä vanhainkodissa Helmi Vainikainen on muistellut, kuinka heitä varten oli saunakamarin pöydälle katettu aina kaksi lasia sherryä. 145

”Jag trifs så bra i mitt rum här och har en så bra betjäning. Tog i natt det ena badet efter det andra. Skall det vara omöjligt att få ett badrum hemma? Skulle så önska dig ett sådant. ”

(Viihdyn hyvin huoneessani ja palvelu on hyvää. Otin yöllä vaikka kuinka monta kylpyä. Olisikohan mahdollonta saada kylpyhuone sinne kotiin? Toivoisin niin että sinulla olisi sellainen.) Jean Sibelius kirjeessään Ainolle Grande Albergo Minervasta Roomasta 1.4.1929. 146

Sibelius sanoikin, että ”Ainolassa hiljaisuus puhuu”. ... Sauna on suomalaiselle elämän välttämättömyys – eikä Ainola muodostanut poikkeusta. 147

Kylpyammeen yläpuolella riippuu Sauna-Ilo –merkinen suihkuämpäri. Ämpäri täytettiin vedellä, ja sen pohjassa olevasta kahvasta vetämällä kylpijä saattoi ottaa suihkun. Sibelius tiedettiin kovaksi saunojaksi, joka pohti usein saunassa maailmanmenoa yhdessä renkinsä Heikki Sormusen kanssa. 148

Ainolän varhaisvuosien talonmies oli vuoteen 1916 asti Heikki Sormunen. ... Heikki eli ”Hesa”, kuten häntä kutsuttiin, ... oli tolstoilainen. Ainolassa hän asui kellarihuoneessa. Luonteeltaan hän oli filosofinen. ... hänen veljenpojastaan Eino Sormusesta tuli Kuopion piispa. ¹⁴⁹

Heikki Sormunen, Ainolan talonmies ennen vuotta 1916, teki talon ”mies-ten työt”. Oli Sibeliuksen juttuseurana saunassa. Päärakennuksen kivijalassa olevaa Sormusen huonetta kutsuttiin ”Hesan kamariksi”. 1919 jälkeen talonmiehenä oli Unto Siimes, joka mm. veisti puutarhaan katajasta ns. Siimeksen portin. ¹⁵⁰

Ainolassa oli monet vuodet Heikki Sormunen –niminen talonmies, josta Sibelius piti paljon. Mestarilla oli tapana tarinoida Heikin kanssa pitkään, varsinkin saunailtoina. Hän istui ammeessa, johon Heikki aina tavan takaa lisäsi kuumaa vettä. Siinä saivat isäntä ja renki kaikessa rauhassa pohdiskella yhdessä ihmiselämän ongelmia, kuun kumottaessa ikkunasta sisään Tuusulanjärven takaa. ¹⁵¹

... Kun hänelle esitettiin hänen huoneistonsa, hän oli ilahtunut kylpyhuoneen suihkusysteemistä, jota saattoi käyttää sekä suihkuun että kylpyyn. Sibelius oli iloinen kuin lapsi, joka on saanut uuden lelun. Hän oli myös ällistynyt huomattessaan, että asunnon jokaisessa makuuhuoneessa oli oma kylpyhuone. Hän sanoi, että Suomessa hänen villassaan lähellä Helsingforsia kylpyhuone on erillisessä rakennuksessa, ja veden lämmittäminen tuottaa paljon vaivaa puhumattakaan siitä, että asuinrakennuksesta täytyy kävellä kylpyrakennukseen. ...

Carl Stoeckel, Sibeliuksen Amerikan-matkan isäntä ja miljonääri, kuvaili Sibeliuksen Amerikanmatkaa 1914. ¹⁵²

Kuva oikealla: Sibelius istumassa Ainolan mäntyjen juurella 1939. Valokuva Fred Runeberg. Museovirasto.

AINOLAN PUUT

Huvilan edessä on useita tuuheita mäntyjä, jotka osittain sulkevat näköalan. – Ainolan puut ovat meille kuin sukulaisia, kertoo mestari. – Jokaisella on oma persoonallisuutensa, joka vuosien kuluessa käy meille tutuksi ja rakkaaksi. Kun Ajatar riistää meiltä jonkun näistä vanhoista ystävistämme, kaipaamme sitä pitkän aikaa. Kerran kun syysmyrsky eräänä yönä kaatoi Ainolan metsästä jättiläiskoivun, tuntui minusta seuraavana aamuna, kuin uusi aikakausi olisi alkanut elämässämme.

Sibeliuksen sihteeri Santeri Levas. 153

Santeri Levas toimi Sibeliuksen sihteerinä 1938 alkaen.

“Olin Ainolassa kesäkuussa (1935), ja yhtäkkiä alkoi kuulua kirveen iskuja ja puiden rytinää. Pappa sai ihan sokin. Naapurissa asui Emil Nestor Setälä, joka oli myynyt metsäänsä. Pappa kauhuissaan soitti ja sanoi, että ostaa sen metsän. Se on aivan muhkea se metsä. Pappa ei voinut ymmärtää. Hän osti sen tontin.”

Erkki Virkkunen (Ruth Snellmanin poika, Sibeliuksen tyttärenpoika) 154

”...Kerran hän osoitti erästä suurta puuta lähellä nykyistä hautaansa ja sanoi, että ”ajatelkaapa pojat. Tuo puu on tässä vielä silloinkin, kun me kaikki olemme kuolleet”. Se pisti hiljaiseksi.”

Anssi Blomstedt, Sibeliuksen tyttärenpoika 155

Metsä on tärkeä osa suomalaista mielenmaisemaa. 1800-luvun lopulla taiteilijat kiinnostuivat vanhasta kansanuskosta ja alkoivat sisällyttää luontokuviansa vertauskuvallisuutta. Metsä on ollut läheinen, jopa myyttinen paikka Sibeliuksen sukupolvesta nykytaiteilijoihin.

Kalevalasta pyhää pihlajaa kuvasi moni taiteilija runoilijoista maala-reihin. Jean Sibelius sävelsi intiimejä kappaleita eri puulajeille.

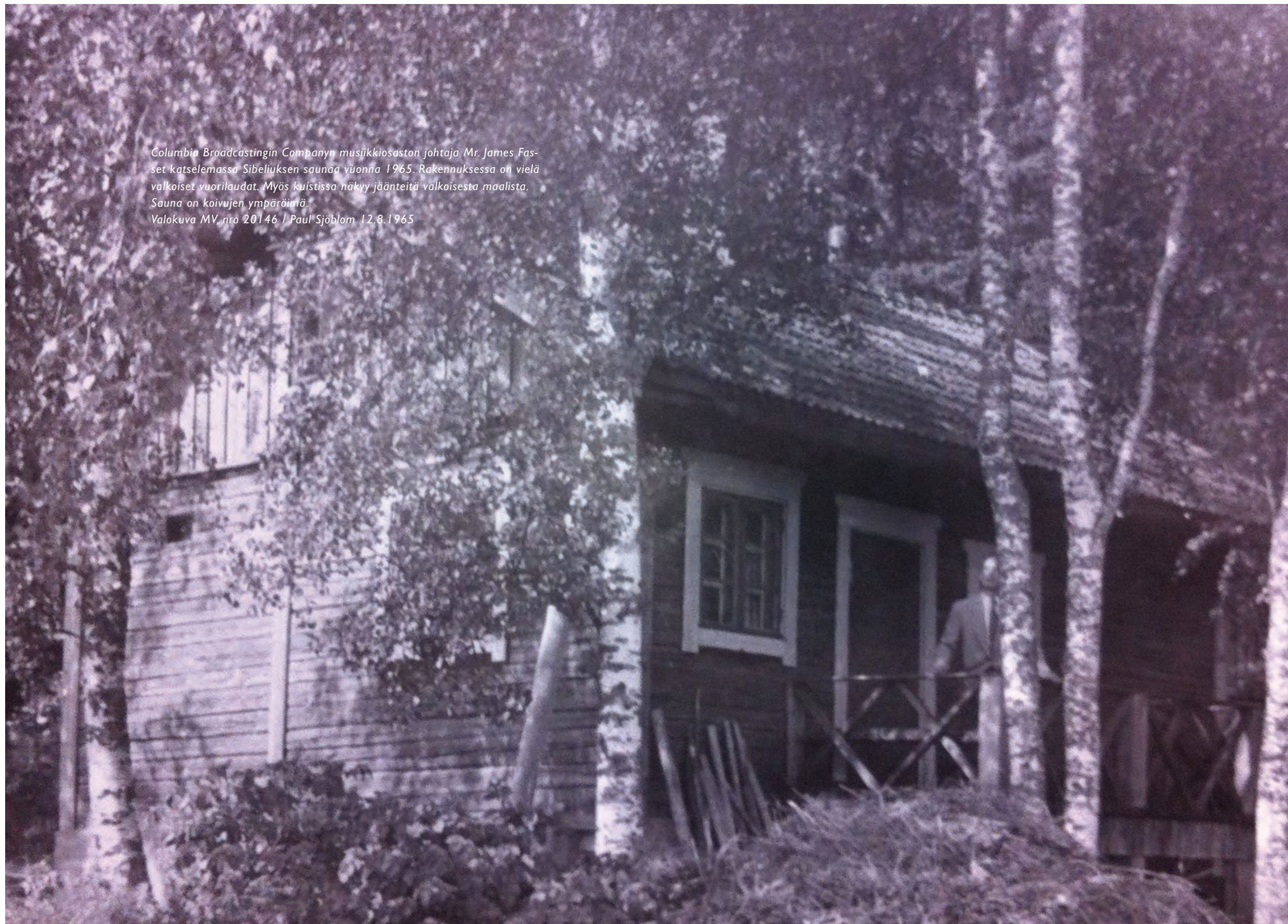
Ainolan ympäristön metsä, puut ja linnut olivat olennainen osa säveltäjä elämää. ”Miten saavuttaa tuo ”sielun rauha” josta Halonen puhuu?” kirjoitti Sibelius 1930-luvulla päiväkirjaansa.

Sibelius ja taiteen maailma-näyttely Ateneumissa 17.10.2014-22.3.2015 156

Samoin kuin Haydn ja Mozart Sibeliuksen oli vapaamuurari ja saavutti erittäin korkean aseman. Hän oli myös eräiden koti- ja ulkomaisten loošien kunniajäsen. Talvella 1947 Suomen vapaamuurariveljet tarjoutuivat rakennuttamaan Ainolaan vesijohdon. Siellä näet oltiin yhä kaivojen varassa. Mestari ei kuitenkaan katsonut voivansa ottaa lahjaa vastaan, koska työstä olisi aiheutunut liiaksi levottomuutta. Sitä paitsi hän sääli vanhoja puitaan, joita kenties olisi jouduttu kaatamaan. 157

Historia näkyi myös huvilaa ympäröivissä männyissä ja kuusissa, puissa, joihin oman maan historia symbolisesti sitoutui. 158

*Columbia Broadcasting Companyn musiikkiosaston johtaja Mr. James Fasset katselemassa Sibeliuksen saunaa vuonna 1965. Rakennuksessa on vielä valkoiset vuorilaudat. Myös kuistissa näkyy jäänteitä valkoisesta maalista. Sauna on koivujen ympäröimä.
Valokuva MV, nro 20146 / Paul Sjöblom 12.8.1965*

3.7 ITSENÄISYYDEN AIKA

(1918) Olojen rauhoittuttua perhe pääsi muuttamaan takaisin Ainolaan. Koti oli kunnossa, sillä palvelusväki oli pitänyt siitä huolen. Pula kurjuus tuntuivat Tuusulassakin. ... Aino oli käytännöllisen tarmokas. Hän hankki voita Ilmajolta asti. Raha- ja heinäpulan vuoksi Sibelius joutui myymään perheen hevosen ja irtisanomaan rengin. Rahat olivat tarpeeseen, sillä Ainolaan vedettiin ensimmäistä kertaa sähkölinja. ¹⁵⁹

Sibeliuksen elämä alkoi vapaussodan jälkeen muistuttaa 1900-luvun ensimmäisiä vuosia. Hän työskenteli ahkerasti ja juhli ajoittain perusteellisesti. Ainakin ulkoisesti hän päätti aloittaa uuden vaiheen elämässään: hän ajeli päänsä kaljuksi helmikuun ja kesäkuun välisenä aikana 1919. ...Häntä vaivasi myös Sibeliusten sukuvika: vanhemmiten paheneva käsien vapina. ¹⁶⁰

...maahan julistettiin 1. kesäkuuta 1919 kieltolaki. .. Kieltolaki 1919-1932 ei ollut esteenä herrasväen alkoholinkäytölle. Korkeintaan se vain rajoitti laatuksen määrää. Keravan apteekista Sibelius sai reseptillä spritiä, lääkekonjakkia ja lääkeviiniä. Säveltäjällä ei ollut pulaa reseptikirjoittajista. ¹⁶¹

Sibelius hankki silmälasit Nisseniltä 1922 ¹⁶²

...Tanskalaiset saivat hämmästellä säveltäjän kaljua, joka sai Sibeliuksen näyttämään ikävuosiaan vanhemmalta. ¹⁶³

”Ne oli siinä aukiolla laittamassa puhelinpylvästä vai oliko ne sähkömiehiä, ja ne hakkas, kiviä halko siihen puhelinpylvään tueksi, ni professori oli juossa heidän luoksensa: ”älkää lopettako, alkää lopettako” ja niiden piti, en minä

nyt muista miten paljon ne sano ne miehet, heidän piti ihan samalla tavalla kolkuttaa, että siihen tuli semmonen trioli, semmonen kolmisointu ja professori oli lappu kädessä, kirjoitti siinä nuotteja vai mitä ja makso heille se kolkutuspalkan.”

Vilho Svahla (1921) ¹⁶⁴

Rahapula vaivasi edelleen, ja loppuvuoden 1925 Sibelius sävelsi pikkuteoksia. Hän odotti jännittyneenä joulukuisia 60-vuotisjuhliaan, joista muodostuikin kansallinen merkkitapahtuma. ... Julkisuudelta piilottelevaa säveltäjämentaria ei suinkaan unohdettu. Kansalaiskeräys tuotti huimat 275 000 silloista markkaa, josta Sibelius sai henkilökohtaiseen käyttöönsä yli puolet. Eläke nostettiin 100 000 markkaan, ja Suomen sekakuorojen lahja oli Ainolan tontin laajennus lähes hehtaarilla. Tekijänoikeusjärjestelmä oli sekin kehittynyt, ja Sibelius oli alkanut saada vuosittain kohtuullisia esityskorvauksia. Kun inflaatio oli syönyt suuren osan vanhoista veloista, säveltäjän taloudellinen tilanne kohentui merkittävästi. ¹⁶⁵

”Talon emäntä, valoisatsainen Aino ottaa osaa kaikkeen, sielunsa koko virityksellä antautuu seuraamaan sävellystyötä, havaitsee pienimmistäkin merkeistä miehensä kaikki mielenilat, iloitsee ja kärsii luomiskamppailussa mukana.

Hän valvoo herttaisella tyyneydellä koko taloutta, neuvottelee ja päättää urakoitsijan kanssa tärkeistä korjauksista, saunan uudelleen rakentamisesta, kyökin perinpohjaisesta uusimisesta – ja loihtii koko kodin piiriin ihmeellistä viihtyisyyttä, hienostunutta kauneutta sekä sopusointua.”

Jussi Snellman, Sibeliuksen vävy ¹⁶⁶

”(1926) Kesäaikaan Ainolaa remontoitiin mittavasti, esimerkiksi koko sauna purettiin ja rakennettiin uudelleen. Kuorolahjoituksen vuoksi tontti oli nyt entistä laajempi, ja Ainolan portti sijoitettiin nykyiselle paikalleen. Uutta rajaa merkittiin mm. 550 pihakuusella ja parilla kilometrillä piikkilanka-aitaa.

Vilho Svahla: Naiset määräsi ne työt (...) palvelija toi tiedon tai professorska itse jos oli siinä vieressä (...) hän (Sibelius) saattoi seistä puolen tuntii yhdessä paikassa ja katella jotain pikkulintua, tai kuunnella, ja sit hänellä oli niitä linnunpönttöjä siellä pitkin, niitä oli alhana ja niitä oli ylhänä puissa, hän oli linturakas...” 167

(1926) Roomassa Sibelius asui tutussa Minerva-hotellissa. Tapiola pääsi hyvään alkuun, ja käytyään työn lomassa Caprilla tyytyväinen säveltäjä palasi kotiin jatkamaan työtään ja valvomaan Ainolan remonttia. 168

Puutarhan laidassa on soma, maalaamaton pieni talo. Se on Ainolan sauna. Sen kuistilla voi penkillä istua ja katsella yli peltojen, lämpeneekö lauantaisauna myös Kuninkalassa, vanhimman tyttären kesäkodissa. Kun sitten astuu kuistilta saunakamariin, on lattialla valkoiset matot ja ikkunan edessä valkoiset verhot. Runollinen on Ainolan sauna! ”

Kotiliesi 1925 169

... 8) Saunan uunin uudestaan muuraus ja siihen kuluvat työt samanlaisen kuin ennen, sideraudat. 450:-

9) Uuden kiukaan asettaminen (Haapamäen mallit) 1200:-

10) Saunapilarien sannoitus 250:-

11) Saunalattian laitto

12) Ovien ja ikkunoiden korjauksia ja seinän nosto saunassa. (järven puoleinen seinä 400:-

Tuusulassa 16 – IX – 1925

Aarne Männikkö

Aarne Männikön laatima lasku 16.9.1925 170

Keravalla 10 p. joulukuuta 1925

Lasku Rouva Aino Sibelius Maksava Aarne Männikölle

...

Saunan muurin korjaus 220:-

11 kg sementtiä 11:-

10 tunt saunan alustan korjaus 80:-

Savi ja santa 20:-

Kuitataan Aarne Männikkö

Aarne Männikön laatima lasku 25.12.1925. 171

Erkki Virkkunen muisteli saunan palaneen n. 1924. Virkkunen vietti lapsena pitkiä aikoja hoidossa Ainolassa. 172

Kommentti:

Lähdekirjittisesti varmaa tietoa tulipalosta ei tässä tutkimuksessa löytynyt. Aino Sibeliusen kirjeen ja Aarne Männikön laskujen (ks. lainaukset jäljempänä) perusteella tiedetään varmasti, että vanhan saunan hirret purettiin keväällä 1925 ja koottiin sen jälkeen uudelleen – uudelleenpystyttämisen kestoa ei varmasti tiedetä muuten kuin että lasku tehdystä työstä on joulukuulta 1928.

Epäilyttäväksi tiedon tulipalosta tekee havainto, että saunaa konservoituessa talvella 2015 ei tulipalon jälkiä löytynyt mistään. Hirsien numerointi – arvatenkin vuodelta 1925 – paljastui kulmista vuorilautojen alta. Uusia hirsii ei niistä päätellen ole lisätty. Tulipalosta olisi todennäköisesti merkkejä ainakin ylimpien hirsien nokeentumisena tai hiiltymisenä.

Mikä oli purkamisen syy, jos ei tulipalo? Oliko tuolloin 20-vuotiaan rakennuksen alapohja kenties jo lahonnut tai muuten huonossa kunnossa? Koettiin rakennus jollain tavoin epäkäytännölliseksi? Vai olivatko perustukset pettäneet ja nyt tehtiin betonista kunnolliset uudet?

Toinen arvoitus on jokaisen oven yläpuolella olevat hirsiset täytepalat. Karapuut nousevat nykyistä yläkarmia korkeammalle n. 15-30 cm (eri ovissa eri mitta). Ikkunoiden päällä niitä ei ole. Näyttäisi, että rakennuksen lattiaa suhteessa alkuuperäisiin oviaukkoihin on laskettu. Yksi selitys ylikorkeille karapuille voisi olla se, että lattiarakenne muutettiin puurakenteisesta rossipohjasta maanvaraiseksi betonivaluksi, jolloin ovet olisivat jääneet turhan korkeiksi lattian tason alentuessa. Teoriaa tukee havainto, että nykyiset ikkunat ovat interiööreissä suhteellisen korkealla.

Aino Karin päiväkirjoista 1925 ei löydy mainintaa saunan palosta. Aino aloitti päiväkirjan pitämisen heti tultuaan Ainolaan töihin. Tosin hän ei ehkä halunnut merkitä ikäviä tapahtumia muistiin. ¹⁷³

Sibeliusten kotiapulaisen (sisäkkö) Aino Karin sisarentytär Raili Kuusjärvi tutki hallussaan olevat päiväkirjat keväällä 2015.

”On niin hirmuisen hauska kun sinä tulet pian. Et tiedä kuinka tämä koti tuntuu tyhjältä ilman sinua. Täällä tulee kyllä olemaan kaikki ylösäläsin kun tulet, sillä saunakin on nyt juuri purettuna maan tasalle. Se on niin viivästynyt sillä sen alla oli maa niin kovassa jäässä, ettei ole voinut kaivaa.”

Ainon kirje Jean Sibeliukselle Berliiniin 28.4.1926. ¹⁷⁴

Kommentti: Tontilla siis kaivettiin uudelleenpystytyksen yhteydessä. Tehtiinkö vasta silloin nykyinen kivijalka ja betonilaatta? Mitä muuten olisi kaivettu?

Kesällä (1926) tulipalon vaurioittama sauna purettiin ja rakennettiin uudelleen, ja portti siirrettiin laajentuneen tontin uudelle rajalle. Omaisuuden arvo ylitti vihdoinkin velkojen määrän. ¹⁷⁵

Syyskuun lopulla säveltäjä teki elämänsä viimeisen konserttimatkan ulkomaille, Kööpenhaminaan. Velkataakka alkoi vihdoinkin hellittää, mikä vapautti pariskunnan elämään huolettomammin. Tammikuussa 1927 Aino ja Jean Sibelius matkustivat yhdessä Pariisiin. Kesän ajan säveltäjä kamppaili jälleen alkoholinkäyttönsä kanssa ja pääsi kulutuksessaan kohtuullisuuteen.

Elokuussa valmistui Sibeliuksen viimeiseksi jäänyt suuri orkesteriteos, Myrsky-sarja. ¹⁷⁶

...runo Tapiola... Kantaesitys oli 1927 New Yorkissa. Tapiola jäi Sibeliuksen viimeiseksi suurteokseksi. ... Järvenpään hiljaisuus kesti Sibeliuksen elämän viimeiset kolme vuosikymmentä. ¹⁷⁷

Nykyinen sauna on rakennettu 1928. ¹⁷⁸

KERAVAN RAKENNUSLIIKE

AARNE MÄNNIKKÖ

KERAVA PUH. 125

Herra Professori J. Sibelius. JÄRVENPÄÄ.

(Päälle käsin lyijykynällä merkitty:)

Maksettu Sauna 1928

Kirjekuori ¹⁷⁹

KERAVAN RAKENNUSLIIKE

AARNE MÄNNIKKÖ

KERAVA PUH. 125

Kerava, 31. p:nä joulukuuta 1928.

Lasku

Herra Professori. J. Sibelius. Järvenpää. maksava

Tehty seuraavat työt ja annettu aineet Ainolan huvilaan Järvenpäässä.

Purettu vanha sauna ja rakennettu se uudestaan sovitusta urakkasummasta 10,000:- ...

1 kpl Saunan pumppu Lehtonen 600:- ...

Lasku ¹⁸⁰

KERAVAN RAKENNUSLIIKE

AARNE MÄNNIKKÖ

KERAVA PUH. 125

Kerava, 31. p:nä joulukuuta 1928.

Lasku

Herra Professori. J. Sibelius. Järvenpää. maksava ...

1 kg. liimaa saunaan...

Lasku ¹⁸¹

Lehtimiesten lisäksi uutisvalokuvaajat tuon tuostakin pyrkivät Ainolaan kameroineen. Alkuaikoina heitä otettiin auliisti vastaan, mutta myöhemmin Sibelius paikastakin tuskastui heihin. Hän oli sangen levoton valokuvamal-

li, ja ihme kyllä hänen vapaa luonnollisuutensa aina muuttui kankeudeksi kameran edessä. Salamavalolla hänestä tietenkin oli helpompi saada hyviä kuvia, mutta kirkas välähdys häikäisi hänen silmiänsä, ja hän piti sitä hyvin epämiellyttävänä. Itse en sen vuoksi milloinkaan käyttänyt salamavaloa Ainolassa. ¹⁸²

Päärakennuksen tiilikatto tehtiin 1932, seuraavan laskun osoittamaan hintaan:

PALOHEIMO O.Y.

Riihimäki & Santamäki kesäk. 30 p:nä 1932

LASKU

...

Katettu huvilarakennuksenne Tuusulassa sekunda yksikouruisilla katto-
tiilillä, käsittäen 300 m2 kattoa kaikkine tarpeineen, sovittuun yhteishin-
taan...

Kuitataan

H.G.Paloheimo Osakeyhtiö ¹⁸³

*Saunan tiilikatto tehtiin myöhemmin, vuonna 1935, ei siis samaan aikaan
kuin päärakennuksen tiilikatto:*

PALOHEIMO O.Y.

Riihimäki jouluk. I p:nä 1935

LASKU

... Katettu sauna prima kaksikouruisilla kankitiilillä, käsittäen

77 m2 kattoa

8 jm harjaa

60 jm. tuuli ja räystäslautaa

Rahti

Ajo asemalta

2 kpl- peltiä

...

Kuitataan

H.G.Paloheimo Osakeyhtiö ¹⁸⁴

Usko Siimes korjasi saunan vinttikaivon ja siihen liittyvän vesikourun 1940-luvulla. Siimes teki vastaavan kourun Suvirantaan. Kourut olivat kekseliäisyydessään tyypillisiä Siimeksen ajattelutavalle. ¹⁸⁵

Juhani Kolehmainen, Suvirannan nykyinen isäntä, muistelee lapsena Ainolassa tekemäänsä havaintoa. Kävelymatkan päässä asunut Siimes hoiteli Ainolan talonmiehen töitä 1930 lopulta eteenpäin.

”Eräänä kesäpäivän saapui Järvenpäähän, Ainolaan, joukko amerikkalaisia turisteja. Ennakolta ilmoittamatta he ajoivat autolla pihaan, ja kotiapulainen huomasi ensiksi heidän tulonsa. Hän juoksi sanomaan, ja silloin meni pappa kiireesti yläkertaan omaan huoneeseensa, mamma ei keksinyt siinä kiireessä muuta piilopaikkaa kuin saunan. Kotiapulainen selitti vieraille, että herrasväki ei ole nyt kotona, mutta se ei tulijoita häirinnyt. He valokuvasivat huvilan puolelta ja toiselta ja saman tien seurueen jäsenetkin, kenet puutarhassa, kenet kuintilla. Toista tuntia tämä toimitus kesti ja vanhempani pysyttelivät piilossa. Eihän papalla ollut hätää, mutta mamma raukka sai olla saunassa.”

Ruth Snellman muistelee (1939). ¹⁸⁶

”Jatkosodan pommituksista muistan, että olimme kerran saunassa suojassa ja näimme taivaan yöllä räjähdyksistä valkoisena pitkän matkaa Helsinkiin päin. Kaupungissa asuneena pyysin, että laitetaan verhot ikkunan eteen. Mummi sanoi jotain hyväksyvää.”

Juhana Blomstedt, Sibeliuksen tyttärenpoika ¹⁸⁷

”Meillä oli saunapäivä. Piiu tuli Helsingistä, jota jälleen on pommitettu monen sadan (600?) koneen voimalla. Toistakymmentä konetta ammuttiin alas. ...

24.2.1945. ...Piiu ja Jussi Jalas tulivat saunaan ja yöksi. Jussi toi Ruotsista tuliaisina vähän kahvia ja ruokaöljyä. ...

28.4.1944. Saunapäivä, vaikka onkin perjantai ja oikein vieraiden päivä. ...”

Aino Kari päiväkirjassaan: 26.2.1944 ¹⁸⁸

Ainolan alue ja ympäristö olivat alkuvuosina yksinäistä maaseutua. Asutusta oli vähän mutta metsän eläjiä sitä enemmän. ... Lähiasutus lisääntyi vuosien kuluessa. Sotien jälkeen Ainolan kummun ja Tuusulanjärven välisille niityille ilmestyi karjalaisten siirtolaisten mökkejä. Ne kiusasivat aluksi Sibeliusta, joka oli vuosikymmeniä nähnyt saman näköalan ikkunoistaan, mutta pian hän tottui uusiin rakennuksiin ja selitti niiden sulautuneen ympäristöönsä. Varsinkin talvisaikaan tupien lumipeitteiset katot näyttivät hänestä oikein hauskoilta avarassa maisemassa. ¹⁸⁹

”Vaikka Ainolan alue oli yksinäisellä paikalla, ei kukaan ollut huolissaan perheen turvallisuudesta. ... Vahtikoiraa ei ollut, ... ja varsinkin kesäaikana ulko-ovet jätettiin yönsikin auki. ... Mutta vuoden 1952 lopussa tapahtui muutos. Jouluaaton vastaisena yönä murtovaras tunkeutui kuin tunkeutuikin Sibeliuksen Ainolaan. ... Sen jälkeen Ainolaan hankittiin oivalliset Abloy-lukot ja eteisen ikkunaan, jonka alla oli parveke, kiinnitettiin valkeaksi maalattu rautainen ristikko. Poliisilaitoksen kanssa sovittiin, ettei murrosta hiiskuttaisi julkisesti sanaakaan.”

Santeri Levas, Sibeliuksen sihteeri muistelee. ¹⁹⁰

Vuosikymmenten ajan Ainolaan pyrki vieraita etukäteen soittaen tai heitä tuli suoraan portista sisään katsomaan mahtaisiko saada edes nähdä vilaukselta kuuluisan säveltäjän. Alati vierailulle pyrkivät ihmiset häiritsivät Ainolan rauhaa. Ei ole siis ihme, että viimeisinä vuosina portilla luki YKSITYIS-ALUE. ¹⁹¹

Ainola valmistui kokonaan 1911, jolloin Sibelius sai työhuoneensa ikkunasta yläkerrasta toivomansa järvimaiseman. Vielä sen jälkeen tehtiin talossa muu-

tostöitä perheen olosuhteiden muuttuessa. Mm. tyttöjen huone muutettiin kirjastoksi ja Sibeliuksen työhuone siirrettiin viimeisiksi ajoiksi alakertaan. Jean Sibeliuksen kuoleman jälkeen talo sai vesijohdon ja keskuslämmityksen. Talon nykyinen asu on sellainen kuin se oli Aino Sibeliuksen eläessä siellä aina vuoteen 1969. ¹⁹²

Aino Sibeliuksen vieressä sisäkkö Aino Kari ja keittäjätär Helmi Vainikainen.
Valokuva Santeri Levas / www.ainola.fi.

Valokuvassa vuodelta 1983 näkyy vanha ulkoterassi ennen uusimista. Ikkunoiden vuorilaudat ovat tummat ja saunan ympäristö pusikoitunut.
MV, RHO neg 59093

3.8 KOTIMUSEO

Jean Sibelius kuoli Ainolassa 91-vuotiaana 20.9.1957. Puoliso Aino Sibelius (1871-1969) asui Ainolassa vielä yli kymmenen vuotta. Vuonna 1972 Sibeliuksen tyttäret myivät valtaosan Ainolan tilasta rakennuksineen ja irtaimisineen Suomen valtiolle. Ainola muutettiin Ainola-säätiön säädekirjan mukaisesti museoksi, joka avattiin yleisölle 1974. Sisustus säilytettiin Aino Sibeliuksen aikaisessa asussaan. ... Valtio siirsi 1999 tilan rakennukset ja irtaimiston Museoviraston hallintaan. Säätiön tehtäväksi jäi museotoimen ja irtaimiston hoito, Museovirasto vastaa kiinteistöjen ja tilan hoidosta. ¹⁹³

Sibelius ei pitänyt siitä ajatuksesta että Ainolasta kerran tehtäisiin museo. Sen hän ilmoitti useita kertoja aivan selvästi. Hänestä tuntui vastenmieliseltä, että tuhannet vieraat ihmiset tulisivat uteliaina katsomaan hänen kotiaan, joka kaikkine muistoineen ja rakkaine esineineen niin tavattoman läheisesti liittyi hänen elämäänsä. Ainola on tällä hetkellä Aino Sibeliuksen kotina, eikä sen tulevaisuudesta ole toistaiseksi mitään päätetty. Yleisölle on järjestetty tilaisuus käydä määrätunteina mestarin haudalla.

Sibeliuksen sihteeri Santeri Levas vuonna 1960. ¹⁹⁴

Selostus saunan kunnostustoimenpiteistä (Arkkitehtitoimisto Petri ja Severi Blomstedt Ky, 20.5.1987), tärkeimmät kohdat:

- Perusmuurit hyvässä kunnossa; ei korjaustarvetta
- Rakennuksen ulkoseinät ovat hyvässä kunnossa; ei korjaustarvetta
- Alapohjat hyvässä kunnossa; ei korjaustarvetta
- Välipohjan kunto suurimmalta osalta hyvä. Pukuhuoneen uunin päällä vaurio, jonka korjaamisesta sovitaan työn aikana.
- Ullakon ja vesikaton rakenteet: ...Räystäillä alimmat kattotiilet

irroitetaan varovasti ja ruodelaudoituksen päälle asennetaan kupari-peltiliuska "tippanokaksi" oheisen kuvan mukaisesti. Puiset vesikourut uusitaan vanhan mallin mukaisiksi. Kourut tehdään liimaamalla vähintään kolmesta kappaleesta ja vuorataan sisäpuolelta lyijypellillä oheisen kuvan mukaisesti. Kourujen konsolit uusitaan ja niiden asema säädetään siten, että katolta valuva vesi osuu kouruihin. Sijainti tarkistetaan veden-valutuskokeella. Kourujen kärkeen työstetään tippaura oheisen kuvan osoittamaan tapaan.

- Portaat, kaiteet ja muut ulkopuoliset rakenteet: Ulkokuistin puuosat uusitaan kauttaaltaan. ...Uudet puuosat tehdään painekyllästetystä puusta ja sivellään kahteen kertaan Pinotex-lahonestoaineella (väri: musta).

... Vinttikaivon puomi sekä pesuhuoneeseen johtava vesikouru entisten mallien mukaisesti. Vesikouru tehdään painekyllästetystä puusta ja käsitellään kahdesti Pinotex-lahonestoaineella. Kourun seinänpuoleiseen osaan tehdään este, jottei sadevedet valu sisään pesuhuoneeseen. Esteen juureen, kourun pohjaan, porataan n. 2 cm:n suuruinen vedenpoistoaukko. ...Uusi puomi ja sankosalko sivellään kahteen kertaan Pinotex-lahonestoaineella. ...Kaivon puiset kansirakenteet uusitaan tarvittavilta osin ja käsitellään samaan tapaan kuin puomi. ... Lahonestoaineen väri kaikkialla musta. ...Katolle johtavat tikkaat uusitaan kauttaaltaan entisenkaltaiseksi. Lahonestokäsittely sama kuin edellä.

- Ikkunat: ...tarkastetaan...vaurioituneet puuosat uusitaan. ...Ulkopuoliset metalliosat ja helat puhdistetaan ruosteesta ja sivellään ruosteentorjumaalilla ennen lopullista maalausta (musta). ...vanhat kittaukset poistetaan ja rikkiäiset lasit uusitaan. Päälle uusi kittaus.

- Sisäpinnat: ...puhdistetaan. Muuta korjaustarvetta ei ole.

- Sisäpuoliset laitteet ja varusteet: ...kunto päällisin puolin hyvä. ...ei korjaustarvetta.

- Hormit, kanavat ja piiput: Hormit tarkastetaan ja nuohotetaan. Savupiipupu paikoin rapautunut. Rikkoutuneet tiilet uusitaan. ¹⁹⁵

Saunan pesuhuone. Padan päällä on vesikouru ammeen täyttämistä varten.
Valokuva Juhani Seppovaara 2014.

Vinttikaivon varsi on rojahtanut syysmyrskyllä. Jälkikommentti: Vinttikaivon varsi on uusittu kesällä 2005 metsän kunnostustöiden yhteydessä löytyneellä puulla (kaivo käsitelty Pinotexilla). 196

Ainolan kiinteistökatselmuksessa 25.5.2005 (Museovirasto ja Ainola-säätiö) saunan korjaustarpeesta todettiin seuraavaa: 197

- Saunan seinän läpäisevän kourun ulkopuolinen suojapellitys poistetaan (luoteissivu). Suojapelti kerää vettä. Myös sisäpuolella on pelti, ja siksikin toinen pelloista on hyvä poistaa. Ulkopuolen pelti poistetaan Ainola-säätiön toimesta. Pellityksen poiston jälkeen veden valumista kourua pitkin seurataan.
- Saunan seinän läpäisevän suojakourun seinän puoleiseen päähän porataan kourun pohjaan vedenpoistoaukko (estetään kourua myöten valuvan sadeveden pääsy seinärakenteisiin). Kourun pohjaan porataan reikä Ainola-säätiön toimesta. Reiän poraamisen jälkeen veden valumista kourua pitkin seinärakenteeseen seurataan.
- Tiilikatto puhdistetaan (harjaus, kevyt painepesu vai ilmapuhallus?). Työ tehdään Ainola-säätiön toimesta.
- Vaurioituneet tiilet korvataan uusilla (kaakkoissivu). Työ tehdään Ainola-säätiön toimesta.
- Lintujen koloamat seinätäytteen korjataan ja kaikki seinät tervataan. Työt tehdään muiden ulkomaalaustöiden yhteydessä Museoviraston toimesta keväällä 2006.
- Saunan terassi puhdistetaan ja maalataan uudelleen entiseen sävyyn. Tarvittaessa kaidepuiden liitokset ja kallistukset korjataan tarkoituksenmukaisiksi. Työt tehdään muiden ulkomaalaustöiden yhteydessä Museoviraston toimesta keväällä 2006. 198
- Vinttikaivon varsi on rojahtanut syysmyrskyllä.

Jälkikommentti: Vinttikaivon varsi on Severi Blomstedtin mukaan uusittu kesällä 2005 metsän kunnostustöiden yhteydessä löytyneellä puulla.

Muistio "Ainolan huoltomaalaukset 2007" saunan osalta:

- Saunan eteläseinän tervaus (n. 20 m²).
- hirsirakojen riveykset täydennetään tervariveellä
- hirsipinnat puhdistetaan harjaamalla
- hirret tervataan hautatervalla, jota tarvittaessa sävytetään tummemmaksi. 199

Muistio "Kesän 2007 huoltomaalauskohteet ja käsittelyt", saunan osalta:

- Saunan eteläseinä
- Hirsirakojen täyttö tervariveellä
- Pintojen harjaus ja tervaus
- Värisävy Tervan sävyä tummennettu oksidiruskealla sekä oksidimustalla pigmentillä. 200

Eva Paloheimo ohjeisti 1974 Ainolan oppaana aloittanutta Raili Kuusjärveä tervaamaan saunan auringon puoleiset seinät kerran vuodessa. Paloheimo pahoitteli sitä, että tervaamisesta ei oltu huolehdittu edellisinä vuosina. Kuusjärvi antoi neuvon seuraajilleen lopettaessaan työn oppaana 1980. 201

Sibeliusten kotiapulainen (sisäkkö) Aino Kari oli Raili Kuusjärven täti.

Löylyhuoneen lauteet ja tuuletusräppänä. Valokuva Severi Blomstedt 2014

Pukuhuoneen pöytäuuni sekä ammealkovi. Amme täytettiin seinän läpi pesuhuoneen padan päältä tulevaa puukourua kourua pitkin. Ammeen päällä riippuu Sauna-Ilo -suihku. Täyttämistä varten se laskettiin väkipörien avulla alas. Yläasennossa avattiin pohjassa oleva hana. Valokuva Severi Blomstedt 2014

4. KORJAUSTYÖT JA KONSERVOINTI 2014-2015

4.1 PÖYTÄKIRJAT, MUISTIOT

Ainolan saunan konservointihanke

TYÖMAAN ALOITUSKOKOUS 2.10.2014 202

Korjaustarpeet

Simo Jauhijärvi on aiemmin tehnyt vauriokartoituksen, toimitetaan Flinkille. Käytiin läpi vauriokartoituksessa ilmenneet korjaustarpeet ja ajatukset korjauksista.

Katto

Tiilikatto suht ehjä, ei vuotoja havaittu. Katon kunnostus: tiilet pestään katolla kuumalla vedellä painepesurilla, otetaan alas, paikataan aluskate (päre) ja ladotaan tiilet takaisin. Tiiliä on sen verran rikki, että tarvitaan lisää samanlaisia tai sitten uusitaan toinen lape. Simo J selvittää.

Aluskatteena olevat päreet ovat melko vanhan oloisia, ei yhtä puhtaita kuin 1980-luvulla uusitut päärakennuksen päreet.

Kattorakenteet ovat pääosin kunnossa, yksi romahtanut kohta saunatuvan pönttöuunin päällä tutkittava.

Vesikourut ovat puuta lyijysisäkourulla, uusitaan todennäköisesti. Ainakin terassin päällä oleva vuotaa liitoksesta.

Piippu on hyvässä kunnossa, mutta muurattu kiinni. Avattava ilmanvaihdon turvaamiseksi, aiheuttaa hattutarpeen? Freese suunnittelee. Juuripelti on liian matala, uusittava.

Runko

Rungossa on paha vaurio kaivolta tulevan putken kohdalla + terassin kohdalla alimmat hirret (n. kaksi - kolme hirsikertaa). Lisäksi on pieniä lahovaurioita ja hyönteisvaurioita siellä täällä.

Alimman hirren detaljointi suhteessa kivijalan betoniviesteeseen (nyt hirren päällä) on muutettava esim. kaventamalla alinta hirttä + huopa / tuohi väliin.

Hirsipaikat naamioidaan mahdollisesti pigmentoidulla tervauksella, kunhan ensin saadaan

selville nykyiset pintakäsittelyt. Eteläseinät on tervattu 5 – 7 vuotta sitten, Eronen tarkistaa löytykö tietoja.

Interiöörin pitäisi säilyä kengityksen yhteydessä, mm. lattiavalun nosto + ammehuoneen pinkopahvi. Pintakonservaattorit tukevat pahvin.

Terassi ja kaivo ovat painekyllästettyä puuta, milloin uusittu? Terassin malli päätetään rakennushistoriaselvitysten jälkeen.

Ikkunat

Ikkunat kunnostetaan. Ulkopuolella näyttäisi olevan punaruskea öljymaali. Sisäpuolien käsittely vaihtelee, ei yhtenäistetä? Ikkunat ovat eri-ikäisiä.

Lämmitys- ja ilmanvaihtopohdintaa

Vakioteholämmitys pitäisi rakenteita kunnossa ja hormin lämmittäminen parantaisi ilmankiertoa. Maksaa toki. Ilmanvaihtoräppänät on.

Sähköt

Saunalla on valaistussähkö, asennusten kunto tarkastetaan mutta pidetään kiinni vanhoista johdoista ja kiinnityspalikoista.

Sisäpinnat

Sisäpinnoissa on tarvetta konservoinnille: hormin vaurioiden paikkaus, pinkopahvien kunnostus ammetilassa, ammeen konservointi, betonilattian halkeamien paikkaus, pesutuvan seinien peltien puhdistus.

Simo ottaa yhteyttä Kollaasiin. Työ tehdään keväällä huhti- tai toukokuussa, tarvittaessa lämmittäen. Jos konservointi joudutaan tekemään lämpötilan vuoksi museon aukioloaikana, tehdään huone kerrallaan ja valmistetaan esittelykyltit.

Rakennushistorian tutkimustarve

Simo Freeseltä on tilattu saunan rakennushistorian tutkimusta. Sauna on palanut 1920-luvulla ja rakennettu osittain uudelleen (tieto Severi Blomstedtilta). Muutosten laajuutta ei

tiedetä, eikä myöhempiä korjauksia.

Kysymyksiä:

- onko katto uusittu / korjattu 1980-luvulla? On likainen ja huono, päinvastoin kuin päärakennuksen päreet olivat.
- eri ikkunoiden ikä ja pintakäsittelyt?
- terassin vaiheet?
- onko seinissä ollut tervausta, pigmentoitua? Voisi olla myös ennen punamullattu, nykyään tervattu. Eronen tilaa analyysit Metropolialta. Tarjous Flinkille.
- ovissa korkeat karaput?

Työmaatilanne ja aikataulu

Katon painepesu käynnissä, aliurakoitsija. Terassi on irrotettu ja lahovaurioita avattu.

Valmista pitää olla huhtikuun loppuun mennessä, mahdollisia pintakonservointitöitä lukuun ottamatta.

Ainolan saunan konservointihanke

TYÖMAAKOKOUS 28.10.2014 ²⁰³

Katto

Pärekatto on uusittu, Karin Päre ja Puu Oy (n. 8000 e). Aluslaudoitusta uusittu räystäiltä. Uudet ruodelaudoitukset tehty. Tiilien ladonta alkaa, riittävyys epäselvä.

Piipun hattua nostetaan niin, että limittyy hieman betonireunuksen kanssa. Piipun juurta on muotoiltu viistoksi, jotta peltinosto saadaan ylemmäksi.

Tikkaat tehdään vanhan valokuvan mallin mukaan, harjakonttiin ja pystytikkaisiin tukeutuen. Räystäskourut yhdestä puusta, kaadetaan Ainolan metsästä. Sisäkouru kuparista. Konsolit kuten nykyään.

Runko ja perustus

Betoniviiste sokkelista lasketaan alemmas, ensisijaisesti käsityökaluilla.

Lattian betonivalu on ainakin osittain ilmassa, mukaan tarvitaan rakennesuunnittelija. Flink kysyy Mehdon toimistosta. Ilmeisesti lattiavalu on tehty suoraan hiekan päälle, ilman raudoituksia.

Sisäpinnat

Kollaasi on käynyt irrottamassa ammehuoneen pinkopahvin.

Amme siirretään Hesän kamariin ja konservoidaan siellä.

2014 lokakuussa:

- Kattotiilet pesty ja otettu alas katolta.
- Ruodelautoja uusittu lähinnä räystäiltä keskimäärin 2 riviä.
- Päreet tiilikaton alla uusittu kauttaaltaan vanhojen päreitten kaltaisilla.
- Tiilien alusrimoitus uusittu.
- Räystäskourut purettu.
- Purettu idänpuoleisen seinän ulkoterassi ja sen takana olevat lahot hirsipaikat.
- Työt teki rakennuskonservaattori Simo Jauhijärvi.
- Todettiin piipun ja sen hatun välisen tuuletusraon olevan kovin pieni. Sovittiin hatun nostamisesta viitisen senttiä.
- Todettu betonilattian sora-alustan painuminen.
- Todettu betonisokkelin yläreunan viisteessä oleva vesitasku hirttä vasten. Korjattava. ²⁰⁴

Ainolan saunan konservointihanke

TYÖMAAKOKOUS 3 / 18.11.2014 ²⁰⁵

Työmaatilanne

Katto

Tiilet on ladottu, muutama jouduttiin uusimaan. Tikkaat on tehty kuten sovittiin. Piipun hattua on nostettu.

Räystäskourut ja kupariset sisäkourut on tehty. Kouru on kiinnitetty kannakkeisiin samoilla rautavanteilla kuin aikaisemmin. Räystäälle on lisätty kuparista (Nordic Brown) vedenohjauslista.

Runko ja perustus

Simo-Pekka Valtonen ja Sami Suomela Insinööritoimisto Mehdosta kävivät 13.11.2014 arvioimassa betonilattioiden rakenneaurioita ja miettimässä korjaustapoja. Ilmeisesti betonilaatan alla ollut hiekka on vajonnut viemäriverisien mukana.

Katselmuksessa sovittiin, että betonilaattojen alle työnnetään sepeliä sivukautta, kun lahot alimmat hirret on poistettu kengitystä varten. Nyt tarkennettiin, että käytetään 6 – 16 mm sepeliä.

Tässä kokouksessa sovittiin, että pukuhuoneen puulattian voi avata, kengityksen helpottamiseksi ja saunan lattialustan täyttämiseksi. Samalla poistetaan mahdolliset täytteet. Vanhat lattialaudat asennetaan takaisin, myös kapeammat.

Betoniviiste sokkelista lasketaan alemmas, voidaan ajaa apu-ura koneella, mutta lopputyöstö tehdään käsin. Sokkelin uusi reunaviiste viimeistellään tarvittaessa sementtilaastilla, joka voidaan patinoida hiertämällä pintaan hiekkaa.

Rakennushistoriakonsultin asiat

Simo Freese on jatkanut saunan rakennushistorian tutkimusta, mutta esimerkiksi tulopalon ajoitus ja uudelleenrakentamisen laajuus ovat edelleen epäselviä. Arkistolähteissä on ristiriitaisuuksia.

Museoviraston asiat

Päivi Eronen lähettää kaksi pintamateriaalinäytettä Metropoliaan: Terva+punamulta, ikkunoiden vuorilautojen valkoinen.

Ainola

IKKUNANPUITTEIDEN JA VUORILAUTOJEN VÄRITYSTUTKIMUS 206

Ikkunanpuitteet

Tutkittavana oli kaksi punaiseksi maalattua ikkunanpuitetta: neljäruutuinen sekä kolmeruutuinen. Tarkoituksena oli selvittää ikkunanpuitteiden maalikerrokset ja värisävyt. Neljäruutuisen ikkunanpuitteen ulkopuolen maalikerrokset ovat hyvin voimakkaasti krakeloituneet ja heikosti kiinni alustassaan. Maalipintaan ei saa tehtyä selkeää väriportaita, sillä keltainen maalikerros lähtee herkästi punaisen maalikerroksen mukana. Molemmat värikerrokset ovat kuitenkin näkyvissä, vaikkakin keltainen on hyvin kulunut. Mikroskooppilla tutkittaessa punaisen alla näkyy kauttaaltaan keltainen kerros. Lisäksi yläreunan kulmarau-doituksen kohdalla keltaisen ja punaisen kerroksen välissä näkyy valkoinen kerros. Tämä on mahdollisesti puitteen sisäpuolen maalia. Neljäruutuinen ikkunanpuitte on maalattu sisäpuolisilta osiltaan valkoiseksi. Mikroskooppilla tarkasteltaessa näkyy kaksi valkoista maalikerrosta. Kolmeruutuisessa ikkunanpuitteessä näkyy mikroskooppilla tarkasteltaessa ainoastaan yksi punainen maalikerros. Maalia kaapiessa pinnasta tulee tummempaa väriä esille, mutta kyse ei ole erillisestä maalikerroksesta. Pinta on voimakkaasti liutuuntunut ja alta tulee esille ehjempää maalipintaa, joka kiillottuu. Kaavittu maalipinnan alla näkyy puupinnassa UV-valos-sa hieman fluoresenssia, mikä saattaisi johtua esimerkiksi sinkkivalkoisepohjustuksesta.

Värisävyjen määrittäminen maalipinnoista on erittäin hankalaa. Keltaista maalikerrosta on vain pieni alue näkyvissä, eikä maalipinta ole yhtenäinen. Silmämääräisesti arvioiden sävy on okrankeltainen, eikä mikroskooppikuvissa näy selkeästi muunvärisiä pigmenttejä. Päällim-mäinen maalikerros on voimakkaasti haalistunut ja liutuuntunut, mattapintainen. Kun pintaan lisättiin hieman pellavaöljyä tuomaan värejä esiin, sävy tummenee huomattavasti. Kuviin on merkitty lähinnä olevat NCS-sävyt, mutta määritykset ovat ainoastaan suuntaa-antavia.

Kuvateksti 1

Poikkileikkauksen kerrokset:

1. keltainen, NCS S 3040-Y10R, 2. valkoinen kerros, jota on vain pienellä alueella, 3. punar-uskea, NCS S6020-Y60R, öljyttynä NCS S 8010-Y50R

Kuvateksti 2

Yllä: värikerrokset mikroskooppikuvassa, suurennos 50 x

Oikealla: maalipinta tummenee voimakkaasti pellavaöljyllä, oikeassa reunassa kaapimisen aiheuttama tummeneminen

Vuorilaudat

Ikkunan ympärillä olevat vuorilaudat on jossain vaiheessa käännetty ympäri ja pinta on tervattu. Vanhemmat maalikerrokset näkyvät nykyisellä taustapuolella. Vuorilautoja oli tutkittavana kaksi, toisessa merkintänä E, toisessa lukee "pohjois". E-merki-tyn vuorilaudan värisävy vaihtelee huomattavasti. Tervaa on valunut maalipintaan, maalipinta on kellastunut ja likainen. Maalipinta on voimakkaasti krakeloitunut. Mikroskooppilla tutkittaessa näkyy, että päällimmäinen harmahtava kerros on hyvin ohut. Tämän alla on lähes valkoinen maalipinta. Valkoista maalia on mahdollisesti kaksi kerrosta, mutta kerroksia on väriportaitossa mahdotonta erottaa toisistaan. Valkoisessa kerroksessa näkyy UV-valossa voimakas fluoresenssi, mikä viittaa sinkkivalkoiseen pigmenttiin. Mikro-skoopilla näyttää alimpana mahdollisesti olevan ohut keltainen kerros, mutta kerrosta ei saa väriportaitkoon esiin ja mikroskooppikuvissakin kerros on epäselvä. Pohjois-merkityssä vuorilaudassa on ohuemmat kerrokset ja pintaa puhdistettaessa näkyviin tulee kellertävä maalipinta. Mikroskooppilla ei näy selkeitä pigmenttipartikkeleita. Maalipin-nassa näkyy UV-valossa fluoresenssi, joten kyse on mahdollisesti samanlaisesta kerroksesta kuin E-merkityn vuorilaudan valkoinen maalikerros. Värisävyjen määrittäminen maalipinnoista on erittäin hankalaa. Kuviin on merkitty lähinnä olevat NCS-sävyt, mutta määritykset ovat ainoastaan suuntaa-antavia.

Kuvateksti 3

1. epäselvä keltainen kerros, näkyy vain mikroskoopilla
2. valkoinen paksuhko kerros, NCS S 1010-Y
3. päällimmäinen ohut harmaasävyinen, NCS S 4005-Y20R.

Kuvateksti 4

Vasemmalla:

1. Pohjois-merkityn vuorilaudan kellertävä maalikerros
2. E-merkityn vuorilaudan väriportaitossa esiin otettu 2. maalikerros.

Osuuskunta Konservointi ja Restaurointi Kollaasi

Silkkitie 5, 01300 Vantaa

Anu Iltanen

Ainolan saunan konservointihanke

TYÖMAAKOKOUS 4 / 11.12.2014 207

Työmaatilanne

Runko ja perustus

Betonilattian alle on sullottu sivukautta 0-12 mm sepeliä. Pesuhuoneen eteläpäädyssä saatiin irronnut ja painunut laatta oikaistua paikoilleen. Saunan ja pesuhuoneen etuosan alla ei ollut tarvetta täydentää täyttöä, asia tarkistettiin ulkoreunoilta ja kellarin sokkelin läpi piikkaamalla. Pukuhuoneen lattiaa on avattu ulkoseinältä. Täyteenä oli sammalta ja olkea. Rossilaudoitusta vasten oli lumppupahvia ja sanomalehtiä, joiden uusin päiväys oli vuodelta 1926. Palautetaan paperit, sanomalehdet ja ohut kerros täytettä.

Eteläseinän alimmat hirret oli vaihdettu. Pystyjatkokset on tehty lapaliitoksella ja vahvistettu ruuveilla. Pohjoisseinustalla joudutaan vaihtamaan kokonaan kaksi alinta hirttä ja pesuhuoneen kohdalta myös ylempää. Kumpikin pääty voi jäädä ennalleen. Myöskään saunan ja pesuhuoneen välistä seinää ei tarvitse kengittää.

Pesuhuoneen eteläpäädyn seinissä on laaja hyönteisvaurio. Sovittiin, että sitä ei lähdetä ratkaisemaan hirsikorjauksilla, koska rakenteellista vaaraa ei ole. Paikkauksesta tulisi laaja eikä se silti poista hyönteisvauriota.

Alin hirsi on kavennettu sisäpuolelta, jotta ilma kiertäisi hiekkatilasta betonilaatan reunan ohi. Näkyvillä sisäseinillä kavennus täytyy tehdä loivasti, ettei synny näkyvää porrastusta.

Paikkahirsien sisäpuolet sovittiin näillä näkymin jätettäväksi ilman käsittelyä.

Sokkelin betoniviisteestä oli tehty mallit leikkaamalla ja laastilla. Valittiin toteutustavaksi pelkkä leikkauspinta, joka on yllättävän sopeutuvan värinen. Eteläseinän leveä, joskus uusittu betonisokkeli viistetään loivemmin.

Tulevat työt

Yläpohja

Pukuhuoneen uunin päällä oleva painunut sisäkatto oikaistaan yläkautta.

Ikkunat

Urakoitsija ottaa ikkunat verstaalle tammikuussa. Sovittiin, että tehdään vain ehdottoman välttämättömät puupaikkaukset. Käsittelemättömät puuosat puhdistetaan pesemällä ja käsitellään vernissalla. MALLI seuraavaksi kerraksi.

Uudemmat maalit ulkopuitteissa poistetaan ja korvataan pellavaöljymaalilla. Sävyistä MALLI. Ikkunoiden heloitus tarkistetaan, jotta pesu olisi mahdollista ja turvallista. Sovitaan ensi kerralla.

Rapatut sisäpinnat

Sovittiin, että rapatuissa palomuuripinnoissa olevat myöhemmät, erottuvat laastipaikkaukset voi naamioida kevyellä pintakäsittelyllä. Kiukaan tulipesän ympäristössä olevat laastikopot injektoidaan, ettei vaurioituminen jatku. Lohkeamia ei kuitenkaan paikata.

Museoviraston asiat

Maali- ja tervanäytteet on lähetetty Metropoliaan, tulokset saadaan tammikuussa.

Pesuhuoneen betonilattian alle sullottiin 0-12 sepeliä sivukautta terassin puoleiselta sivulta (=kaakkoisivu). Muualla rakennuksessa betonilattian alustäyttö on pyöreätä soraalhiekkaa, jonka päälle valu aikanaan on tehty. Alimpia hirsii vaihdettaessa voitiin todetta, että vajentumista oli tapahtunut ainoastaan terassin puolisella sivulla. Tämä todettiin myös kellarin betoniseinien yläreunaan tehdystä tutkimusaukoista. 208

Ainolan saunan konservointihanke**TYÖMAAKOKOUS 5 / 16.1.2015 209****Työmaatilanne****Runko ja perustus**

Hirsipaikkaukset on viimeistelyä vaille tehty. Päädyttiin siihen ettei tässä vaiheessa tehdä kaivolta tulevalle rännille reikää. Katsotaan tilannetta kun ränni ollaan asentamassa. Sisäpuolella on tulppa, joten reikä ei edes näkyisi.

Eteläjulkisivun betonisokkeliin on tehty yläviiste. Liian sileä laastipinta erottuu, kohdat pitää karhentaa. Hiekalla patinoitu yläpinta on parempi.

Ikkunat

Osa ulkopokista on urakoitsijan verstaalla. Karmin ulkoreunassa on lahovaurioita. Uusitaanko lahot kohdat vai lisätäänkö kuparilista karmin suojaksi? Museorakennuksessa ei mielellään muuttaisi detaljeja, ettei informaatio vääristy.

SF: Uusitaan yksi karmin ulkoreuna malliksi ja muotoillaan kynte viettäväksi. Alakarmin sisään näkyvä pinta säilytetään.

Ikkunoiden heloitus tarkistetaan, jotta pesu olisi mahdollista ja turvallista. Sovitaan ensi kerralla.

Freesen löytämiä valokuvia analysoimalla päädyttiin siihen, että oikea Sibeliusten aikainen asu on valkoiset vuorilaudat ja joku tummempi sävy ulkopuiteissa. Tätä tukee vuorilautojen kääntöpuolella oleva valkoinen maali. Vuorilaudat on koottu hyvin huolellisesti kehykseksi tapittamalla. Ne on mitä ilmeisimmin käännetty nurin päin museoaikana.

Urakoitsija tutkii verstaalla olevista pokista, löytyykö aikaisempia sävyjä.

Vuorilistat kunnostetaan ja palautetaan käännettyinä paikoilleen. Valkoista sävyä haetaan paikan päällä.

Ovet

Eteläjulkisivun karapuut on uusittu.

Tulevat työt**Eteläkuisti**

Päätettiin, että kuisti uusitaan vanhojen valokuvien mukaan. Freese laatii suunnitelman.

Nykyinen 1980-luvun tummaksi käsitelty kuisti painekyllästetystä puusta näyttäisi vieraalta valkoisten vuorilautojen ja punaruskeiden ikkunoiden kanssa. Vanhassa kuistissa on ollut valkoista ja mahdollisesti muita värejä. Pystytolppien muoto on ollut nelikulmainen, ei pyöreä.

Yläpohja

Pukuhuoneen uunin päällä oleva painunut sisäkatto oikaistaan yläkautta.

Rapatut sisäpinnat

Sovittiin, että rapatuissa palomuuripinnoissa olevat myöhemmät, erottuvat laastipaikkaukset voi naamioda kevyellä pintakäsittelyllä. Kiukaan tulipesän ympäristössä olevat laastikopot injektoidaan, ettei vaurioituminen jatku. Lohkeamia ei kuitenkaan paikata.

Rakennushistoriakonsultin asiat

Simo Freese esitteli historiakoosteen valokuvineen, joka viimeistellään ja taitetaan seuraavaan kokoukseen mennessä.

Saunan uudelleenrakentaminen vuosina 1926-28 on varmaa, mutta epäselväksi jää oliko syynä tulipalo ja kuinka laaja. Nykyisessä saunassa ei näy hiiltyneitä hirsiiä. On melko todennäköistä, että vanhan saunan hirsikehä käytettiin uudelleen, sillä nykyisissä hirsissä on päissä siirtonumerointi. Madalletut oviaukot voivat myös liittyä uudelleenrakentamiseen ja alapohjan rakenteen muutostöihin.

Valokuvien ja arkistolähteiden perusteella sauna on ollut pitkään käsittelemätön. Tervaus on saattanut tulla vasta museoaikana esim. kengitettyjä hirsiiä peittämään?

Urakoitsijan asiat

Työmaa on aikataulussa.

Museoviraston asiat

Maali- ja tervanäytteet on analysoitu Metropoliassa. Tervassa on rautapitoista maapigmenttiä (puna- tai keltamulta). Valkoinen on lyijyvalkoista, sitä oli yhden tervanäytteen reunassa. Otetaan lisänäyte vuorilistojen kääntöpuolen valkoisesta, niin nähdään onko sitä pigmentoitu. Urakoitsija lähettää näytteen.

Tilaajan asiat

Selvitetään ja pohditaan vielä mahdollisuutta asentaa uuneihin ylläpitolämmitys ilmankier-
ron varmistamiseksi ja kondenssikosteuden ehkäisemiseksi. Menetelmää on menestyksellä käytetty Urajärven kartanossa. Tiedustellaan lämmityksen kustannusta siellä.

Terve,
halkeama varmaan melko vanha ja stabiili, mutta luultavasti tulee kasvamaan ajan myötä pakkasen pullistellessa vettä ja jäätä halkeamassa tai maan antaessa periksi enemmän tuolla reunustalla.

Ehdotus olisi, että asennetaan sokkelin päädyistä kierretangot sokkeliin, ankkuroidaan ne ankkurimassalla ja kiristetään mutterilla niin, ettei sokkeli enää pääse liikkumaan ulospäin. Halkeama täytetään laastilla. Kierretangon päihin aluslevy ja mutteri, maalataan ja muotoillaan kierretangon asennus ”vanhan tyyliin sopivaksi”. Minimi reunaetäisyys ank-kureille 60mm.

Mikäli halutaan välttää näkyviin jääviä ankkureiden päitä, voidaan aluslevyjä ja mutteria varten piikata pieni syvennys ja täyttää se jälkikäteen laastilla (vaihtoehto B).

Terveisin

Sami Suomela, DI, Insinööri-toimisto Lauri Mehto Oy 210

Ainolan saunan konservointihanke

TYÖMAAKOKOUS 6 ja 7 / 12.3.2015 211

Paikka	Ainola
Läsnä	Selja Flink, Senaatti-kiinteistöt (pj, siht) Päivi Eronen, Museovirasto Simo Jauhijärvi, Restaurointi-S Oy Simo Freese, Arkkitehtitoimisto Freese Oy
Poissa:	Jarkko Sinda, Senaatti-kiinteistöt Hilkka Helminen, Ainola säätiö

Työmaatilanne

Runko ja perustus

Hirsipaikkaukset on tehty. Sovittiin alustavasti, että hirret käsitellään ennen museon avaamista Roslagin mahongilla (sekoitus musta ja punainen). Varsinainen tervaus tehdään helteellä kesällä.

Sokkeli yläviiste on tehty kaikille sivuille. Pelkkä leikkuujälki on hyvä ja patinoituu varmaan nopeasti. Laastiviisteet eteläseinällä pitää vielä karhentaa ja kaakkoinnurkan korkoero tasoittaa.

Ikkunat

Kaikki pokat ovat urakoitsijan verstaalla. Värimalleista valittiin jatkotyöstöön Ottossons Brändt Terran ja Järnoksidgebrunin sekoitus 3:1 tai 4:1. Urakoitsija ilmoittaa, milloin uudet värimallit ovat työmaalla, jolloin arkkitehti tulee katsomaan.

Sisäpökien käsittelymalli hyväksyttiin. Van Dyck (pähkinä) –petsi + vernissa vastaa hyvin patinoitunutta vanhaa pintaa.

Alakarmin ulkokyntteen pinta päätettiin edellisessä kokouksessa viistää loivasti ulos kaata-vaksi.

Vuorilaudat sovittiin maalattavaksi verstaalla ohuesti kertaalleen Ottossons Kittvitt-sävyllä. Paikalleen asennuksen jälkeen päätetään, tarvitaanko jatkokäsittelyä vai jätetäänkö liituuntu-maan ja seurantaan.

Eteläkuisti

Arkkitehti on määritellyt puutavaran mittasuhteet. Urakoitsija tekee kuistin vanha kuisti mallinaan. Kuisti kootaan ja maalataan paikalla, kaiteet ristikoineen todennäköisesti samalla valkoisella kuin vuorilaudat.

Yläpohja

Pukuhuoneen uunin päällä oleva painunut sisäkatto on oikaistu.

Sisäpinnat

Siistiminen ja konservoinnit tehdään kun ilmat lämpiävät.

Muuta

Ullakolle johtanutta tikasta ei tehdä, koska se haittaisi yleisön kulkemista saunan ohi ja houkuttelisi lapsia kiipeämään.

Maanpintaa itäisivulla lasketaan varovasti kaivamalla. Porraskivi oikaistaan kaatamaan pois-päin.

Rännien sisäkupareihin lisätään ulosheittäjä, koska nyt vesi valuu puukourua takaisin-päin.

Saunan edustalle voisi istuttaa koivuja kaadettujen tilalle.

Rakennushistoriakonsultin asiat

Rakennushistoriaselvitys on taittovaiheessa.

Urakoitsijan asiat

Työmaa on aikataulussa. Työt paikan päällä jatkuvat huhtikuun alussa.

Museoviraston asiat

Ei muuta asiaa.

Tilaajan asiat

Mahdollisen uunilämmityksen selvitys on kesken.

- Pukuhuoneen lattiaa avattiin terassin puoleiselta sivulta alueelta, jossa oli muuta lattiaa kapeammasta laudasta tehty pinta (normaalisti penkin alla). Täytteenä oli sammalta ja olkea. Rossilaudoitusta vasten oli lumppupahvia ja sanomalehtiä, joiden uusin päiväys oli vuodelta 1926. HBL:t olivat Sibeliukselle osoitettuja, Helsingin Sanomat K Fr Virtaselle.

- Terassin puoleisen seinän alimmat hirret vaihdettiin. Pystyjatkokset tehtiin lapaliitoksilla ja vahvistettiin sinkityillä ruuveilla sisäpuolelta. Kaivon puoleisella seinällä vaihdettiin kokonaan kaksi alinta hirttä ja pesuhuoneen ikkunan kohdalta useampia. Päätyseinillä ei ollut hirsien uusimistarvetta. Myös saunan ja pesuhuoneen välinen seinä sai jäädä ennalleen.

- Pesuhuoneen kaakkoisseinän hyönteisvauriota ei lähdetty ratkaisemaan hirsikorjauksella, koska rakenteellista vaaraa ei todettu olevan eikä takeita ongelman poistumisesta.

- Alimpia hirsitä kavennettiin aikaisemmasta sisäpuolelta, jotta hirsipinnan ja betonin väliin jäisi rako. Paikkahirsien sisäpuolet sovittiin jätettäväksi ilman käsittelyä. Ulkopuolelta uudet hirret tummennetaan mahdollisimman tarkasti vanhojen hirsien värisiksi.

- Sokkelin betoniviisteen madaltamisesta tehtiin kaksi mallisuoritusta laikalla leikkaamalla. Pintakäsittelyä oli kaksi versiota, laastilla peitetty ja ilman laastia. Toteutustavaksi valittiin leikkauspinta ilman laastiviimeistelyä, koska se oli yllättävän sopeutuvan värinen. Kaakkoisseinän muita leveämmän sokkelin yläpinta päätettiin viistää loivemmin. Kohta jää uudelleen rakennettavan terassin taakse katveeseen. 212

Ainolan saunan konservointihanke

TYÖMAAKOKOUS 8 / 29.4.2015 213

Työmaatilanne

Työt alkavat valmistua.

Kuisti on uusittu ja todettiin hienoksi. Taso on käsitelty Roslagin mahongilla, sävy Taateli.

Tehdään vielä toinen käsittely, myös lautojen rakosista. Penkki maalataan valkoiseksi. Oven alakarmin päälle lisätään pelti.

Ikkunoita ja vuorilautoja on asennettu paikoilleen. Sävyt todettiin onnistuneiksi. Loput vuorilaudat täytyy maalata kahteen kertaan. Ullakon pikkuikkuna käsitellään kesän aikana samalla tavalla kuin muutkin!

Hirsipaikkaukset on värjätty Roslagin mahongilla (sävy punainen pohjoissivulla, Taateli etelä-sivulla) + tervalla. Sovittiin, että vanhat pinnat elvytetään värittömällä Roslagin mahongilla kesän aikana. Jatkossa pintoja tervataan säännöllisesti, ei kuitenkaan ihan joka vuosi ettei pinta mene tukkoon.

Sokkelin halkeama on pultattu, mutta ei vielä paikattu. Toinenkin halkeama samalla sivulla täytyy paikata.

Sisätiloissa konservaattori Hanna Rotonen oli kiinnittänyt pahvit takaisin "kylpysvennykseen" ja retusoinut niitä. Yläreunaa pitää vielä siistiä paperoimalla kaistale. Amme on konservoitu Hesän kamarissa. Sisäpinnan emali ei tarvinnut toimenpiteitä. Ulkopuolen rapiseen maalin kiinnitys ei onnistunut kiiltävän pohjakäsittelyn vuoksi. Siksi kiinnityksestä luovuttiin ja rapiseet alueet paikkamaalattiin sävytetyllä Futura-maalilla (alkydi?). Käynnissä oli työmaan loppusiivous ja sisäpintojen imurointi. Laastipaikkaukset ja patinointi täytyy jättää lämpimämpään aikaan.

Muut asiat

Saunan rakennushistoria täydentyy vielä, Freese on löytänyt uutta aineistoa.

Tilaa kiittää urakoitsijaa hyvästä suorituksesta ja muuta työryhmää antoisista konservointi- ja restaurointifilosofisista pohdintoista.

Vastaanottoaika

Lopullinen vastaanotto pidetään ma 4.5.2015 Ainola-säätiön kokouksen yhteydessä, urakoitsijan ei tarvitse olla paikalla.

Saunan amme konservoitiin kevättälvellä 2015. Sisäpuoli vain puhdistettiin, emalipinnassa ei ollut vaurioita. Ulkopuolen irtoava maali rapsutettiin irti ja syntyneet vähäiset laguna-alueet paikkamaalattiin Teknoksen Futura 40 maalilla, sävy G497 HR:1. 214

Hei, kävin tänään 27.3.2015 katsomassa kaiman tekemät ikkunavärimallit. Huomioita:

- puitteen väri saa olla mielestäni mahdollisimman lähellä Ottosonsin Brändt Terra. Simon (Jauhijärvi) sekoittamista malleista paras oli suhteella 1110 (Järnoksidbrun/Brändt Terra) tehty. Erot olivat tosin hyvin pieniä 113 - 1110 välillä. Malleista siis vaalein ja punertavin sopisi näkemykseni mukaan parhaiten tervattavan seinän ja valkoisten vuorilautojen kanssa. En korostaisi valöörikontrasteja, päin vastoin niitä pitäisi välttää. Punertava pigmentti antaisi puitteelle hieman luonnetta, verrattuna rusehtavaan.

- Vuorilaudassa kertaalleen ohuesti vedetty Kittvit näytti ikävästi taittamattomalta pohjamaalilta. Lämmin taitettu sävy tulee jostain syystä esiin vasta kahteen kertaan vedetyssä pinnassa. Eli kyllä pinta ilmeisesti pitää käsitellä peittävästi.

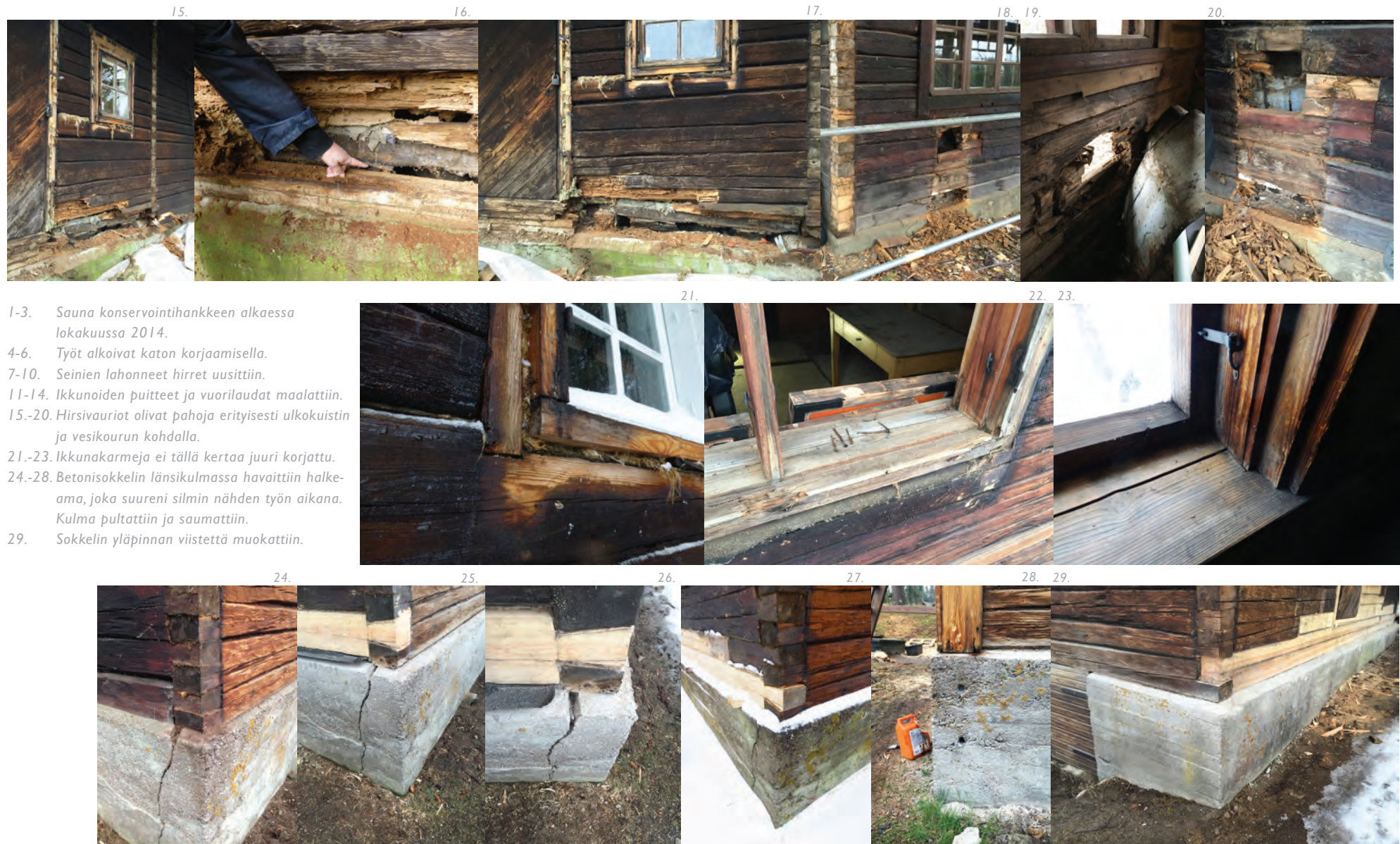
- Kumpikin maali on varsin kiiltävä. Tiedetäänkö että ne liutuuntuvat vanhetessaan? Varsinkin vuorilautoissa se olisi suotavaa.

- Simo kaipaa ohjetta myös saunan terassin puoleisen oven toimenpiteistä ja käsittelystä. Ehdimme katsoa asian seuraavassa työmaakokouksessa 10.4. Terveys riittänee. Pienet puukorjaukset voi tehdä myöhemmin omana erillistyönään. Vaarana ylikorjaus.

t. Simo 215

4.2 VALOKUVIA TYÖMAALTA

- 1-3. Sauna konservointihankkeen alkaessa lokakuussa 2014.
- 4-6. Työt alkoivat katon korjaamisella.
- 7-10. Seinien lahonneet hirret uusittiin.
- 11-14. Ikkunoiden puitteet ja vuorilaudat maalattiin.
- 15.-20. Hirsivauriot olivat pahoja erityisesti ulkokuistin ja vesikourun kohdalla.
- 21.-23. Ikkunakarmeja ei tällä kertaa juuri korjattu.
- 24.-28. Betonisokkelin länsikulmassa havaittiin halkeama, joka suureni silmin nähden työn aikana. Kulma pultattiin ja saumattiin.
29. Sokkelin yläpinnan viistettä muokattiin.

- 1-5. 1980-luvulla tehty ulkokuisti uusittiin alkuperäisen mallin mukaan. Yksityiskohdat maalattiin valkoisiksi.
- 6-11. Ikkunapuitteiden ja vuorilautojen värit valittiin mahdollisimman lähelle laboratorionäytteistä löytyneitä vanhoja värejä ja pigmenttejä. Ulkoseinien paikkahirret tervattiin useaan kertaan, ennen koko seinän ylitervausta.
- 12-17. Vesikaton vanhat savitiilet purettiin, puhdistettiin ja asennettiin takaisin uusitun pärekaton päälle. Varatiiliä löytyi liiteristä. Myös vesikourut veistettiin uudestaan.

- 1-6. Hirsikonservaattorin työskäly oli mittava.
 7-9. Itänerkan salvoksista löytyi hirsien siirtonumerointi.
 10. Pesuhuoneen sisäseinien hyönteisvauriota ei lähdetty korjaamaan.
 11. Pukuhuoneen pöytäuunin päällä ollut yläpohjan painuma korjattiin
 12-13. Ullakolla ja kellarissa ei tehty korjauksia.
 14. Pesuhuoneen betonilattian alle sullottiin sepeliä, koska alkuperäinen hiekkatäyttö oli vajautunut ja lattia halkeili. Työ päätettiin tekemään hirsikorjauksen aukosta.
 15-16. Kellarin päällä olevan pukuhuoneen alapohjan täytteestä löytyi sanomalehtiä vuosilta 1925 ja 1926.

17-20. Ovien päällä näkyy arvoitukselliset täytepalat. Karapuut ovat hirren tai kahden verran nykyisiä ovia korkeammat. Tämä viittaa siihen että lattiakorkkoa on laskettu alkuperäisen hirsirungon sisällä.

21-22. Amme konservoitiin päärakennuksen Hesan kamarissa, Sauna-Ilo -suihkulle ei tehty mitään.

23-27. Ovilehdet ovat hyvässä kunnossa.

28. Löylyhuoneen kiukaan rapattuun jalustaan ja palomuriin tehtiin pieniä paikkauksia.

29.-33. Talotekniikkaa ei erityisesti korjattu.

VIITTEET

1. Syksyllä 1945 Jean Sibeliusta kuvattiin hänen 80-vuotispäivänsä johdosta. Siinä jo vanheneva säveltäjä näh-dään kotioiloissaan Aino-puolionsa kanssa. Kuvaajat, Heikki Aho ja Björn Soldan (filmiyhtiö Aho & Soldan), olivat Sibeliuksille kuitenkin jo vanhoja tuttuja. Aho & Soldan oli nimittäin kuvannut Ainolan arkea jo vuonna 1927. Niissä kuvissa on mestari täydessä työssään, Aino hymyilee ja tyttäristä Heidi ja Margareta asuvat vielä kotona. Taltiointi on tiettävästi ensimmäinen laatuaan - kansallissäveltäjästäme ei ole tallella varhaisempaa elävää kuvaa.
2. Esimerkiksi arkkitehdit Yrjö Blomstedt ja Victor Sucksdorff tekivät tutkimus- ja keräysmatkan Venäjän Karjalaan kesällä 1894. Matkasta julkaistiin kaksiosainen Karjalaisia rakennuksia ja koristemuotoja -teos, joka myöhemmin arvioitiin ”arkkitehtuurin Kalevalaksi” ja taideteollisuuden klassiseksi tiennäyttäjäksi (Yrjö Blomstedt ja Victor Sucksdorff: Karelische Gebäude und ornamentale Formen aus Zentral-Russisch-Karlen). Aunuksen karjalaisia rakennuksia on siinä kuvattu valokuvin ja piirustuksin seikkaperäisesti, mutta saunoista on ainoastaan yksi valokuva. Saunat näkyvät kyllä asemapiirustuksissa, eli niitä olisi ollut kyllä tarjolla dokumentoitaviksi. Johtopäätös: sauna ei ollut eliitille kiinnostava rakennustyyppi tai ilmiö.
3. Snellman, s. 5
4. Tulen synty, s. 247
5. Snellman, s. 10
6. Tulen synty, s. 274
7. Ibid. s. 284
8. Tawaststjerna (Sibelius 2000), s. 125
9. Ibid. (Sibelius 2000), s. 126
10. Salmenhaara 1976, s. 24
12. Lehmusoksa, s. 97
12. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 210
13. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 3
14. Dawn Goss, s. 300
15. Julia Donner julkaisussa Sibelius ja taiteen maailma, s. 178
16. Tulen synty, s. 311
17. Ibid. s. 313
18. Ibid. s. 317
19. Ibid. s. 320
20. Ekman 223
21. Lehmusoksa, s. 99
22. Ibid. s. 99
23. Ibid. s. 99
24. Tulen synty, s. 329
25. Ekman, s. 226

26. Dawn Goss, s. 298
27. Tawaststjerna (Sibelius 2000), s. 128
28. Lehmusoksa, s. 100
29. Ibid. s. 101
30. Ibid. s. 101
31. Snellman, s. 164
32. Hilikka Helminen kertoi 28.10.2014. Helminen valokuvasi työpäiväkirjat.
33. Ainola – Sibeliuksen koti. Opas. Museovirasto. Vammalan kirjapaino 2003. Sivu 7.
34. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 34. Arja Laiho kirjoituksessa Ainolan huvila nousee Kielomäen rinteeseen.
35. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 35. Arja Laiho kirjoituksessa Ainolan huvila nousee Kielomäen rinteeseen.
36. Sibelius ja taiteen maailma-näyttely Ateneumissa 17.10.2014-22.3.2015
37. Salmenhaara 1976, s. 19
38. http://fi.wikipedia.org/wiki/Vuoden_1905_suurlakko
39. Tulen synty, s. 192
40. Salmenhaara 1976, s. 15
41. Snellman, s. 38
42. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 211
43. Ekman, s. 275
44. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 279
45. Salmenhaara 1976, s. 34
46. Ekman, s. 222
47. Lindqvist, s. 47
48. Tawaststjerna (Sibelius 2000), s. 129
49. Lehmusoksa, s. 98
50. Sirén, s. 245
51. Ibid. s. 246
52. Ibid. s. 248
53. Donner julkaisussa Sibelius ja taiteen maailma, s. 177
54. Sirén, s. 249
55. Ibid. s. 250
56. Ibid. s. 252
57. Ibid. s. 252
58. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 210
59. Ibid. 210
60. Kilpeläinen 1995, s. 10

61. Ekman, s. 223
62. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 210
63. Sirén, s. 299
64. Snellman, s. 25
65. Levas. Jean Sibelius ja hänen Ainolansa, s. 68
66. Kilpeläinen 1995, s. 62.
67. Sirén, s. 274
68. Lehmusoksa, s. 100
69. Julia Donner julkaisussa Sibelius ja taiteen maailma, s. 180
70. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 38.
71. Julia Donner julkaisussa Sibelius ja taiteen maailma, s. 189
72. Ibid. s. 180
73. Syysilta, s. 32
74. Ibid. s. 40
75. Kolehmainen
76. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 6. Arja Laiho kirjoituksessa Halosenniemen rakentaminen oli mahtava urakka
77. Ibid. s. 34. Arja Laiho kirjoituksessa Ainolan huvila nousee Kielomäen rinteeseen.
78. Ibid. s. 34.
79. <http://www.ainola.fi/arkkitehtuuri.php>
80. http://www.sibelius.fi/suomi/ainola/ainolan_muut_rakennukset.html
81. Korvenmaa Pekka, artikkelissa "Takaisin luontoon – mutta sivistyneesti", s. 45, sekä Irma Savolainen, artikkelissa "Hopeamajasta siniseen tuoliin – Ainolan irtaimistoa", s. 151, molemmat kirjassa Ainola Jean ja Aino Sibeliuksen koti SKS 2004
82. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 34. Arja Laiho kirjoituksessa Ainolan huvila nousee Kielomäen rinteeseen.
83. Blomstedt haastattelu 7.11.2014
84. Lehmusoksa, s. 101
85. Sirén, s. 273
86. Ibid. s. 273
87. Lehmusoksa, s. 115.
88. Kaikuja Ainolasta, s. 14.
89. Lindqvist, s. 53
90. Blomstedt haastattelu 7.11.2014
91. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 321
92. Lindqvist, s. 50
93. Lehmusoksa, s. 123
94. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 446
95. Lindqvist, s. 54
96. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 322
97. Tawaststjerna (Jean Sibelius 1989, osa I), s. 18
98. Blomstedt haastattelu 7.11.2014
99. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 324
100. Tawaststjerna (Sibelius 2000), s. 272
101. Sirén, s. 278
102. Ibid. s. 319
103. Ibid. s. 320
104. Ibid. s. 378
105. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 342
106. Sirén, 259
107. Pere, s. 41
108. Kilpeläinen 1995, s. 31.
109. Snellman, s. 8
110. Kilpeläinen 1995, s. 48.
111. Snellman, s. 24
112. Ekman, s. 260
113. Sirén, s. 328
114. Lehmusoksa, s. 116
115. Ibid. s. 120
116. Ibid. s. 122
117. Julia Donner julkaisussa Sibelius ja taiteen maailma, s. 178
118. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 44. Jenny ja Katri Waseniuksen muistelmia kuuluisasta naapuristaan Ainolasta.
119. Julia Donner julkaisussa Sibelius ja taiteen maailma, s. 178
120. Sirén, s. 471-473
121. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 44. Jenny ja Katri Waseniuksen muistelmia kuuluisasta naapuristaan Ainolasta.
122. Lehmusoksa, s. 177
123. Ibid. s. 198
124. Ibid. s. 198
125. Ibid. s. 215
126. Syysilta, s. 392
127. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 348
128. Ibid. s. 405

129. Ibid. s. 368
 130. Sirén, 397
 131. Ibid. s. 462
 132. Kaikuja Ainolasta, s. 16.
 133. Ibid. s. 16.
 134. Sirén, s. 549
 135. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 35. Arja Laiho kirjoituksessa Ainolan huvila nousee Kielomäen rinteeseen.
 136. Ibid. s. 35.
 137. Ibid. s. 37. Sirkka Holma kirjoituksessa Säveltäjämasterille löytyi pianovirittäjäkin omasta pitäjästään.
 138. Tulen synty, s. 191
 139. Hartikainen haastattelu 12.1.2015
 140. Blomstedt haastattelu 7.11.2014
 141. Tulen synty, s. 200
 142. Ibid. s. 290
 143. Ibid. s. 322
 144. Ainola – Sibeliuksen koti. Opas. Museovirasto. Vammalan kirjapaino 2003. Sivu 14-15.
 145. Lehmusoksa, s. 122.
 146. Syysilta, s. 344
 147. Kilpeläinen 1995, s. 16.
 148. Irma Savolainen, artikkelissa "Hopeamajasta siniseen tuoliin – Ainolan irtaimistoa", s. 151, kirjassa Ainola Jean ja Aino Sibeliuksen koti SKS 2004
 149. Lehmusoksa, s. 121
 150. Severi Blomstedt haastattelu 7.11.2014
 151. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 319
 152. Sirén, s. 347
 153. Levas. Jean Sibelius ja hänen Ainolansa, s. 86
 154. Sirén, s. 538
 155. Ibid. s. 615
 156. Sibelius ja taiteen maailma-näyttely Ateneumissa 17.10.2014-22.3.2015
 157. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 303
 158. Julia Donner julkaisussa Sibelius ja taiteen maailma, s. 190
 159. Lehmusoksa, s. 186
 160. Ibid. s. 191
 161. Ibid. s. 191
 162. Hartikainen haastattelu 12.1.2015

163. Lehmusoksa, s. 192
 164. Sirén, s. 446
 165. Lehmusoksa, s. 197
 166. Sirén, s. 480
 167. Ibid. s. 485
 168. Lehmusoksa, s. 197
 169. Kotiliesi 1925, joulunumero s. 9, "Jean Sibeliuksen koti "Ainola" ", "Kotiliedelle" kirjoittanut koulunjohtaja Matil-da von Troil.
 170. KA, Sibeliuksen perhearkisto, Aarne Männikön laatima lasku 16.9.1925
 171. Ibid. Aarne Männikön laatima lasku 25.12.1925
 172. Hilka Helminen kertoi 28.10.2014
 173. Kuusjärvi haastattelu 8.5.2015. Aino Kari oli Kuusjärven täti.
 174. Syysilta, s. 359
 175. Lehmusoksa, s. 198
 176. Talas. Syysilta, s. XV
 177. Salmenhaara 1976, s. 37
 178. Irma Savolainen, artikkelissa "Hopeamajasta siniseen tuoliin – Ainolan irtaimistoa", s. 151, kirjassa Ainola Jean ja Aino Sibeliuksen koti SKS 2004
 179. KA, Sibeliuksen perhearkisto
 180. Ibid.
 181. Ibid.
 182. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 413
 183. KA, Sibeliuksen perhearkisto
 184. Ibid.
 185. Kolehmainen haastattelu
 186. Sirén, s. 557
 187. Ibid. s. 576
 188. Sirén, s. 581 ja 585 (Poimintoja Aino Karin päiväkirjasta. Tuusula-Seura 1994).
 189. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 216
 190. Ibid. s. 217
 191. Kaikuja Ainolasta, s. 15.
 192. Tuusula-seuran aikakirja II, s. 35. Arja Laiho kirjoituksessa Ainolan huvila nousee Kielomäen rinteeseen.
 193. Ainola – Sibeliuksen koti. Opas. Museovirasto. Vammalan kirjapaino 2003.
 194. Levas. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä, s. 457
 195. Ainola, Selostus saunan kunnostustoimenpiteistä. Arkkitehtitoimisto Petri ja Severi Blomstedt Ky 20.5.1987. Sisältää myös Blomstedtien 1986 laatimat saunan mittauspiirustukset .

196. Päivi Erosen MV sähköpostiviesti 9.10.2014 Selja Flinkille (Senaatti-kiinteistöt).
197. Muistio 29.9.2005, laati Sampsa Karvinen/Museovirasto. Paikalla Hilka Helminen ja Severi Blomstedt Aino-la-säätiöstä sekä Maja Ivars, Anita Hyvärinen, Sakari Lakka ja Sampsa Karvinen Museovirastosta.
198. Selja Flinkin käsi tekemä muistiinpano samassa muistopaperissa (MVn arkisto): "lahon seinän alareunassa musta PINOTEX. Myös kaivo ollut käsitelty PINOTEXilla (musta)."
199. MVn arkisto, Muistio Museovirasto/Selja Flink 12.2.2007
200. MVn arkisto, päivämätön.
201. Kuusjärvi
202. Pöytäkirja 5.10.2014 Rakennuttajapäällikkö Selja Flink / Senaatti-kiinteistöt
203. Pöytäkirja 28.10.2014 Rakennuttajapäällikkö Selja Flink / Senaatti-kiinteistöt
204. Simo Freesen muistiinpanoja työmaalla 28.10.2015
205. Pöytäkirja 18.11.2014 Rakennuttajapäällikkö Selja Flink / Senaatti-kiinteistöt
206. Syksyllä 2015 tehty laboratoriotutkimus Ainolan saunan ikkunapuitteiden ja vuorilautojen väleistä, tekijänä Osuuskunta Konservointi ja Restaurointi Kollaasi/Anu Iltanen. Paikaltaan irrotettujen tummien vuorilautojen takapinnassa oli jäänteitä valkoisesta maalista. Päätelmä oli, että alkuperäisten lautojen kauhtunut valkoinen pinta oli museoaikana käännetty piiloon seinää vasten.
207. Ainolan saunan konservointihanke, työmaakokouspöytäkirja nro 4 11.12.2014 Selja Flink/ Senaatti-kiinteistöt
208. Simo Freesen muistiinpanoja työmaalla loppuvuodesta 2014
209. Pöytäkirja 17.1.2015 Rakennuttajapäällikkö Selja Flink / Senaatti-kiinteistöt
210. Rakennesuunnittelijan sähköpostiviesti 16.2.2015. Eteläkulman sokkelin vaurio korjattiin ehdotuksen mukaisesti piiloon upotettuna.
211. Pöytäkirja 13.3.2015 Rakennuttajapäällikkö Selja Flink / Senaatti-kiinteistöt
212. Simo Freesen muistiinpanoja työmaalla alkukeväästä 2015
213. Pöytäkirja 29.4.2015 Rakennuttajapäällikkö Selja Flink / Senaatti-kiinteistöt
214. Simo Freesen muistiinpano 29.4.2015 ns. Hesän kamarissa, jossa konservointi tehtiin.
215. Ote Simo Freese sähköpostiviestistä 27.3.2015 koskien ikkunavärien koosuoritusten katselmusta 27.3.2015 Ainolan saunalla.

LÄHTEET

Kirjallisuus, painetut lähteet:

Ainola, Jean ja Aino Sibeliuksen koti. Toim. Liisa Suvikumpu 2004. SKS Hämeenlinna.

Ekman, Karl 1956. Jean Sibelius ja hänen elämäntyönsä. Neljäs, täydennetty painos. Otava Keuruu.

Dahlström, Fabian (toim.) 2005. Jean Sibelius, Dagbok 1909-1944.

Dawn Goss, Glenda 2012. Sibelius: a composer's life and the awakening of Finland. The University of Chicago USA.

Halonen, Antti 1951. Taiteen juhlaa ja arkea. Kulutusosuuskuntien Keskusliiton kirjapaino. Helsinki

Kaikuja Ainolasta. Järvenpään mieslaulajien julkaisu 2015. Artikkelit "Ainolan arkea ja juhlaa, Aino Karin päiväkirjamerkintöjen mukaan". Kirjapaino Uusimaa, Porvoo.

Kilpeläinen, Kari 1995. Jean Sibelius, Ainola - Järvenpää. Järvenpään kaupunki. WSOY Porvoo.

Kirves, Jenni 2015. Aino Sibelius, Ihmeellinen olento. Johnny Kniga Kustannus, painettu EUssa.

Lehmusoksa, Risto ja Ritva 2014. Jean Sibeliuksen pöydässä. Auditorium, painettu EUssa.

Levas, Santeri 1945. Jean Sibelius ja hänen Ainolansa. Otava Helsinki.

Levas, Santeri 1986. Jean Sibelius, Muistelmia suuresta ihmisestä. WSOY Porvoo ja Juva.

Lindqvist, Leena ja Ojanen Norman 1997. Taitelijakoteja. Otava Keuruu

Pere, Eeva-Liisa 2014. HS Teema 6/14, s. 41

Sibelius ja taiteen maailma. Toim. Paloposki, Hanna-Leena 2014. Suomen Kansallisgalleria / Ateneumin taidemuseo Porvoo.

Salmenhaara, Erkki 1976: Sibeliuksen Ainola. WSOY Porvoo.

Sirén, Vesa 2000. Aina poltti sikaria, Jean Sibelius aikalaistensa silmin. Otava

Snellman, Ruth 1970. Tuokio sieltä, tuokio täältä. Weilin+Göös Tapiola.

Syysilta, Aino ja Jean Sibeliuksen kirjeenvaihtoa 1905-1931. Toim. Talas, SuviSirkku 2007. SKS Helsinki.

Tarinoita Tuusulanjärven rannalta – Suvirannan isännän Juhani Kolehmainen kertomuksia ja esitelmiä Taiteilijayhteisöstä. Toim. Tarja Vuokkovaara 2015. Järvenpää-Seura ry. Bookwell Oy Porvoo.

Tulen synty, Aino ja Jean Sibeliuksen kirjeenvaihtoa 1892-1904. Toim. Talas, SuviSirkku 2003. SKS Helsinki.

Tawaststjerna, Erik 1989. Jean Sibelius, osa I. Otava Keuruu

Tawaststjerna, Erik 2000. Sibelius. Otava Keuruu

Tuusula-seuran aikakirja II. Vuosijulkaisu 1990. Keski-Uusimaa Oy Hyrylä.

Painamattomat lähteet

Ateneumin Sibelius 150-juhlavuoden näyttely "Sibelius ja taiteen maailma" 17.10.2014-22.3.2015

Haastattelut

Hartikainen Markku 12.1.2015 puhelimitse / Freese Simo

Blomsetdt Severi 7.11.2014 / Freese Simo

Kuusjärvi Raili 15.4.2015 ja 8.5.2015 puhelimitse / Freese Simo

Kolehmainen Juhani 16.4.2015 puhelimitse ja 29.4.2015 Suvirannassa / Freese Simo

Jauho Johanna 3/2015 puhelimitse / Freese Simo

Internetlähteet

http://fi.wikipedia.org/wiki/Vuoden_1905_suurlakko

<http://www.ainola.fi/arkkitehtuuri.php>

Eräitä kuvalunkejä

<https://www.finna.fi/Record/musketti.M012%3AHK19650812%3A340>

<https://www.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005%3Akm002yii>

<https://www.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005%3Akm002zhm>

http://www.sibelius.fi/english/ainola/ainolan_muut_rakennukset.html

<http://dustofhue.com/2014/08/to-finland-again-2014/#sthash.h14GcAHb.dpbs>

<http://web.abo.fi/fak/hf/musik/Sibelius/EN/5.htm>

http://www.sibelius.fi/english/ainola/muistoja_perhe.html

ARKISTOT

Arkistolähteiden lyhenteet:

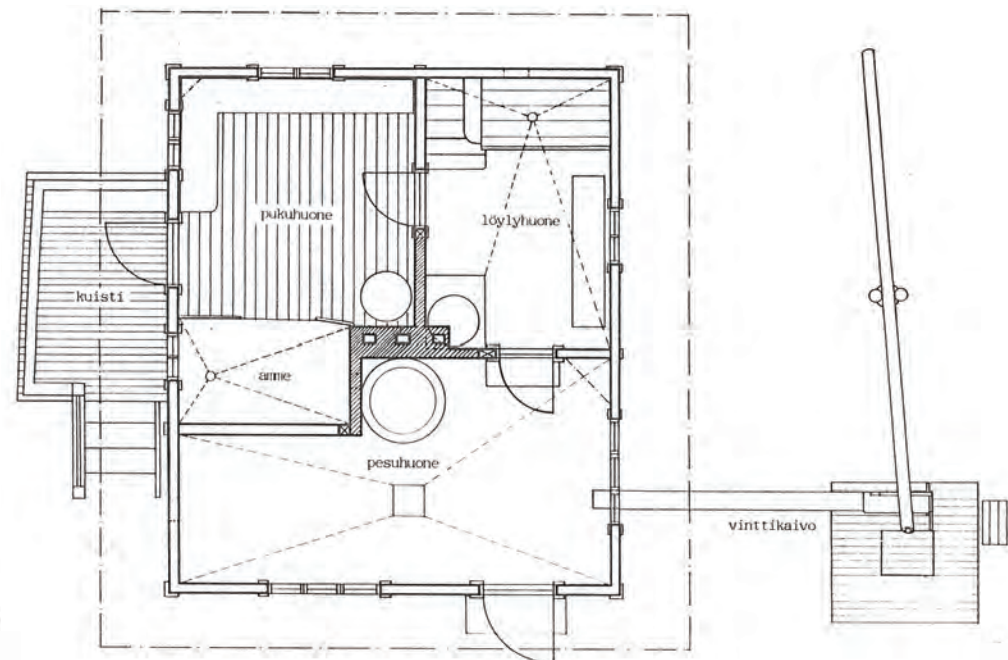
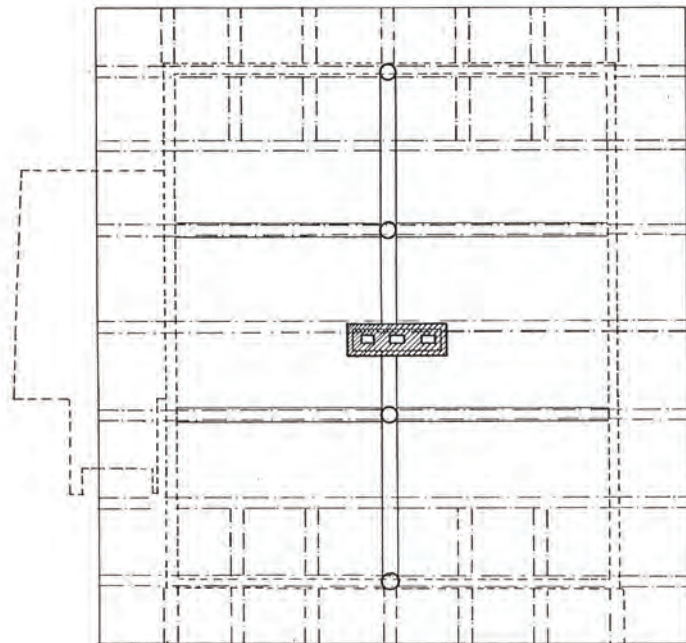
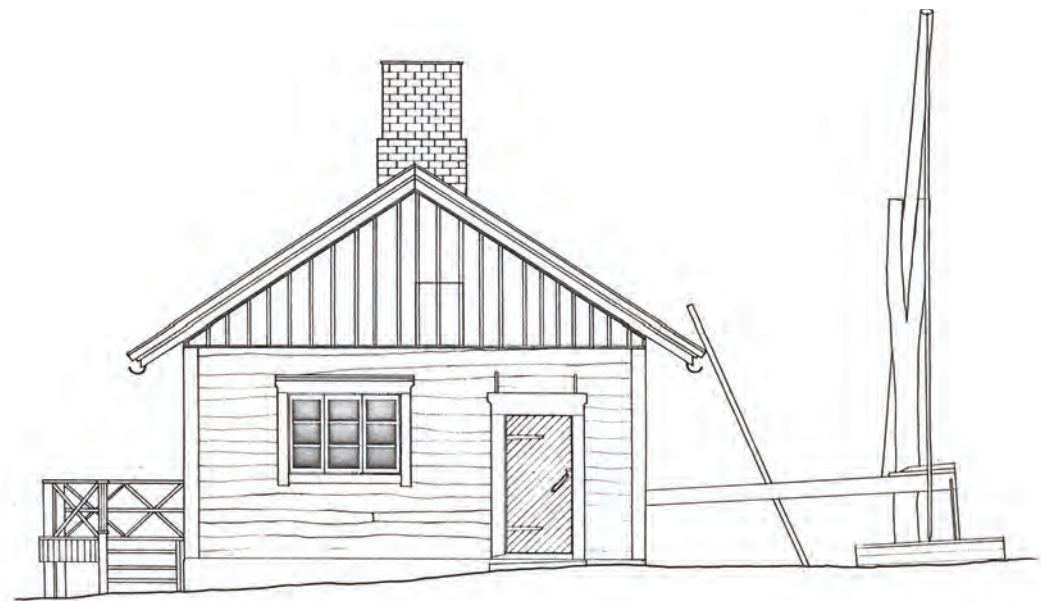
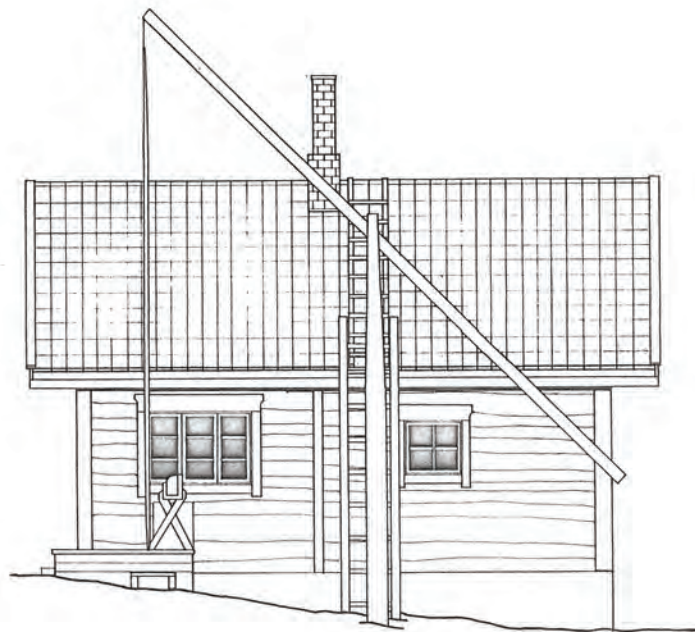
KA Kansallisarkisto
HKM Helsingin kaupunginmuseo
RakVV Rakennusvalvontavirasto
SKA Senaatti-kiinteistöjen arkisto
MV Museoviraston arkisto
AM Arkkitehtuurimuseon arkisto
OM Otavamedian arkisto

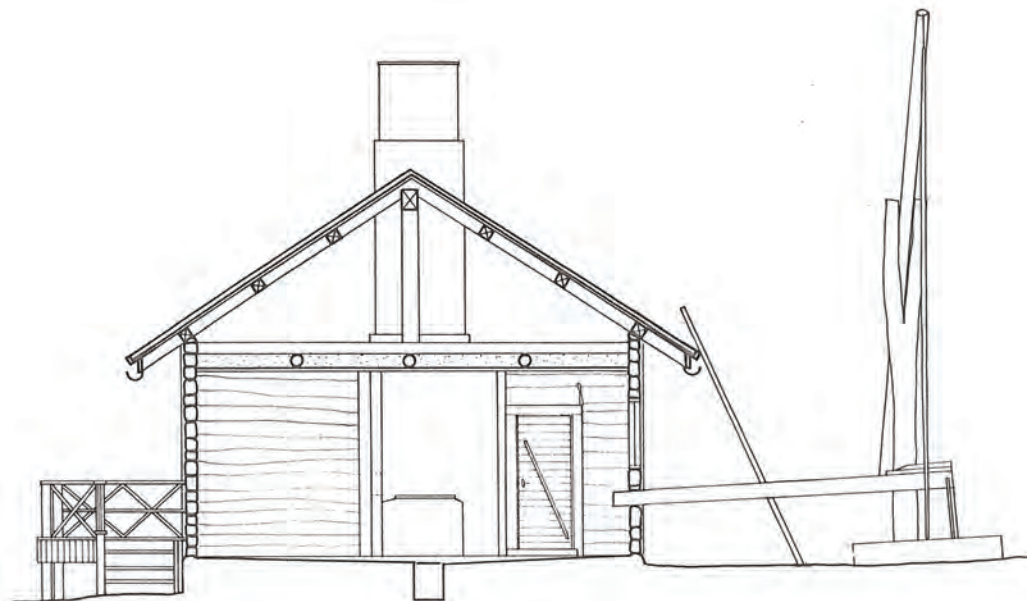
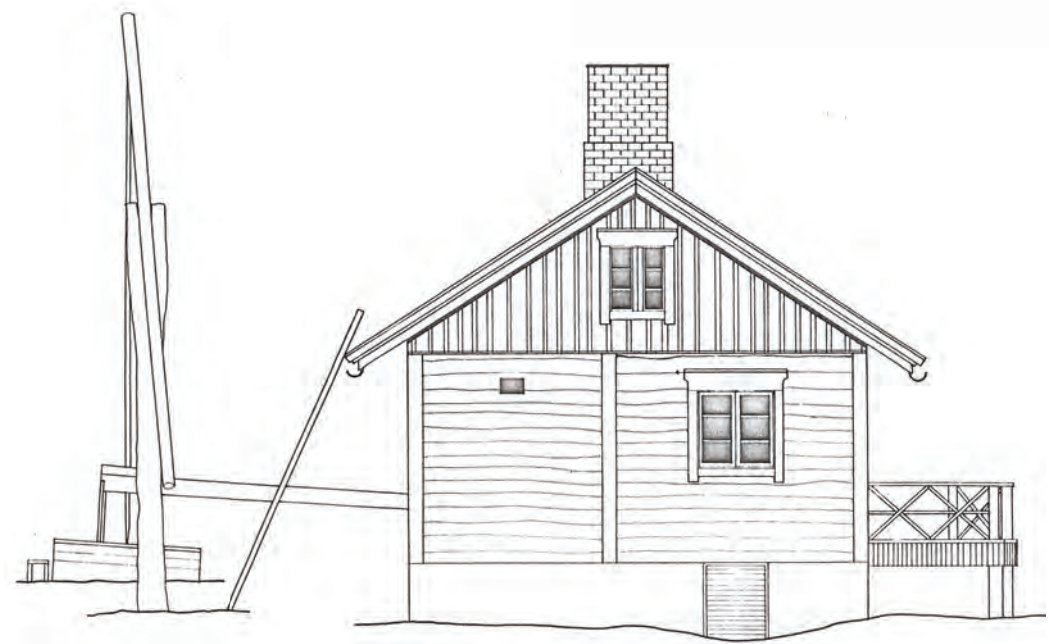
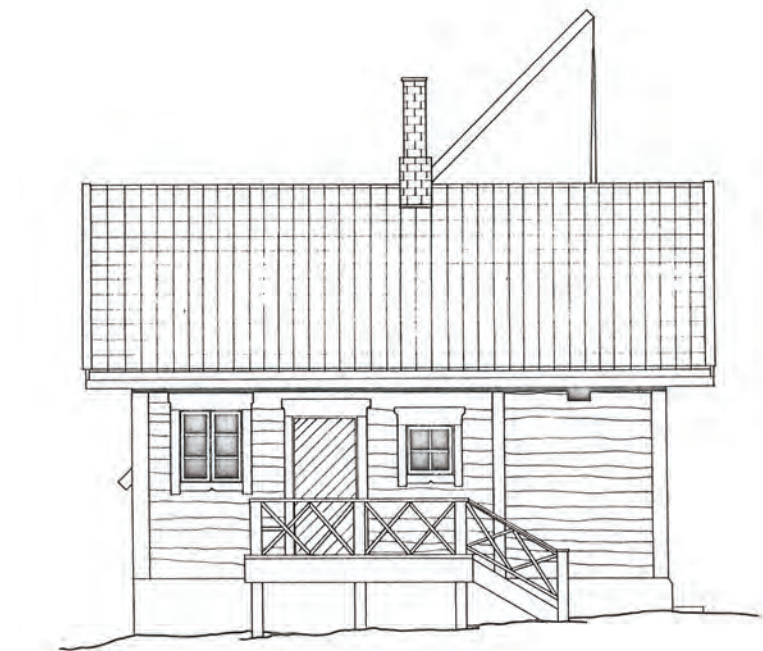
Lisäksi ainistoa seuraavista arkistoista:

- Kansallisarkisto / Sibeliuksen perhearkisto
- Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto HKM
- Museoviraston arkisto ja kuva-arkisto MV
- Sibeliuksen museon arkisto
- Suomen valokuvataiteen museo

Saunapolku kesällä 2015, konservointitöiden valmistuttua.

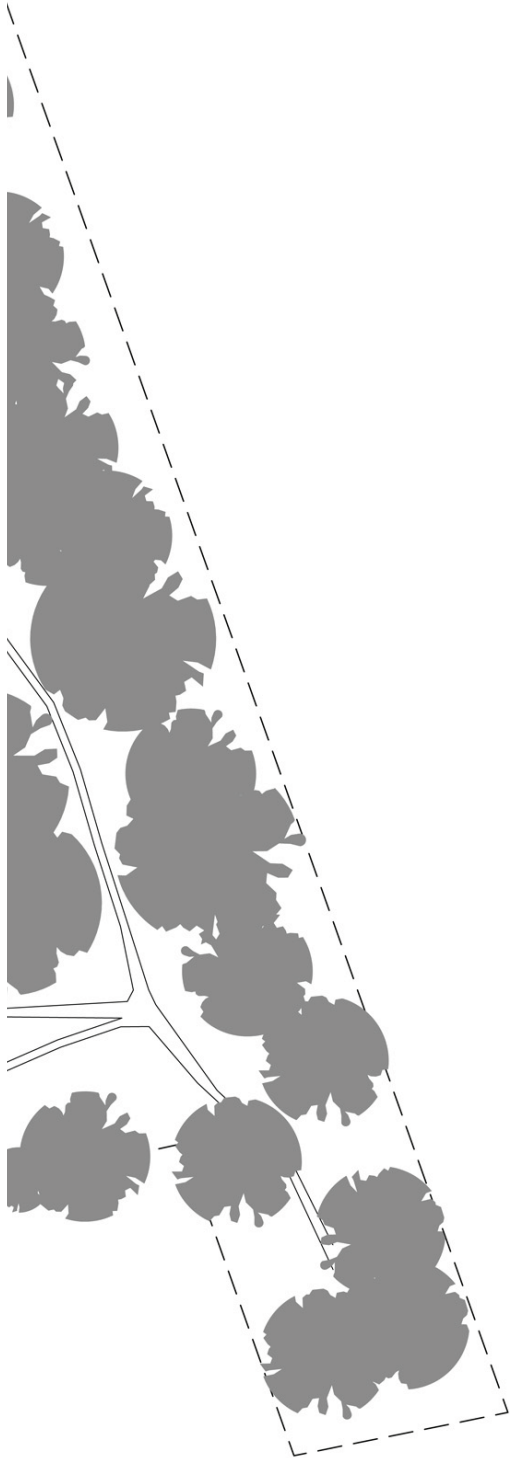

Ainolan sauna, mittauspiirustukset 1/100.
Petri ja Severi Blomstedt 1986

Ainolan rakennukset vuonna 2015
Asemapiirustus 1/1000
Arkkitehtitoimisto Freese Oy

Arkkitehtitoimisto Freese Oy
Ainolan sauna, rakennushistoriaselvitys

18.6.2015

ISBN 978-952-7062-42-5 (nid.)

ISBN 978-952-7062-43-2 (pdf)

